Kasteel **het Hooghe** is een manoir in de Belgische stad Kortrijk. (Een manoir houdt het midden tussen een boerderij en een kasteel).

Het kasteel 't Hooghe werd gebouwd in empirestijl in 1834 net buiten de stad op het hoogste punt van Kortrijk door het gezin François Goethals, dat familiale banden had met meerdere leden van het Nationaal Congres van België.

In het kasteelpark van het kasteel 't Hooghe bevindt zich de Internationale Rozentuin Kortrijk. Marie-Thérèse Goethals was de laatste jonkvrouw die het kasteel bewoonde. Na haar overlijden werd het verkocht aan NV Kasteel 't Hooghe, een vennootschap uit de middenstand van Kortrijk.

zien verklaart dat veel, hij stond altijd in vuur en vlam, weet ge nog, Constance? Die voordrachten en zijn werk aan de radio en zijn apothekerij, hoe had hij dat anders allemaal kunnen doen in één mensenleven? Ze zijn er dan achter gekomen dat Simone die pillen binnensmokkelde en ze hebben hem apart gezet, ge hoorde hem schruwelen tot op het Hooghe.'★

'En Simone?' vroeg Mama.

'Dat weet ik niet. Iets met een Canadees, geloof ik.'

Op een avond, toen het gezin zich al lang verzoend had met de gedachte dat het nog weken kon duren, dit breiwerk van getetter gekanker gegniffel over zijn kameraden met hun rare kwalen, vertelde Papa over Jaak het Kalf, een elektricien die een tweede maag had waardoor hij herkauwde, toen hij ineens ophield, om zich heen keek, de sigaret uit Mama's mond haalde en eraan trok. Hij bleef kijken. Niemand, zelfs Tante Berenice niet, vroeg hoe het afgelopen was met Jaak het Kalf. Waarop Papa vroeg naar bed ging, met zijn sliert vrienden-in-de-nood, zijn enige verwanten, en er nooit meer over begon.

'Akkoord,' zei Papa, 'Hitler heeft lelijk gedaan, hij heeft zijn ideaal totaal vermassacreerd door de joden te massacreren, het is onmenselijk, als ge de foto's ziet keert uw hart zich in uw lijf, maar dat er zoveel waren, dat gaat ge mij niet wijsmaken, honderdduizend misschien, neem tweehonderdduizend, ik sla er een slag in, en hoeveel misdadigers waren daar niet tussen en gasten die de Staat omver wilden werpen? Daar moet ge als Staat toch iets tegen doen, het was op leven en dood, kijk naar andere Staten als ze bedreigd worden, kijk naar ons, als...'

Als. Niks als. De joden bleven terugkomen, de lucht van de pestilentie hen aangedaan daalde over Bastegem en een optocht van een man of dertig, met de Belgische vlag en het volledig elftal van de juniores van Bastegem Excelsior,

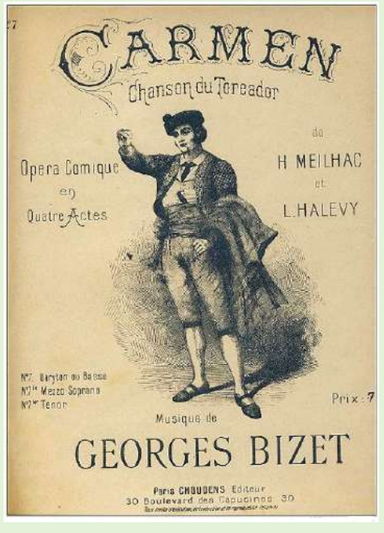
Carmen is een opera (oorspronkelijk een opéra comique) in vier bedrijven van de componist Georges Bizet (1838-1875). Zijn opéra comique op basis van Prosper Mérimées novelle *Carmen* stuitte echter op verzet, omdat het onderwerp te uitdagend zou zijn voor het publiek van het familietheater. De componist werd gedwongen zijn stuk op een aantal punten te wijzigen en de nadruk meer op de eenvoudige Micaëla en andere "conventionele" personages te leggen. De grote steun van titelrolvertolkster Célestine Galli-Marié behoedde Bizet voor nog ingrijpendere wijzigingen.

Célestine Galli-Marié was de eerste zangeres die de rol van Carmen vertolkte.

Bizet gaf met het onderwerp in zijn opera *Carmen* de aanzet tot het verisme, een operagenre dat vijftien jaar later tot volle ontwikkeling zou komen en vooral de Italiaanse opera zou domineren. In dit opzicht kan Bizet beschouwd worden als een pionier.

Verismo (waarheidsgetrouwheid) was een Italiaanse literaire beweging, met als belangrijkste exponenten Giovanni Verga en Luigi Capuana. Later werden er ook muziektheatrale werken in veristische trant gecomponeerd, waarbij de periode tussen 1875 en 1900 het hoogtepunt vormde. Het literaire verisme was geïnspireerd door het naturalisme van schrijvers als Émile Zola en Henrik Ibsen. Het naturalisme was de meer pessimistische opvolger van de positiever gestemde kunststroming van het Franse realisme.

Nog meer dan het Franse naturalisme, was de Italiaanse verismo-beweging pessimistisch georiënteerd, en net als het naturalisme, vermeed het de vermenging van opvattingen van de schrijver met de gepresenteerde feiten. Het verisme vond muzikaal zijn weerslag in de laat-negentiende-eeuwse Italiaanse opera, met componisten als Pietro Mascagni, Ruggero Leoncavallo en Giacomo Puccini. Zoals Emile Zola het voorbeeld was voor het Italiaanse literaire verisme, was het de Franse componist Georges Bizet die met zijn opera *Carmen* het startschot gaf voor dezelfde Italiaanse beweging in de opera.

mijnheer Morrens, en pastoor Mertens voorop, betoogde tegen de vervroegde vrijlating van de Zwarten en bleef ter plaatse trappelen op de maat van 'Toreador★' uit 'Carmen★' en slaakte verwensingen naar de veelvuldig behakenkruiste gevel. Goossens de veldwachter gebood hun verder te stappen en kwam 's avonds naar 'Zonnewende', in burgerpak, een man die Constance als klein meisje met een kalfsvellenransel gekend had en daarom Papa de raad gaf om zich heel heel koest te houden, bij wijze van spreken niet eens in de moestuin te lopen ofwel Bastegem te verlaten.

'Het is voornamelijk mijnheer Morrens, ge kent hem, hij haat alle zwarten.'

'Zogezegde zwarten,' zei Papa, renegaat.

'Hij wil ons dorp kuisen. Want hij wil burgemeester worden in de lente.'

'Maar ik heb hem nog nooit een strootje in de weg gelegd!'

'Het is niet tegen u persoonlijk, Staf. Hij heeft iets tegen de nazi's. Zo heeft iedereen iets.'

'Morrens heeft iets tegen mij,' zei Tante Violet rustig.

'Wanneer gaan de mensen toch uitscheiden om elkaar naar de keel te vliegen?' zei de veldwachter.

'Het is alleen maar tegen mij gericht,' zei Tante Violet nog rustiger, 'Morrens heeft niet alleen tegen mij getuigd in de Commissie maar hij heeft ook samen met pastoor Mertens leugens en verzinsels over mijn intiem leven rondgestrooid. Waren de tijden wat kalmer, ik deed hem een proces aan.'

'Denkt aan de kosten,' zei Meerke.

'Sommige mensen kunnen andere mensen niet uitstaan zonder dat ze daar een verklaring kunnen voor geven,' zei de veldwachter. 'Volgens mij had Hitler zoiets met de joden. Om de waarheid te zeggen, als ik diep in mijn hart kijk, heb ik dat ook. Ik zal meer zeggen: als ik dokter Vandenabeele op straat zie, een mens die mij nooit onderzocht, laat staan geopereerd heeft, wel, ik kijk naar de andere kant. Ik laat het niet merken natuurlijk, ge hebt een zekere educatie, maar ik kan die vent niet zien of ruiken, en als ik mij afvraag waarom...'

Het lied de *Toreador* is de populaire naam voor de aria "Votre toast, je peux vous le rendre". Het wordt gezongen door de stierenvechter (Fr. toréador) Escamillo bij zijn opkomst in het 2de bedrijf, waarin hij verschillende situaties beschrijft in de arena, de toejuichingen van het publiek en de roem die een overwinning meebrengt.

De eerste grote aria van Carmen in het stuk, de "Habanera" ("L'amour est un oiseau rebelle") is uitgegroeid tot de bekendste uit het hele operarepertoire.

Éditions **Larousse** (sinds 1852) is een Franse uitgeverij die gespecialiseerd is in naslagwerken zoals woordenboeken. Éditions Larousse is opgericht door Pierre Larousse. Een van de bekendste uitgaven is "Le Petit Larousse".

Petit Larousse, ook wel genoemd Petit Larousse illustré, is een encyclopedisch woordenboek, eerste editie 1905.

Er is ook de *Grand* Larousse illustré, een driedelige encyclopedie met 85.000 artikelen.

Macao, l'enfer du jeu: Franse film, geregisseerd door Jean Delannoy, met Erich von Stroheim, Sessue Hayakawa en Mireille Balin.

Fr. Jouer un jeu d'enfer: hoog spel spelen.

Eind jaren '30. Werner von Krall is betrokken in de wapenhandel met het Verre Oosten. Hij belooft een grote hoeveelheid wapens te leveren aan een Chinese generaal, wapens die hij van plan is te betrekken van de oriëntaalse schurk Ying Tchaï, een hoogwaardigheidsbekleder in Macao. Helaas wil Ying Tchaï vooraf betaald worden, maar Von Krall heeft het geld niet. De beledigde Ying Tchaï laat daarop het vuur openen op Von Krall's jacht. Deze weet echter te ontsnappen met Ying Tchaï's dochter als gijzelaar.

Uit bericht bij: https://www.moviemeter.nl/film/20301:

'...blijft gij 't antwoord schuldig,' zei Louis.

'Ja. Expliqueer dat nu eens. Mijn bloed kookt als ik hem zie. Komt dat nu omdat hij van de kanten van Oudenaarde is waardat mijn vrouw geboren is, het kan zijn.'

Hij was nog maar aan het hek of Papa wou emigreren naar Argentinië, mijnheer Byttebier had daar met geld van mijnheer Groothuis een houthandel opgericht. Deze tak van de Seynaeves zou een nieuwe toekomst opbouwen in het Spaans. Of in het Portugees? Louis zocht het meteen op in de Larousse★ van Tante Violet, het was Spaans, wat gemakkelijk is, als ge uw Franse vocabulaire kent, dan zet ge hier en daar een o achter en ze verstaan u. Het vlees van Argentinië is zeer goedkoop en smakelijk en er zitten al een heleboel kameraden. Zelfs Mama liet zich meeslepen die avond. 'Want hier is toch alleen maar verdriet te verwachten,' zei zij.

'Het verdriet van België,' zei Papa.

'Ik was bijna verloofd met Morrens,' zei Tante Violet. 'Ik was achttien jaar oud en hij schreef mij brieven.'

'Weer die oude koeien,' zei Meerke.

'Schone brieven. Uit een brievenboek, maar met iets van zijn eigen ziel erbij.'

'Ik herinner mij dat niet, Violet,' zei Mama.

'Ik ook niet,' zei Tante Berenice.

'Het was ook te kort. Korter kan niet. Want de eerste dag, ik zeg wel: de allereerste dag dat hij mij naar huis bracht liepen we langs de Leie. Wij wandelden en hij vertelde dat hij vóór dat hij bij zijn Pa in de textielhandel ging, een reis rond de wereld wilde doen, *Macao, l'enfer du jeu*★, Zanzibar, de Kaap van de Goede Hoop, en in het vuur van zijn aardrijkskunde slaat hij zijn hand om mijn heup en ik, verliefd zijnde, ik doe het zelfde en zij *dáár*' - haar bolronde witte kinnen in de richting van de rechtvaardig rechtsprekende moeder die haar hele leven lang de mannen van haar heeft weggejaagd - 'ziet ons en zij zegt: "Violet, ik wil dat niet hebben, een jongen die ge voor het eerst ziet en die zoiets doet, die deugt niet, die kan niet veel waard zijn." En hoe ging dat in die

Er bestaan 2 versies van Macao, l'enfer du jeu..., die uit '38, met von Stroheim, en die uit '42, waarin hij werd vervangen door Pierre Renoir. Deze laatste versie was een blamage en na de oorlog werd de oorspronkelijke weer gescreend en dat is ook de enige die nog te zien is.

Hoe dan ook, we hebben hier weer een van de toendertijd zo populaire semi-oriëntaalse avonturenfilms, zowel in de USA als aan deze kant van de plas in de jaren '30 een soort subgenre met doorgaans een blanke held die het moest opnemen tegen een gemene, altijd geniepig grijnzende spleetoog, en wel bij voorkeur om een blanke schone van deze onverlaat te redden. Dit is een gelukkig wat subtielere variant op het thema, en een tamelijk amusante bovendien.

Macao was tot 1999 een Portugese kolonie en handelsplaats, centrum van casino's, bordelen en wapenhandel. De film is een adaptatie van de gelijknamige roman van Dekobra uit 1938.

Assimil is een Frans bedrijf, opgericht door Alphonse Chérel in 1929. Het maakt en publiceert cursussen voor vreemde talen, het begon met hun eerste boek *Anglais sans Peine*. Sindsdien heeft het bedrijf vele taalcursussen uitgebracht, ook met Nederlands als starttaal.

De Assimil methode voor vreemde talen bestaat eruit dat men elke dag een les leert van ongeveer 20 min. Er worden niet zo zeer woorden als wel hele zinnen aangeleerd zodat de taal op een natuurlijke manier wordt overgebracht (of geassimileerd). Op de linkerbladzijde staat telkens een stukje tekst in de vreemde taal en rechts de vertaling en grammaticale opmerkingen. Het begint met een passieve fase waarin de vreemde taal enkel begrepen en niet gereproduceerd moet worden. Na 50 lessen volgt een actieve fase met een tweede golf, men neemt dan elke dag ook de les van 50 dagen terug door om die actief te leren.
De Assimil boeken zijn berucht vanwege hun vaak surrealistische en bizarre dialogen.

Solden: uitverkoop.

tijd, ge waart gehoorzaam en christelijk en ge luisterde naar uw moeder. Ik heb hem een brief geschreven dat het beter voor ons tweeën was dat hij niet meer kwam. Hij heeft dat nooit kunnen verwerken, nooit, want hij heeft zich daarna in de verkeerde richting gesmeten.'

'De vraag is,' zei Papa, 'hoe geraken wij in Argentinië?'

'Met de boot.'

'Nee. Langs wie, langs welke kanalen moet die boot? Ik kan nu niet uit de voeten. Ik zou moeten gaan informeren bij mijn kameraden, maar die worden bespioneerd.'

'Ik wil dat wel voor u doen, Staf,' zei Tante Berenice zachtjes. 'Geef me de adressen en ik ga langs die kameraden van u.'

Louis zag Papa denken: Jaja, alle adressen en dan direct naar het auditoriaat. Omdat haar Bulgaar verdwenen is.

'Er is geen haast bij,' zei Papa traag. 'Wij moeten eerst een Assimil★ kopen, dat wij een beetje kunnen redeneren als wij daar aankomen.'

'Ik versta het.' Tante Berenice hult zich weer in haar wolkje van versterving en ruimt de tafel af.

Bomama zat ofwel dieper ineengezakt of zij was fel gekrompen. Uit haar zwarte sjaals en haar peignoir steeg een lucht van natte bladeren. Over haar hangwangen liepen de tranen. 'O, Gustave, o, Louis - O, Louis, zo'n schone vent dat gij wordt! Ge krijgt zeker al het vrouwvolk al achter u? Let niet op mij, ik ben nog niet gewassen, Hélène zou komen maar er zijn solden★ in de Sarma, zij is daar blijven hangen, o Louis, mijn hartedief ik heb u lief.' Zij grabbelde naar Louis' hand en drukte vier vijf slobberige zoenen op zijn pols, zij hief haar rozige hondenhoofd, al haar rimpels zakten. 'Deugniet,' zei ze.

Papa keek verongelijkt in *De Standaard*. Zij zei meteen: 'Gij zijt ook verbeterd, Gustave. De verse lucht moet u deugd gedaan hebben. Ge ziet er sportief uit.' Papa leek

Gloesestersiere ofwel Gloucestershire is een shire-graafschap (non-metropolitan county) in de Engelse regio South West England.

Piëta: beroemd marmeren beeldhouwwerk van Michelangelo. Het beeld bevindt zich in een kapel aan de rechterkant van het schip van de Sint-Pietersbasiliek in Vaticaanstad.

De afmetingen zijn 174 cm bij 195 cm.

Wat opvalt is de jeugdigheid van Maria. In vroegere beelden werd de moeder Gods als oudere vrouw gepresenteerd.

meer dan ooit op zijn moeder, niet zozeer in de bouw van het gezicht als wel in de beweging die het gezicht onderging als het op iets reageerde, zoals nu de jaloerse kleine lippen. Zo moet ik ook op Mama lijken omdat ik haar in het allerprilste begin heb nageaapt, ik lag aan haar borst, ik beet er in, zij was woedend om het zeer dat ik haar aandeed en fronste haar neus, dat zag ik en deed haar na. En zo...

'Ik ga hem nooit meer zien,' riep Bomama. 'Ik wist het de dag dat hij vertrok.' Papa nam het verfrommelde vuile getypte papiertje. Was het een van de vele over West-Vlaanderen in bankkluizen verspreide testamenten van Peter?

'In het Frans,' zei Papa zuur. In het Frans meldden de Engelse autoriteiten dat sergeant Florent-Marie-Pierre Seynaeve in Negentien Tweeënveertig overleden was.

'Hij moet daar niet één vriend gehad hebben, in Gloesestersiere★, want niemand is ons ooit een woord komen zeggen over hem.'

Piëta★ zonder lijk in de armen.

'Hij is daar misschien getrouwd.'

'Het zou in het briefje staan,' zei Papa.

'En het stoffelijk overschot?' sprak zij voorzichtig uit.

'Wij gaan schikkingen moeten treffen. Robert zou zich daarmee kunnen bemoeien. Ik kan niet, met mijn huisarrest. Ik mag hier niet eens zijn.'

'Zou hij geen pensioen hebben? Hij werkte toch voor de Engelse staat.'

'De Engelsen, moeder, de Engelsen.'

'Zouden zij hun handen van Florent af trekken?'

'De Engelsman kent alleen wat Engels is. Dat hebt ge rap met eilandbewoners.'

'Een geluk bij een ongeluk is dat zijn vader het nooit vernomen heeft. Hij heeft al zijn kinderen gelijk gaarne gezien maar Florent was zijn zorgenkindje. Zou Robert niet kunnen zorgen dat ze Florent uit Engeland overbrengen, dat hij naast zijn vader komt te liggen? Waarvoor hebben wij anders een familiegraf?'

Eén keer chrysanten brengen voor alle twee, alle twee

Staf de Clercq: zie p. 19. **Raymond Tollenaere**: zie p. 407.

samen onder één arduinen zerk, alle twee tegelijk de prooi van de natte beesterij daaronder.

'Ik durf het bijkans niet zeggen, maar het is een pak van mijn hart. Een mens blijft hopen en verlangen en naar de Engelse radio luisteren. *L'espérance*, Louis, *l'espérance*, het is een wreed iets, het doet zeer, het gaat niet weg.'

Espérance, zo heet de trouwe en bitse dienstbode van een pastoor in een Vlaamse boerenfamilieroman. Espérance Braemscheute.

Papa zei dat hij en Louis de trein van vier uur moesten halen. Om kwart over vier zat hij naast zijn zoon op een kruk aan de toonbank van café 'Groeninghe' dat nu 'Chez Max' heette. Waar de foto's van Staf de Clercq★ en Raymond Tollenaere★ hadden gehangen was het behangpapier kleuriger. De vrouw van Noël zei dat haar man het goed stelde in het kamp van Lokeren, maar dat het beter was dat ze het bij één pintje lieten, 'want ge weet hoe de mensen zijn tegenwoordig.
Mijn bloeddruk is veel te hoog, Mijnheer Seynaeve, ik ga het rechtaf zeggen, ik heb liever dat ge niet meer komt, ik kan er ook niets aan doen. Voorlopig toch niet.'

'Wij moeten niet toegeven aan de straat,' zei Papa heftig, 'wij moeten...'

'...iedereen moet voor zijn eigen deur vagen,' zei zij.

Aan het stadhuis hingen Belgische en Franse driekleuren. De winkels lagen vol chocolade, wijn, ananas, entrecôtes, afgestroopte konijnen.

'Haar bloeddruk,' gromde Papa. 'Alsof ik geen hoge bloeddruk heb. Mijn oren suizen de hele tijd.'

Louis zocht Bekka in elke straat, zij was nergens te zien.

L'Espérance, als je een wereldreis zou doen, is een eiland bij Madagascar.

Naast de Belgische en de Franse vlaggen werd de Canadese gehesen, die met het groene esdoornblad, en toen zij er hing

Avesnessteen is een zeer fijn, grijsachtig krijtgesteente, die vroeger werd gewonnen in de streek van Avesnes-le-Sec tussen **Valenciennes** en Cambrai. Maar ook in de regio van Bergen werden in dezelfde rotsachtige lagen "la bonne **pierre de Valenciennes**" ontgonnen.

Door zijn fijne korrelstructuur was de steen geschikt voor fijn beeldhouwwerk, met name voor mooie gotische oksalen (orgelgalerij). Ook voor buitentoepassingen werd de steen veel gebruikt, vooral in de streek van Rijsel, Cambrai en Douai, maar ook bij de bouw van de Sint-Janskathedraal in 's-Hertogenbosch.

Doksaal van Karel V in Walcourt (onder Charleroi, prov. Namen, België), 1531.

juichte het volk van Walle, want weer was de gevel van het *stedehuus*, *scepenhuus* uit Brabantse hardsteen met de versierde nissen in Valencynschen steen★, als tabernakels waar ooit geschilderde en vergulde heiligen in stonden, versierd zoals het hoorde. Op den zuidoostelijken hoek des gebouws stond, gelijk aan de meeste wethuizen en hallen sinds Zestienhonderd, de maagd Maria, Kroon op het hoofd, Scepter in de hand, Kindeken op de arm, de Voeten steunend op den Leeuw van Vlaanderen.

Het was zondag. De godsvrede, waarbij geboden werd de vijandelijkheden en roverijen van den zaterdagavond tot den maandagmorgen en later uit eerbied voor de dagen waarop Christus zijn laatste lijden volbracht van den woensdagavond tot den maandagochtend uit te stellen, werd in Walle niet nageleefd.

Het volk joelde toen de derde camion op de Grote Markt reed. 'Het was kwart over elf, ik heb gekeken op het horloge van 't Belfort,' zei
Mimi de bakkerin, 'en omdat die andere camions tamelijk vol waren en *hij* er alleen op stond met twee witten nevens hem, dacht het volk dat hij wel een belangrijke fameuze zwarte moest zijn met zo'n camion voor hem alleen, in ieder geval vóór dat de camion stil stond schoten ze al naar voor, er waren erbij van de Toontjesstraat natuurlijk maar ook deftige burgers van de Doornikse wijk, ik ga ze niet noemen, maar ik heb ze gefotografeerd met mijn ogen en hij, hij bleef maar staan met zijn handen in de lucht totdat ze hem van de camion trokken lijk een zak patatten, de twee witten waren zelf benauwd, zij zeiden: "Allee, allee," maar zij verroerden niet. En het is dan dat Georgette, de zuster van Jantje Piroen, hem herkende, zij riep: "Maar godverdomme, het is Vuile Sef" en al dat volk riep: "Vuile Sef! Ge moet nu eens kijken, Vuile Sef zelf! Gestapo, Gestapo!" en Jenny van 'De Graaf van Heule' springt op hem en geeft hem een slag in zijn nek en roept: "Moet ge geen Amerikaanse liedjes meer zingen in mijn etablissement, expres om mij te laten pakken van de Gestapo?!"

"Gestapo" schreeuwden ze, ge hoorde het tot in het

Het Hooghe: zie ook p. 701.

Hooghe.★ Dan was er een clown die zei: "Hij wilde toch zo gaarne een vrouwmens zijn, wel, laat ons zijn haar afsnijden als bij de vrouwen." "Dat is een goed gedacht," riepen ze en ze lachten lijk in de *cirque*. Die gast met de schaar begint te knippen, maar dat had hetzelfde effect niet natuurlijk als bij een vrouw, want zijn haar was al reglementair Duits kort, en ik dacht nog, hij gaat er misschien goedkoop van afkomen, de Brabançonne moeten zingen en een rammeling krijgen, maar hij was zo nerveus aan het beven, Mijnheer Seynaeve, en die gast met zijn schaar beefde ook zodat de schaar uitschoot recht in Vuile Sef zijn oog, die gast met de schaar roept: "Pardon, het is mijn schuld niet, hij bleef niet stil staan!" en die van de Toontjesstraat vroegen: "Wel, Vuile Sef, zijt ge nu content? Nee?" Mijnheer Seynaeve, hij keek recht voor hem met zijn kapot oog waar dat het bloed en het oog uitliep en met het andere, het was lijk een blauwe steen, want hij had schone ogen, weet ge 't nog, Louis? hij verzorgde ze, druppeltjes er in en hij verfde zijn wimpers. "Content?" vroegen ze. En hij smijt zijn hoofd naar achter en hij knikt van ja. Hij knikt en hij blijft knikken met al dat bloed over zijn aangezicht, lijk of dat hij wilde zeggen: ik ben er toch aan, ge kunt allemaal hier in Walle mijn kloten kussen. En natuurlijk werden ze razend. Zij hebben hem omvergetrokken en geschopt met zijn tienen, twintigen, met Jenny erbij, totdat ze moe waren. Dan zijn de Witte Brigade-mannen uit de poort gekomen en hebben hem binnengesleurd en dan naar het hospitaal gebracht, met een gescheurde long en zijn milt kapot natuurlijk omdat er daar een rib in gespietst is.

En nu is 't mijn gedacht, Mijnheer Seynaeve, ge gaat me zeggen wat dat ge ervan peinst, dat hij als ze hem gevraagd hebben: "Zijt ge nu content?" dat hij eigenlijk "Nee" wilde zeggen lijk of dat zij wilden dat hij zou antwoorden, maar dat, omdat hij de laatste tijd in Griekenland zat, voor en na Afrika, dat hij in zijn zenuwen geantwoord heeft op zijn Grieks, dat wil zeggen het contrarie van bij ons, *al knikkende*. Want hij was zot van Griekenland, hij heeft mij nog foto's

meegebracht van de landschappen en de rotsgebergten daar. Wat is uw gedacht daarover, Mijnheer Seynaeve?'

Omdat het uitstapje van Louis en Papa naar Walle gesignaleerd was door de juniores van Bastegem Excelsior die ook het station controleerden, zei de veldwachter, die dit trouw kwam overbrieven, dat Papa nu zeker het dorp moest verlaten. 'Ge moogt ze geen excuus geven om hier alles kort en klein te komen slaan. En ge moet ook een klein beetje aan mijn verantwoordelijkheid als veldwachter denken.'

Papa wou niet weg. 'Ik kan hier die vier vrouwen niet alleen laten.'

'Louis is er toch,' zei Mama.

'Ik weet het wel, maar... Moet ik nu serieus op den dool?'

Er werd besloten dat hij bij Jules de timmerman zou gaan wonen, ja, op het kamertje dat waarschijnlijk nog rook naar de zalf van het etterend gezicht.

'Van het een gevang naar het andere,' zei Papa.

'Niet overdrijven, Staf!'

'Nu dat ik het hier gewend begon te worden.'

'Staf, denk aan uw kameraden in de 'Flandria'.'

'Ge hebt gelijk, Constance,' zei Papa verstrooid en nam een stapel Lord Listers★ en Nick Carters★ onder de arm.

'Louis, ge moogt het aan niemand zeggen waar dat ik ben, al moesten zij uw tong uittrekken.'

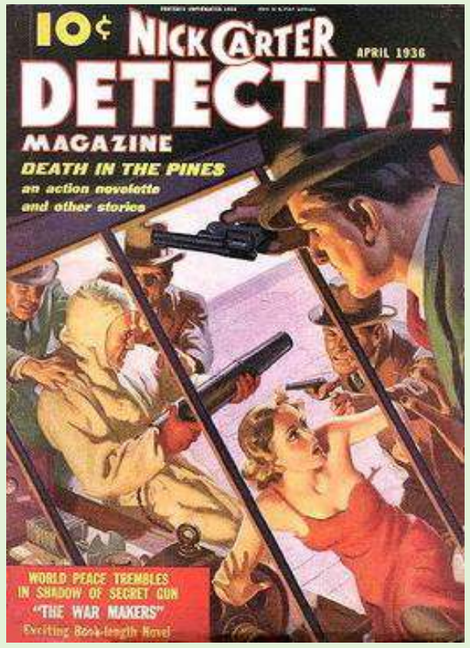
'Hoe kan ik iets zeggen als mijn tong uitgetrokken is?'

De voornaamste tussenpersoon en bode werd Tante Angelique, de zwangere vrouw van Nonkel Armand die veel kwalijke toespelingen moest horen over de manier waarop dat kind of half kind in de gevangenis verwekt werd. Elke keer bloosde ze heftig en zei: 'Het heeft veel geld gekost.'

Zij meldde dat Papa veel manille★ speelde met de timmerman, dat hij de proefpers daar op punt gezet had★, dat het voor Papa wat ongemakkelijk was als hij naar het gemak moest, omdat de timmerman er meestal op zat, dat Mama de

Lord Lister: zie p. 140, 406.

Nick Carter is een fictief karakter in een stuiverroman, begonnen als privé detective in 1886 en verschenen in allerlei formats over meer dan een eeuw. Op Carter gebaseerde films werden geproduceerd in Frankrijk, Tsjecho-Slowakije en Hollywood. Nick Carter verscheen ook in vele stripboeken en radio-programma's.

Manille: zie p. 541.

De proefpers op punt zetten (afstellen en voorbereiden) is cruciaal voor een optimaal drukresultaat. Dit proces omvat het nauwkeurig instellen van de drukspanning, de inktverdeling en de papierhoogte (tegendruk).

De lustige Boer: zie p. 105.

brochure van de operette 'De lustige Boer'★ moest proberen te vinden tussen zijn papieren, 'enfin hij klaagt niet, Constance, het is iets anders dan mijn Armand, mensen toch, wat zijn mannen kleinzerig! Armand doet niets anders dan klagen.'

'Het is teken dat hij er reden toe heeft,' zei Meerke vinnig.

'Als ge niets misdaan hebt en ge wordt vervolgd, dan zijt ge gevoeliger dan als ge wel schuldig zijt,' zei Tante Violet.

'Hij is goed geweest voor de mensen, dat heeft hij misdaan,' zei Mama.

Tante Angelique schurkte haar buik tegen de rand van de tafel, het kind voelde de bewegingen. 'Hi, Lew,' zei het kind en knipoogde.

'Armand heeft een briefje gehad van zijn vroegere chef Van Belleghem, met alleen maar: "Armand, peinst op uw kindjes!" De Directeur riep mij: "Madame," zegt hij, "is dat geen geheimschrift? Wil dat zeggen: Armand, denk aan bepaalde sommen geld of staven goud die verborgen zijn? Ge hebt er alle belang bij om het ons te zeggen, of liever aan mij te zeggen want hij zou lelijk in de penarie kunnen geraken, zijn zaak die normaal volgende maand moet voorkomen zou een jaartje achteruitgeschoven kunnen worden, zeg het mij maar gerust, dat blijft strikt onder ons drieën." Ik zeg: "Mijnheer de Directeur, ik weet van niks, maar ik ga proberen van het uit te vissen." En ik heb geen oog toegedaan, ik dacht aan die kindjes, zou Armand met het losbandig leven dat hij geleid heeft, het woord is niet te sterk, kinderen hebben? Achter mijn rug ergens een huishouden hebben met kindjes? Het mansvolk is leep en achterbaks, maar 't was iets anders.'

'Het is wat de supporters achter de goal roepen als Armand keeper is in 't gevang!' riep Louis. 'Let op uw kindjes!'

'Nee. Het is wat ze zeiden als ze aan 't kaarten waren, Van Belleghem en hij, op Economische Zaken. De een zei dat tot de andere bij het whisten★.'

'Een jaartje opgeschoven!' zei Meerke.

Whist: klassiek Engels kaartspel, veel gespeeld in de 18de en 19de eeuw, met 52 kaarten en 4 personen, van welke twee altijd de tegenspelers der twee overige zijn.
De naam komt van het 17de eeuwse woord 'whist' (of 'wist') dat rustig betekent, stil, aandachtig. Het is de wortel is van het moderne woord 'wistful'.

Prof. Weisgerber: “bij het **twisten**. Nonkel Armand twist met één van zijn modellen, de theoloog Arminius. Oldenbarnevelt sympathiseerde met de Arminianen en droeg volgens Vondel’s *Geuse Vesper* Holland ‘Onder ‘t Hart’, zoals tante Angelique, de vrouw van Armand, in deze episode haar kindje draagt.”

'Doe dan iets voor de mensen!' zei Tante Violet.

'Ondankbaar België!' zei Mama met, zonderling genoeg, iets van Peters dode stem.

'De landbouw opgedreven,' zei Tante Violet als tot haar klas van vroeger. 'Alle akkers in het land maximum rendement doen geven. Gezorgd voor de invoer van graan. Tegengehouden dat de Duitsers alles opeisten en meesleepten. Konden ze anders dan de zwarte handel tegenhouden met de harde hand? Toen de Duitsers weg waren had alleman hier te eten, al was het niet veel, kijk eens naar Holland waar ze schoenzolen aten.

"Stank voor dank," zegt Armand. Ik zeg: "Jongen, vergeet het."' 'Nooit!" zegt hij, "zolang dat ik leef ga ik de Belgische staat koeioneren met alle middelen tot mijn beschikking!""

'Tot zijn beschikking,' zei Louis, 'wat heeft hij tot zijn beschikking?'

'Hij is in de Administratie geweest, in Economische Zaken, hij kent daar al de draadjes en de wieltjes van. "Het is genoeg dat ik mijn burgerrechten terugkrijg en ook maar een klein postje krijg aan de staat," zegt hij, "en ge gaat een keer zien."'

'We gaan zien, we gaan zien,' zei Louis en Hector beaamde, fladderde.

'Armand is altijd gevoelig geweest,' zei Meerke. 'Hij heeft dat van mij. En ik heb het van mijn Nonkel Theo.'

De zonnewijzer toonde het uur aan van de middag, de zon stond juist in het zuiden, de schaduw van de staaf viel in de richting van Holst die op de trappen van het bordes zat. Boven zijn hoofd, onder de daklijst schoten zwaluwen over en weer.

'Hij heeft al aan zijn charel getrokken vanmorgen,' zei Raf, 'ge ziet het.' En Louis zag het, herkende het, het schuldige zitten staren na het verlies van de ziel, het globaal ver-

Griekse gouden lauwerkrans (300-100 v.Chr.)

Laura, de met rouw gelauwerde geliefde:

Laurierblaadjes:

Een lauwerkrans is een cirkelvormige krans gemaakt van in elkaar hakende takken en bladeren van de aromatische laurier, die het hele jaar zijn groene kleur houdt. In de Griekse mythologie wordt Apollo weergegeven met een lauwerkrans op zijn hoofd. In de klassieke oudheid werden lauwerkransen geschonken aan overwinnaars, zowel de winnaars in de atletiek als in de poëzie.

In Rome hadden ze een symboliek die te maken had met het overwinnen van een vijand door een succesvol bevelhebber tijdens zijn triomftocht, corona triumphalis.

Waar vroeger lauwerkransen werden afgebeeld in een hoefachtige vorm, zijn moderne versies ringvormig. Men spreekt ook wel van lauweren. Een vergelijkbaar ornament en eerbewijs is de eikenkrans.

Dieppe: zie ook p. 607 context.

Denn wir fahren gegen Engeland: zie p. 652.

lies in een immens woud van verlangen, zoveel weidser en donkerder dan het bos rond het huis van de verdwenen Madame Laura, de met rouw gelauwerde★ geliefde.

'Zij zitten op mijn hielen,' zei Holst en liet hen binnen. De juniores van Bastegem Excelsior waren weggetrokken, maar de veldwachter had hem gewaarschuwd dat hij zich binnenkort zou moeten melden bij de krijgsauditeur, het bevel was onderweg. De dubbelloop stond achter de deur, trouw glimmend. Zij dronken wijn uit kelken die met laurierblaadjes★ in bladgoud versierd waren.

'Er zijn nog kelders vol,' zei Holst. 'Waar blijft Konrad?'

'Hij zal misschien komen,' zei Raf.

'Misschien! Misschien!'

'Als hij het beloofd heeft zal hij komen.'

'Als hij niet komt, ben ik eraan. Mertens en Morrens hebben een klacht ingediend. Dat ik in de tijd van de landing in Dieppe★ een Engelse soldaat zou vastgebonden hebben op een van die Franse eilandjes.'

'Dat hebt ge vast en zeker gedaan,' zei Raf.

'Ik ontken het niet. Het staat in mijn dossier en ik heb het ondertekend. In Dieppe zijn vijf Duitse infanteriesoldaten en een Gefreiter door de Engelsen gevangen genomen. Meer dan een half uur hebben zij op de grond gelegen met hun polsen vastgebonden op hun rug, in hun hemd. Ze lagen met koorden aan mekaar vast, zodat ze hun tunieken niet meer konden aantrekken. Voor een Duitse soldaat is dat het ergste, dat gaat tegen zijn militair eergevoel in. En daarom is het dat zij zijn beginnen zingen "Denn wir fahren gegen England"★ en daarom is het dat de Engelsen nerveus geworden zijn en dat ze die Duitsers met bajonetten hebben afgemaakt. En daarom is het dat onze leiding gezegd heeft: "Mannen, als ge nog een Engelsman gevangen neemt, houden we ons niet meer aan de conventies en..."'

'...snijden wij zijn strot door,' zei Louis. 'Oog om oog.'

'Nee. Nee. "Slaan we een koord rond zijn handen en voeten." En dat heb ik gedaan.'

'Wat deed ge daar in Dieppe, Holst?'

Santenay, Domaine des Hautes Cornières:

Frankrijk > Bourgondië > Côte de Beaune > Santenay 1er Cru

Zwingli: zie p. 677.

Combinaison: onderjurk.

Vrouwen droegen vroeger een cache-corset, een lijfje zonder of met korte mouwen in katoen of fijne wol met wat versiering aan de hals om zoals het woord zegt, het corset dat zeer lang gedragen werd en soms niet al te proper meer was te bedekken.

Holst haalde zijn schouders op, schonk in. Santenay, Domaine des Hautes Cornières★. Smaakte naar amandelen.

'Waar blijft Konrad?'

Konrad was aan het studeren, zei Raf, in Kappel★ in Zwitserland waar Zwingli★ gesneuveld is. Zodanig aan het studeren dat hij Raf na twee weken weggestuurd had, met zijn tweeën in het appartement kon hij zich niet concentreren.

'De vraag is, waar blijft Madame Laura?' zei Louis. Zijn gezicht gloeide van de Santenay, hij proefde amandelen en aardbeien tegelijk en werd de krijgsauditeur Wallaert van Outryve en Lord Lister tegelijk en snauwde: 'Waar?'

'Zij moet hier ergens in een kast zitten,' zei Raf.

'Hoe?'

'Zitten?' vroeg Holst.

'Of staan of liggen. *Supposons*,' zei Raf. (Thérèse tegen Nonkel Omer!) 'Zij doet de grote zware kast open in haar slaapkamer of in een van de andere kamers, zij kijkt in de spiegel van de binnenkant van de deur, zij kijkt of haar pruik goed zit en wat ziet ze? Op haar combinaison★ ziet ze een vlek, we houden ons nu niet bezig met welk soort vlek. "Oei oei oei," roept ze want zo kan ze niet naar haar beschermheer en financier, notaris en minister Baelens, zij trekt haar combinaison uit, maar omdat gij, Holst, in geen weken de was gedaan hebt, dat is bekend, dat staat genoteerd, zoekt ze in een hoopje ondergoed diep van onder in de kast naar een andere combinaison, de deur valt toe achter haar, in het slot, zij kan er niet meer uit, ze bonkt, ze roept twee dagen lang...'

'En waar was *ik*?'

'Dat moet ik nog uitvissen.'

'Ik dacht dat alles genoteerd werd?' Het getaande boswachtersgezicht van hout met sepia kerven was slim, aandachtig.

'Misschien dat ge thuis waart.'

'Misschien, misschien!'

'Ge laat haar roepen, zij ligt daar in haar eigen uitwerpselen, de houtwormen komen uit de kast, wandelen over haar kleren.'

'En sterven in haar beloofde land,' riep Louis verhit.

'Zij heeft nooit een pruik gedragen,' zei Holst.

'Natuurlijk wel. Zij een pruik en gij een breukband!'

De reus ging naar het aanrecht en begon met staalwol een pannetje met restjes van aangekoekte, verbrande bonen te schrobben.

'Wij mogen toch een keer lachen,' zei Raf. 'Nee? Trek het u niet aan. Ik ga zorgen dat Konrad komt. Allee, Holst, niet neuten★, niet trunten★. Wij mogen toch een keer lachen.'

'Hoe is het met zijn aangezicht?' vroeg Holst onwillig.

'Een mirakel lijk dat het allemaal schoon weggetrokken is en blijft wegtrekken. Hij ziet er soms uit lijk Robert Telloor★ in De dame met de Kamelen.'★

Neuten: zeuren, klagen, zagen. **Trunten**: de flauwerik uithangen, mopperen, klagen.

Telloor / teljoor = bord. Teljoor likken = klaplopen. Teljoorlikker = klaploper, (scherts.) bordenwasser.

De dame met de Kamelen: Toen in 1846 Alexandre Dumas père zich schatrijk terugtrok na zijn succesvolle boeken, was zijn zoon Alexandre onder de bekoring geraakt van de fameuze maîtresse Marie Duplessis. Zijn verliefdheid nam zulke vormen aan, dat hij haar leven tot in detail begon te beschrijven. Zij werd bij hem Marguerithe Gautier, **de dame met de camelia's**.

La Dame aux camélias: roman van Alexandre Dumas fils, gepubliceerd in 1848, geïnspireerd door zijn liefde voor de courtisane Marie Duplessis.

Het boek heeft Verdi geïnspireerd tot zijn opera *La traviata*. Talloze actrices hebben het personage tot leven gebracht, van Sarah Bernhardt tot Isabelle Adjani en Isabelle Huppert, naast Lillian Gish en Greta Garbo.

La Dame aux camélias gaat over de liefde van een jongeman uit de burgerij, **Armand** Duval, voor een courtisane, Marguerite Gautier, die tbc heeft. Zij heeft de gewoonte om op haar borst camelia's te dragen van verschillende kleur, witte als zij beschikbaar is voor haar minnaars, rode wanneer dat niet zo is.

Alexandre Dumas fils

Voor de verdere inhoud zie p. 202 - 203 context.

'Ik zou nog eens moeten komen om die oude planken en die rommel achter de haag te verbranden.'

'Er is geen haast bij,' zei Michèle.

'Nee. Ik heb ook nog veel te doen.'

'Maar als ge tijd hebt...'

'Wanneer?'

'Als ge tijd hebt.'

Michèle was bruinverbrand. Zij was met Thérèse naar de zee geweest, zei zij. Op het appartement van haar schoonmoeder in Knokke, om haar verjaardag te vieren. Renétje had een kabouter gemaakt van klei maar het kon ook een paddestoel zijn, het was in ieder geval rood met oogjes. Louis durfde nauwelijks naar Michèle's lippen te kijken, het spiegelbeeld een kwartslag omgedraaid van de uitstulpende van traan lekkende tweede mond die zij nu onder een plissé jurk droeg. Ook niet naar haar puntige borsten.

'In Gent spelen ze *Hollywood Canteen*★ met de Andrews Sisters★,' zei hij.

'Ik heb het al gezien, o, maanden geleden.'

'Peinst ge soms op mij?'

'Niet alle dagen.'

De **Hollywood Canteen** stond in de Boulevard Cahuenga 1451 in Los Angeles, California, grenzend aan Hollywood en was in bedrijf vanaf 3 October 1942 tot 22 November 1945 (Thanksgiving Day). Het was een club met voedsel, dansen en ontspanning voor militairen, die meestal op het punt stonden over te steken naar Europa. De club was ook toegankelijk voor militairen uit de geallieerde landen en voor vrouwen in allerlei diensten. Als toegangsbewijs diende het uniform en binnen de kantine was alles belastingvrij.

Marlene Dietrich en Rita Hayworth bedienen soldaten met voedsel in de Hollywood Canteen in 1942

Stars deden mee als vrijwilligsters om de tafels te bedienen, te koken en schoon te maken. Een hoogtepunt voor een soldaat was het dansen met een van de vrouwelijke celebrities, een ander een optreden van een van de meest populaire sterren van Hollywood, de radio of big bands. Op 15 september 1943 passeerde de miljoenste bezoeker de deur van de Hollywood Canteen.

'Wanneer mag ik komen om die boel te verbranden?'

Zij moest nadenken. Woensdag ging niet, want dan kwam haar werkster, de dag daarop was het vergadering van het Davidsfonds★, in het weekend ging ze weer naar Knokke, dat had ze beloofd.

'In de loop van volgende week. Op het einde van volgende week.'

'Als ik kan,' zei hij lamlendig.

Zij groette pastoor Mertens die langs kwam en zijn voorhoofd fronste. 'Ik moet naar huis,' zei Michèle toen, 'ik verwacht een telefoon.' Zij sprong op haar fiets, plette de rekbare perzikpruim tot pulp tegen het zadel.

'Au revoir, mon petit prince.'

'Au revoir.' (Matras, matras.)

Louis klampte een postbode aan op de Koornmarkt, waar de tram was gestopt. Hij verstond het vettig en ingeslikt dialect niet, maar de postbode wees, de Gebroeders Milbaustraat was vlakbij, links, 'zuust teegnoover de Kattedrolle'. Hij dwaalde langs het beeld van de Gebroeders van Eyck★, het Gerard de Duivelsteen★, de Kathedraal★ waar zich het Lam Gods★ van de ansichtkaarten moest bevinden en belde aan tijdens het gebeier van de klokken. Een smalle bebrilde man die net naar de wc geweest was, want je hoorde het ruisen van de spoeling, gaf hem een klamme hand.

'De notaris is er niet,' zei hij en ging voor, in een gang die met vaalgroene zijden bespannen was in de tijd van Keizerin Maria-Theresia★ die de Jezuïetenorde verboden heeft, of in de tijd van veldheer Belisarius★ die als bedelaar gestorven is.

In de notariskamer met wandhoge ladenkasten, dossierkasten, ging Vlieghe's vader achter het bureau zitten, duidelijk niet zijn gewone plaats. Het bureau was leeg. Alleen een marmeren inktstel zonder inkt en een vloeiblok. Mussolini's bureau was ook altijd leeg, waar veel dossiers en papieren liggen wordt niet gewerkt. De beiaard speelde:

Tegen 1944 was de Kantine zo populair geworden dat Warner Bros er een film van maakte met als titel *Hollywood Canteen*. Met in de hoofdrollen Joan Leslie en Robert Hutton speelden vele stars mee, van wie de meesten vrijwilligerswerk hadden gedaan in de echte kantine en alleen zichzelf speelden.

De regie was van Delmer Daves, die ook de tekst schreef.

De plot: twee soldaten met verlof brengen drie nachten door in de Hollywood Canteen voordat ze teruggaan in actieve dienst in de Grote Oceaan. Slim Green (Robert Hutton) is de miljoenste G.I.* die te gast is in de Canteen, en is dientengevolge daarvan winnaar van een date met Joan Leslie. De andere G.I., Sergeant Nolan (Dane Clark) mag dansen met Joan Crawford. Oprichters van de Canteen Bette Davis en John Garfield vertellen iets over de geschiedenis van de Canteen. De soldaten genieten van een hele reeks muzieknummers, opgevoerd door vele Hollywood stars, alsook door comedians als Jack Benny en zijn viool.

Joan Leslie (1925 - 2015)

Joan Crawford (1904 - 1977)

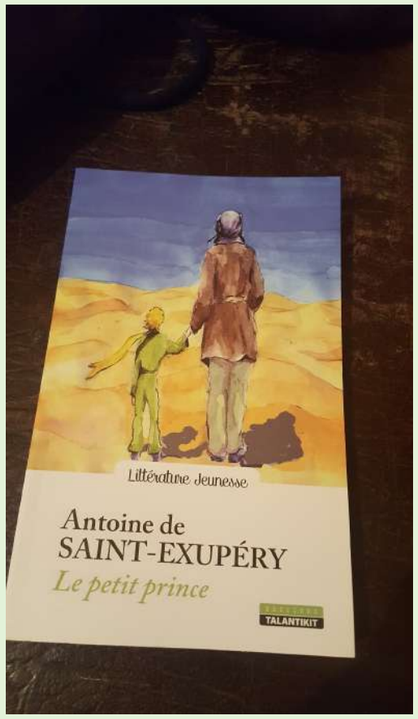
Bette Davis (1908 - 1989)

*G.I. is een bijnaam voor een Amerikaans militair (vergelijkbaar met het Nederlandse Jan Soldaat), populair gemaakt in de Tweede Wereldoorlog. De afkorting stond oorspronkelijk voor 'galvanized iron' (gegalvaniseerd ijzer), wat gedrukt stond op metalen vuilnisemmers van het Amerikaanse leger in de Eerste Wereldoorlog. Later werd aangenomen dat G.I. stond voor Government Issue (vrij vertaald: Rijkseigendom).

Andrews Sisters: zie p. 667.

Het **Davidsfonds**: Vlaams, katholiek cultuurnetwerk, zie p. 7.

De **kleine prins** (Frans: Le Petit Prince): poëtisch verhaal van de hand van schrijver en piloot Antoine de Saint-Exupéry, gepubliceerd in 1943. De illustraties, van de hand van de auteur zelf, zijn minstens zo bekend als het verhaal zelf.

De Saint-Exupéry schreef dit moderne sprookje toen hij in een hotel in New York verbleef. Het is zijn bekendste boek en geldt als het vaakst vertaalde boek uit de Franse literatuur.

Ogenschijnlijk is *De kleine prins* een kinderboek. Er worden echter verscheidene diepzinnige en idealistische punten over het leven aangekaart, die door het hele boek verweven zijn. In het boek stelt de schrijver zichzelf voor in de Sahara, waar hij een jonge buitenaardse prins tegenkomt. In hun gesprek openbaart de schrijver zijn eigen visie op de eigenaardigheden van de mensheid. Hij laat de eenvoudige verstandigheid zien die volwassenen vergeten wanneer ze opgroeien.

Het prinsje woont op een kleine planeet met een roos en drie vulkaantjes, waarvan er twee werken. Hij brengt de dag door met het zich ontfermen over zijn planeetje en het uitroeien van apenbroodbomen, die steeds weer als onkruid uit de grond schieten en zijn planeet uit elkaar kunnen scheuren indien hij ze zou laten groeien. Op een dag verlaat de prins de planeet, om te zien hoe de rest van het heelal eruitziet, en bezoekt verschillende andere planeetjes. Elk van die planeetjes wordt bewoond of beheerst door een volwassene die zichzelf op een of andere manier belachelijk maakt.

Afrikaanse Baobab of apenbroodboom

Het beeld van de Gebroeders van Eyck:

Met de wereldtentoonstelling van 1913 in aantocht, kregen architect Valentin Vaerwyck en beeldhouwer Geo Verbanck begin juli 1912 de opdracht een monument te maken ter herinnering aan de 15e-eeuwse schilders Hubert en Jan van Eyck.

Het Geeraard de Duivelsteen is een voormalig gotisch stenen huis uit de 13e eeuw, genoemd naar ridder Geeraard Vilain, bijgenaamd Geeraard de Duivel.

Het gebouw werd in de 14e eeuw eigendom van de stad. Het vervulde in de loop van de eeuwen diverse functies: ridderverblijf, wapenarsenaal, klooster, school, bisschoppelijk seminarie, krankzinnigengesticht en gevangenis.

Het gebouw onderging sedert de middeleeuwen zoveel veranderingen dat het door de laatste restauratie in de 19e eeuw te veel verlaagd vierkant donjon nog nauwelijks te herkennen is. Het donjon wijst op een verdedigende functie die het in het toenmalige Gent heeft gehad.

Geeraard de Duivelsteen

Het op eikenhout geschilderde schilderij *De aanbidding van het Lam Gods* is een groot en complex vroeg-15e-eeuws Vlaams veelluik. Het werk werd uitgevoerd in opdracht van de Gentse burger-koopman Joos Vijd, daterend tussen 1430 en 1432, en is van de hand van de gebroeders Van Eyck. Het werd bedacht als altaarstuk voor de Vijdkapel in de Sint-Baafs**kathedraal** van Gent.

Keizerin **Maria Theresia** van Oostenrijk (Wenen, 1717 — aldaar, 1780) was regerend aartshertogin van Oostenrijk en koningin van Hongarije en Bohemen van 1740 tot 1780. Ze was getrouwd met keizer Frans I Stefan (hertog van Lotharingen) en in die hoedanigheid ook keizerin van het Heilige Roomse Rijk van 1745 tot 1765. Tevens ondersteunde ze haar zoon Jozef II als mede-regentes in zijn rol als Duits keizer. Maria Theresia gold als een van de meest invloedrijke en verlichte monarchen van het absolutistische tijdperk.

Maria Theresia van Oostenrijk was het tweede kind van keizer Karel VI, een telg uit het Huis Habsburg. De enige zoon van Karel VI, Leopold Johan, stierf als kind in zijn geboortejaar 1716. Karel VI had echter in 1713 de “Pragmatieke Sanctie” afgekondigd, die het toeliet dat een dochter de Oostenrijkse troon besteeg. Maria Theresia's jeugd was onbekommerd en ze ontwikkelde zich tot een zelfstandige en zelfbewuste vrouw, in de wetenschap dat zij de troon zou moeten bestijgen.

Andreas Möller: Maria Theresia (11 jaar oud), 1727

Sinds 12 februari 1736 was Maria Theresia getrouwd met Frans I Stefan, hertog van Lotharingen, met wie ze zestien kinderen kreeg. Door dit huwelijk kwam er een nieuwe dynastie op de Oostenrijkse troon; in plaats van het Habsburgse keizershuis ontstond nu het huis Habsburg-Lotharingen. Maria Theresia was zelf reeds meervoudig koningin en liet zich nooit officieel tot keizerin kronen, ofschoon dat sinds 1014 traditie was voor de gemalinnen van de regerend Duitse keizer.

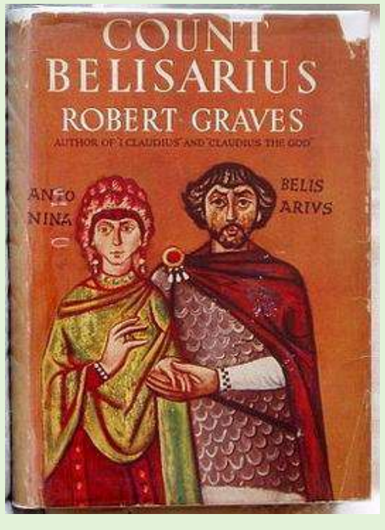
Veel Europese monarchen gingen akkoord met de Pragmatieke Sanctie toen ze werd afgekondigd, maar op het moment dat deze werd uitgevoerd, dus toen Maria Theresia de troon wilde bestijgen na de dood van haar vader in 1740, vielen Beieren en Pruisen toch aan en begon de Oostenrijkse Successieoorlog. In deze oorlog verloor Maria Theresia Silezië aan Frederik II van Pruisen. Maria Theresia zou dit Frederik nooit vergeven, hetgeen in 1756 tot een nieuwe oorlog zou leiden.

Op aanraden van haar kanselier, Wenzel Anton von Kaunitz, verbrak ze haar alliantie met Groot-Brittannië, en verbond ze zich met Rusland en Frankrijk ("Renversement des alliances"). In 1756, toen ze haar leger sterk genoeg achtte, plande ze een inval in Pruisen. Frederik II was haar echter voor, en viel Saksen binnen; het startschot voor de “Zevenjarige Oorlog” was gegeven. De oorlog eindigde in 1763 met de ondertekening door Maria Theresia van het Verdrag van Hubertusburg, waarbij ze het Pruisische gezag over Silezië erkende.

Maria Theresia als keizerin.

Maria Theresia probeerde in navolging van de andere Europese grootmachten ook een koloniaal imperium op te bouwen. Na de oprichting van de Oost-Indische Handelscompagnie voer de Habsburgse vloot uit vanuit Triëst, dat in 1771 een vrijhaven werd,. Zij stond onder leiding van de Nederlander Willem Bolts, die daarvoor voor de Britse Oost-Indische Compagnie werkzaam was.

Het voormalige jachtslot van Jozef I werd onder Maria Theresia tot een residentieslot omgebouwd. Schönbrunn werd het lievelingspaleis van de keizerin, waar ze de zomermaanden met haar familie doorbracht.

Belisarius: Oost-Romeinse veldheer van keizer Justinianus I, die in 529 Perzië tot vrede dwong, in 533 het Vandalenrijk in Afrika vernietigde, tussen 535—540 en 544—548 tegen de Oost-Goten in Italië vocht, maar later werd beschuldigd van medeplichtigheid aan een samenzwering en in 562—563 gevangengezet.

Hij stierf in 563.

De opzet van de roman *Count Belisarius* is een biografie, die geschreven is door Eugenius, een eunuch en dienaar van Belisarius' vrouw Antonina. Het boek beslaat het hele leven van Belisarius, maar de meeste aandacht gaat uit naar het verslag van zijn campagne in Noord-Afrika en Italië. Antonina was vaak bij hem in deze jaren, en Graves gebruikt verhalen over haar connecties aan het hof van keizer Justinianus en zijn gemaal keizerin Theodora om politieke intriges en andere informatie te verwerken in het verhaal.

Mussolini: zie p. 179.

Zeg, kwezelken, wilde gij dansen: volksliedje dat vooral bekend is in Vlaanderen, al bestaat het in Nederland ook. Tegenwoordig heeft het de status van kinderlied.

Het is een spotlied dat vrome vrouwtjes, kwezels, begijnen en/of nonnen belachelijk maakt. Het ganse lied door probeert de ik-persoon een kwezeltje tot dansen te verleiden en biedt hierbij allerlei zaken aan als beloning. Het kwezeltje wijst de persoon iedere keer resoluut af, tot hij haar voorstelt een man te zullen geven.

De tekst en melodie, zoals die in een aantal volksliederenbundels voorkomt en zoals we die tegenwoordig kennen, stamt uit 1848 en is afkomstig van blz. 290-291 uit de bundel: *Oude Vlaemsche liederen* van Jan Frans Willems. Volgens de begeleidende tekst was het één van Willems' favoriete liedjes:

Zeg Kwezelken, wilde gy dansen!
Ik zal u geven een ei.
Wel neen ik, zeî dat Kwezelken,
Van dansen ben ik vry;
'k En kan niet dansen,
'k En mag niet dansen,
Dansen is onze regel niet,
Begyntjes of Kwezelkens dansen niet.

Zeg Kwezelken, wilde gy dansen?
Ik zal u geven een koe.
Wel neen ik, zeî dat Kwezelken,
Van dansen word ik te moe;
'k En kan niet dansen, enz.

Zeg kwezelken, wilde gy dansen?
Ik zal u geven een paerd.
Wel neen ik. zeî dat Kwezelken,
't En is my 't dansen niet waerd;
'k En kan niet dansen, enz.

Zeg Kwezelken, wilde gy dansen?
Ik zal u geven een man.
Wel ja ik, zeî dat Kwezelken,
'k Zal al doen wat ik kan;
Ik kan wel dansen,
Ik mag wel dansen,
Dansen is onze regel wel,
Begijntjes en Kwezelkens dansen wel.

'Zeg, kwezelke, wilde gij dansen?'★ De donkergroene ruitjes van het raam wierpen een onwezenlijk licht op Vlieghe's vader, de man in de notaris zijn stoel.

'De notaris is naar Normandië,' zei hij. 'Ge ziet er precies uit zoals mijn zoon u dikwijls beschreven heeft. Ge ziet er een eerlijke jongen uit.'

'Nogal,' zei Louis.

'Ga zitten. Ik heb u geschreven...' (Op het papier van de notaris. 'Geachte jongeheer, Voor een zaak van persoonlijke en belangrijke aard zou ik u graag op het kantoor van Notaris Montjoie ontmoeten in de middaguren. Adhemar Vlieghe, secretaris.' En Louis had het stompzinnig idee gekoesterd dat men de schat van het kasteel in Aisne eindelijk na eeuwen onder de erfgenamen zou verdelen en dat hij voor Johan Daisne werd gehouden door die ene usurpatie bij Djeedie★.)

'Ik wilde u eerst per brief de dood van Gerard melden. Maar ik voelde mij verplicht om het u persoonlijk te zeggen, hoeveel pijn het mij ook zou doen. Maar ge ziet er mij een eerlijke jongen uit en daarom...'

'Dood,' zei Louis.

'Ja,' zei de vader. Tijdens zijn leven is Vlieghe niet groter geworden dan deze man, die vóór de oorlog, tijdens de oorlog, zélf notaris was.

'Ik zou u koffie aanbieden, maar de keuken is afgesloten, de notaris is in Normandië aan het zeilen. Limonade misschien in het bureau van Gisèle...'

'Dank u. Hij is dood?' (In het Jeugdbataljon, Grenadierdivision 'Langemarck' aan de Oder? Als Flak-helper bij een afweergeschutkanon tot op het allerlaatst? Wanneer? Al die tijd als een vermorzelde vlieg. Andere vleesetende vliegen azen op hem. Ik heb in geen maanden aan hem gedacht. 'Niet alle dagen.' Toen de Duitsers en de Oekraïners in Wehrmachtsuniform wegtrokken met beddengoed en huisraad op de affuiten, dacht ik dat hij er tussen zou zitten. Als ik een meisje was zou ik nu in tranen uitbarsten. Zakdoekje, snot, troost.)

...**Die ene usurpatie bij Djeedie**: Zie Jean Weisgerber, *Het Verdriet van België of het gemaskerde Bal*:

> "Djeedie (p. 638, = J.D.), voor zijn part, wordt geassocieerd met Johan Daisne, John Donne, Jordan, de hoofdpersoon uit Hemingway's *For Whom the Bell Tolls*, J.D. Salinger enzovoort."

De dwerg Gustav Vierbücher (...) **die moeilijk plaste**: zie p. 485.

De man trok een moeilijk schuivende lade in het bureau open, haalde een blad briefpapier met het briefhoofd van Notaris Montjoie te voorschijn en tekende er mechanisch een rijtje klaverbladachtige bloemetjes op.

'Ik maak mezelf wijs dat hij, niettegenstaande alles, een vreedzame snelle dood gehad heeft.' Zijn adamsappel ging op en neer boven de sjofele, te wijde hemdsboord, de brillenglazen werden doffer. 'Hij vroeg me, de ochtend van zijn sterfdag, om u een brief te geven, die heb ik hier.' Hij tilde een bil op en vond in zijn achterzak een lichtblauwe envelop met AIRMAIL in rode letters. Louis zag zijn naam in forse kapitalen. De Y had een gave ronde krul onderaan, als een vleeshaakje.

De man poetste zijn brillenglazen met zijn zakdoek, de versmalde ogen hadden okeren wallen. 'Al zijn leraars waren het erover eens dat hij veel beloofde.'

'Ik wist hier niets van, niets,' zei Louis. 'Had ik het geweten...'

'Hij is elf dagen geleden begraven.'

'Dan was ik zeker gekomen.'

'Voor zijn dood?'

'Ervoor, erna.' (Niet: tijdens.)

'Wij zullen het nooit te weten komen wat wij moeten doen, wij opvoeders. Wij weten het pas als het te laat is. Zijt ge streng, het is niet goed. Zijt ge laks, het is niet goed. Ge denkt: "Als ik maar de schade kan beperken..." Hij had uw ouderdom.'

'Zeg, kwezelke, wilde gij dansen!' De vetplant onder het schilderij met koeien die door de Leie of de Schelde waadden kreeg niet genoeg of te veel water. Het water druppelde in de verwarmingsbuizen, als de dwerg Gustav Vierbücher★ in Mecklenburg die moeilijk plaste.

'Hij heeft tot op de laatste dag op zijn banjo gespeeld. En ik nog zeggen: "Schei in godsnaam uit!"'

'Hoe is hij gestorven? Waaraan? Waardoor?'

'Hij heeft zelfmoord gepleegd,' zei Vlieghe Senior, strak als politie.

'Op uw ouderdom, Louis,' zei hij stilletjes.

Wat moet die slonzige man van mij? Waarom spreekt hij tegen mij als tegen een gelijke, iemand die net als hij satanisch koud kan spreken over hem, Vlieghe, rossige Vlieghe die ik vroeger 'mijn liefde' noemde, ik weet het nog heel goed?

De man stond op, ging weg. Ondertussen lag Vlieghe voor de voordeur van het Gesticht, een dampende revolver in de hand. Zuster Adam zei: 'Hij ligt hier te bevriezen, kom, Louis, help me.' Getweeën sleurden zij de ruggengraatloze jongen tot bij de grot van Bernadette Soubirous. De Heilige Maagd in haar afschilferende blauwe mantel met gouden sterren zei: 'Apostel Petrus, hete tranen zult gij plengen!'

Tussen de brandende natte spleten van zijn ogen zag Louis Vlieghe's vader binnenkomen met een bultige namaakleren schooltas, hij trok er een grijze, wollige prop uit die een trui werd, met aan de halsopening een rijtje ingebreide Ar-runes★, Ar is zon. Ariër. Ar-beid: buit van de zon. De Ar-spreuk is: 'Eer het licht.'

Ar-runes: zie p. 614.

Louis legde de trui traag op zijn knieën.

'Zijn moeder heeft die trui gebreid. Zij zal het nooit te boven komen. Zij moet zich nu helemaal aan Ward wijden, die gelukkig nog te jong is om te beseffen wat er met zijn broer gebeurd is.'

'Zeg kwezelke, wilde gij dansen?' Hoe lang nog! Houdt dat nooit op?

'Het is de schuld van de priesters!' riep Mijnheer Vlieghe plots schel. 'Daarom heb ik u geschreven om naar hier te komen. Omdat ik niet wil dat er ook nog maar één kind het slachtoffer wordt van de priesters.'

Hij tekende vliegensvlug een rijtje bloempjes.

'Gerard is één keer en geen twee keer naar een vrouw van slecht allooi geweest. Een keer en geen twee keer. En bij die vrouw heeft hij die ziekte opgedaan die de priesters de vrouwenziekte noemen.'

'Heeft hij zich daarom...?'

Mijnheer Vlieghe knikte.

'Daar zijn remedies voor, men kan in zo'n geval tussenkomen vóór het te laat is, het is een ziekte als een andere, maar onze jongen, onze jongen moet dat niet geweten hebben! Wie weet wát de priesters hem ingeblazen hebben? Hersenverweking, aangetast ruggenmerg of wie wéét wát?'

Verdoofd liep Louis op de Graslei langs de oude-antiek-nepgevels van een wereldtentoonstelling, langs het nepgotische Postgebouw. Verdoofd door het schellen van de trams, het autogetoeter, de winkelende mensen en de treiterig trage stem van Vlieghe's vader. Ineens schoot het hem te binnen dat de trui die hij tussen oksel en elleboog klemde misschien afkomstig was uit het huis van ontucht waar Vlieghe gekruisigd werd door de Vrouw-van-slecht-Allooi, nee, nog waarschijnlijker was het de vrouw van een zwarte geweest, een van die zusters, moeders, dochters van een gevangen zwarte die uit weerwraak krijgsauditeurs en politiecommissarissen besmette en van de weeromstuit die gluiperd van een Vlieghe die mij zijn erfenis wil doorgeven, die vanuit zijn kist in de modder nog naar mij klauwt en langs deze trui zijn pest verspreidt, de wol met de Ar-runes zat vol met Miezers, wriemelende onzichtbaar vreterige bacillen. Met een snauwerig kreetje gooide Louis de trui in de goot, trapte, stampte er op met beide voeten, zette het op een draf, vertraagde, bedaarde bij het standbeeld van Lieven Bauwens★, uitvinder van het weefgetouw.

De langzaam en voorzichtig uitgesproken zinnen van vader Vlieghe doken op. Weg ermee. Hij ritste de airmail-envelop open. De brief had geen kantlijn. Zuinige Vlieghe met het vosrode haar.

'Vriend Louis, met deze woorden spreek ik uit het graf tot u die mij in de steek gelaten hebt in de tijd van mijn leven. Maar dat neem ik u niet kwalijk, want gij moogt. Voor de minuten dat ik nog leef kan ik u niets kwalijk nemen. Hebt gij er een gedacht van hoezeer ik u bemind heb? Mij hebt gij daar niet horen over beginnen, nooit, omdat ik

Lieven Bauwens: (Gent, 1769 – Parijs, 1822) was een Zuid-Nederlands ondernemer en industrieel spion. Hij bracht de Engelse katoentechnologie naar Europa.

Op dertienjarige leeftijd ging hij van school om het vak van leerlooien te leren. Op zijn zeventiende werd hij door zijn vader naar Groot-Brittannië gestuurd, waar hij gedurende drie jaar met de nieuwste leerlooitechnieken kennismaakte. Na zijn terugkeer in 1789 begon hij voor zichzelf met een nieuwe modelfabriek met 550 looikuipen in een opgeheven klooster. De kwaliteit van de afgeleverde producten was zo hoog dat hij zelfs kon uitvoeren en concurreren op de Engelse markt.

Na de bezetting en de aanhechting van de Zuidelijke Nederlanden bij Frankrijk

Standbeeld van Lieven Bauwens op het gelijknamige plein in Gent

schopte de firma het tot hofleverancier van het Franse leger. Schoenen, leer en textiel voor uniformen kwamen niet enkel uit de eigen fabriek. De Compagnie Bauwens-Beths handelde in opgeëist kerkzilver, Franse waardepapieren en groeide exponentieel. Bauwens zag de gevaren ervan in. Om het vermogen veilig te stellen kocht hij samen met zijn broer in 1796 het Hôtel de Richelieu in Parijs en het opgeheven klooster van de minderbroeders in Passy om er een leerlooierij in te richten.

Bauwens wilde diversifiëren en kreeg het idee om in Passy naast de leerlooierij een katoenspinnerij en -weverij op te richten. De markt in katoenen stoffen werd toen gemonopoliseerd door Groot-Brittannië, waar de Mule Jenny (een spinmachine) in 1779 was uitgevonden. In plaats van de op het continent bekende technologie te perfectioneren besloot hij de technologische kennis die Groot-Brittannië ter zake bezat te importeren. Dit was niet zonder risico, aangezien de Engelsen hun technologische voorsprong in de katoenindustrie bewaakten als een zaak van nationaal belang. Daarenboven was Groot-Brittannië in een oorlog verwikkeld met Frankrijk.

Onder de dekmantel van handel in koloniale waren smokkelde Bauwens in de periode 1797-1798 gedurende 32 reizen de onderdelen van een Mule Jenny en andere machines voor de katoennijverheid, verborgen in kisten suiker of balen, via Hamburg naar het continent. Hij had hiervoor een atelierchef uit Manchester, Kenyon, omgekocht.

Bij het smokkelen van gekwalificeerd personeel uit Engeland liep het echter bijna fout. Enkele van de reeds in Hamburg aangekomen vaklui, aan wie de eindbestemming niet was meegedeeld, lichtten de Britse afgezant in over de samenzwering. Daardoor konden de Britten het volgende contingent onderscheppen te Gravesend. Enkele handlangers werden aangehouden en veroordeeld. Bauwens kreeg bij verstek de doodstraf en zijn goederen werden verbeurd verklaard. Op verscheidene pleinen in Londen werden poppen naar zijn gelijkenis opgehangen.

Terug in Frankrijk slaagden Bauwens en zijn broer erin de spinmachines te monteren en op grote schaal te kopiëren. Ze begonnen hiermee in Passy vanwege zijn impopulariteit als collaborateur in zijn thuisstad Gent. Weldra was het niet meer nodig om gekwalificeerd personeel uit Engeland aan te trekken.

In 1800 keerde Bauwens terug naar Gent. Hij had er in 1798 al het Kartuizerklooster gekocht om er wolweverijen en vlasspinnerijen in te richten. Hij begon er de nieuwe machines te bouwen nadat hij in januari 1801 toestemming had gekregen om gevangenenarbeid in te schakelen, wat hem uiteraard goedkope arbeidskrachten

vind dat de persoon die bemind wordt dat zelf moet ervaren en herkennen. Zoniet, *tant pis, mon chéri*. Maar nu moet ik u zeggen hoezeer ik u heb bemind, want wanneer anders? Er is geen anders meer voor mij. Ook geen wanneer meer voor mij. Zo direct begin ik aan de genezing van mijn lichaam. Of de dood van mijn lichaam. Een harde noot om te kraken, dierbare L., maar ik heb vertrouwen. Tenslotte wilde ik toch voor dokter en chirurg studeren. Dat kan ik nu uitproberen. Maar toch vertrouw ik het niet genoeg, niet voldoende. Men weet nooit. In het geval van het herstel van mijn lichaam krijgt gij deze brief niet te lezen. In het andere geval, puntje, puntje, puntje. In het andere geval ben ik niet meer op deze aarde. Het klinkt dwaas en ik moet er wel om lachen, alhoewel ik geen greintje humor heb, dat hebt gij zelf gezegd jaren geleden in de refter. Maar ik ga niet langer zeveren. Ik dacht dat Vlaanderens heropstanding, zelfs onder de Duitse matrak, mijn ideaal zou geweest zijn, maar in mijn laatste minuutjes, puntje puntje puntje weet ik het niet meer. Levet Scone, dierbare makker, uw Vliegje. P.S. Ik steek onze amulet in mijn mond dat ik er op kan bijten als het te erg wordt. Weet ge nog, onze amulet, Apostel Petrus? Moge onze amulet mij bijstaan zodat ik deze brief nooit moet verzenden, zodat geen haan er naar kraait. *Uw Vliegje*.'

Louis liep langs het Steen van Gerard de Duivel, het gebouw van het bisdom, de Leie of de Schelde of een kanaal waar een kapotte boot in lag. De snippers van de brief daalden over de geteerde planken. Te laat. Nooit geweten. Ik schreef naar de dode Maurice, de dode Vlieghe schrijft naar mij. Dit zinneloos herkauwen, dit verdriet om iets dat er niet was, aangezien dat ik niet wist dat het er was. Nu is het er.

De kwalijk riekende stem van de vader tastte, voelde, keerde terug als een tong naar een schrijnende kies. De sirenes van een fabriek. Maar die verwaten kleffe stem vol trage rechtvaardigheid tegenover het onrecht hem eerder aangedaan dan zijn kind, maalde door. Vlieghe in het neogotisch torengebouwtje van onze kindertijd voorafgegaan

opleverde. Daklozen, werklozen en bedelaars liet hij oppakken om in het 'correctiehuis' te werken in de Rasphuisstraat. Het aantal gevangenen steeg op een bepaald moment van 600 naar 1000. Hij sloot vennootschappen met al dan niet aangetrouwde industriëlen, waarbij hij zelf de technologie inbracht, en zijn compagnons het bedrijfskapitaal. Gent groeide snel uit tot een "tweede Manchester."

Lieven Bauwens en zijn Mule Jenny in het voormalige MIAT (de pop is gemaakt naar een schilderij van Félix Cogen in het Brusselse Legermuseum)

Vaak-zand-klaas-vaak:

Klaas Vaak, of het Zandmannetje, is een fictieve kabouter die kinderen enkele korrels slaapzand in de ogen komt strooien, zodat ze mooie dromen krijgen. Het Zandmannetje woont op de maan.

Hans Christian Andersen schreef een sprookje over Ole Lukøje; deze naam wordt in het Nederlands vertaald met Klaas Vaak.

Klaas Vaak spuit melk in de ogen van de kinderen. Daardoor kunnen ze hun ogen niet

door een van de zeven wijze maagden in habijt met haar schep gloeiende kolen vóór zich, loopt door de namaakmarmeren gangen. Hij is er altijd geweest, ik weet niet hoe hij zich ooit uit de naamloze kudde van de kleintjes heeft losgemaakt, ontbolsterd heeft tot een Vlieghe met een naam en vaak-zand-klaas-vaak★ in een paar amberen ogen, met een lopende neus en zeepsop in het haar en dan, toen al, met een molensteen rond zijn nek.

Terwijl al die tijd de dubbelstem van de vader ver weg als een slecht afgestemde Radio Londen en dichtbij als adem zegt dat Gerard een scheermes heeft genomen dat aan zijn grootvader heeft toebehoord en een snee in zijn *scrotum* heeft gegeven, hij die voor dokter wilde studeren, en de testikelen wilde laten vallen maar dat lukte niet, katoendraad in jodium heeft gedrenkt en het afgebonden, dat besmette deel van het onderste deel, en toen heeft doorgesneden, en de testikelen nog in het toilet heeft doorgespoeld, 'waar anders? Zij waren niet te vinden, en toen is hij blijven liggen tot het einde, Louis, het einde dat milder is gekomen dan men zou veronderstellen want volgens onze huisdokter verwekt leegbloeden een bepaalde euforie, hij lag met zijn banjo in zijn armen, méér kan ik u niet zeggen maar minder ook niet, Louis. En met een versleten oude loden bikkel tussen zijn achterste tanden.'

'Ik weet niet of gij dat ook gewaar wordt maar ik herken de mensen niet meer. In de oorlog waren ze anders. Hoe anders? Ja, hoe moet ik dat gaan hakkelen? Een zeker ideaal. Ik spreek nu niet over vóór of tegen Hitler natuurlijk. Het gedacht dat wij allemaal samen aan één zeel trokken, mekaar hielpen met margarine en eierkolen en af en toe een stukje saucisse. Als ge daaraan iets verdiende, zoveel te beter natuurlijk, maar het ging toch om uw medemens een handje toe te steken, en nu, ik weet het niet, neem Pier de Buis, heel zijn leven een oprechte loodgieter geweest, altijd gereed als

meer openhouden en zien ze Klaas Vaak niet. Hij meent het goed met kinderen en als ze stil zijn kan hij verhalen vertellen. Onder elke arm draagt hij een paraplu, één vol prentjes en de ander is leeg. De eerste is voor zoete kinderen en die dromen dan de hele nacht. De kleine jongen Hjalmar kreeg de hele week bezoek van Klaas Vaak en hoorde zeven verhalen.

Dromen dromend, die geen sterveling ooit durfde te dromen, Paul Gustave Doré

Cloche of chapeau cloche = klokhoed.

Koningin Elisabeth (in Beieren), de moeder van Leopold III. Zie p. 97, *239*, 471.

Aceton (ook bekend onder de namen dimethylketon, DMK en propanon) is een kleurloze vloeistof die veel als oplosmiddel wordt gebruikt voor vlekken van vet, hars, lijm, verf, balpen, inkt, correctievloeistof, vernis, kopergroen, lippenstift en nagellak. Aceton is een vluchtige en brandbare vloeistof. Alhoewel het licht irriterend is, is huidcontact minder erg dan bij vele andere oplosmiddelen.

Coffre-fort: brandkast, - kluis, safe.

Pronostiek: totoformulier. Verwachting, voorspelling, prognose.

er een lek was, en beleefd: "Als 't er nog iets aan zou mankeren, ge moet maar spreken, Mademoiselle" en nu? Nu heeft hij dat knietje gerepareerd in mijn wc. Hij was nog maar aan het hek of het lekte al weer. Ik vraag hem nu al een week: "Pier, wanneer mag ik u verwachten?" Wat zegt hij? "Madame Violet" (terwijl dat hij weet dat het 'Mademoiselle' is), "ik kan mij niet in vieren delen!"'

'O, dat is een schoon hoedje, Angelique!'

"t Is een cloche★. Maar het is maar toen ik thuiskwam dat ik zag dat het maar voor de helft gevoerd is. De smeerlappen. Koningin Elisabeth★ had 't zelfde model aan in *De Volksgazet*. Maar 't hare zal natuurlijk wel helegans gevoerd zijn.'

'Dat wit staat goed met uw haar.'

'Het is gebroken wit.'

'Nogal rap vuil, zeker?'

'Ik kuis het met aceton★... Maar ik was iedere keer goed mijn handen vóór ik het opzet.'

'Ge kunt het ook met droog brood kuisen. Ik doe dat altijd met mijn beige hoedje.'

'Wie had dat durven peinzen? Dat wij brood zouden gebruiken voor onze hoedjes?'

'Lijk Verbauwen die appartementsgebouwen optrekt, het ene na het andere. 't Is gemakkelijk als uw broer op het Kabinet zit. In de oorlog zou 't niet waar geweest zijn. De Duitsers hadden gezegd: "Verbauwen, laat een keer uw boekhouding zien. Nee, die niet, die andere die in uwe coffre-fort★ onder uw bed ligt. Wat zien we hier? Aandeelhouder madame Louise Schellekes, de vrouw van uw broer? Allee, naar 't arbeidskamp voor een paar jaar!"'

'Gisteren moest ik mijn tram halen, en ik koop in de haast een pronostiek★ en *Het Volk*. Ik kom thuis, ik zet mij bij de stoof ik sla *Het Volk* open, zij hebben mij toch miljaardedju de gazet van eergisteren in mijn handen geduwd. Vanmorgen ga ik terug. "Ah, nee, Mijnheer," zegt hij, "ik weet van

niks. Iedereen kan zo wel de gazet uitlezen en 's anderendaags komen weerbrengen.'"

'De joden kruipen weer samen. Zij gaan lelijk doen. En zij hebben groot gelijk. Hoe zoudt ge zelf zijn als u dat aangedaan werd? En op zo'n schaal! Nu slaat de schaal van de weegschaal terug, dat is maar rechtvaardig. Zij gaan zich wreken op iedereen die niet joods is, hoe zoudt ge zelf zijn? Het is nu aan hun toer om hun ras te beveiligen, en daarvoor moet ge de anderen een kloot aftrekken, het is normaal. Het kan niet gelijk opgaan in de wereld. Het zou te schoon zijn.'

'Maar Madame Laura, droeg zij nu een pruik of niet?'

'Ik heb ze nooit van dichtbij gezien.'

'Ik wel. En 't was mensenhaar.'

'Maar een pruik is toch ook van mensenhaar.'

'Volgens mij was 't een pruik. Omdat ze te lui was om naar de coiffeur te gaan. Ge zet zo'n ding op, *ni vu ni connu*, en ge zijt gereed en altijd proper.'

'En Holst, die jongen, nog altijd alleen in dat huis met tweeëntachtig deuren.'

Achille Honoré (Achiel) **Van Acker** (Brugge, 1898 – aldaar, 1975): Belgisch socialistisch politicus. Hij was viermaal premier van België.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog nam hij vanaf de tweede helft van 1941 het voortouw in de reorganisatie van de socialistische beweging met de oprichting van de Vlaamse Centrale der Illegale Partij. In Brussel en Wallonië ontstonden gelijkaardige centrales en dat leidde in maart 1942

Achiel Van Acker

'Gaat ge gaan stemmen?'

'Ik moet wel als Belg. Anders is het tweehonderd frank boete.'

'Ik stem voor de eerste keer van mijn leven voor de socialisten. Omdat Van Acker★ de jongens die naar Duitsland zijn gaan werken, niet wil vervolgen. Ik weet wel dat hij dat doet omdat hem dat een paar honderdduizend kiezers opbrengt, maar het is de geste die telt.'

'Ik weet niet voor wie. Ofwel moet ge voor gasten stemmen die ge niet kent, die zeggen dat ze schoon vaderlands werk gedaan hebben in het donker van de oorlog, dus een gewone mens heeft daar niets van gewaar geworden van dat vaderlands werk onder de grond, ofwel kent ge ze van voor Veertig en zijn 't al die gasten die weggekoerst zijn naar Londen met hun broek vol. En als zij het niet zijn, is het hun nonkel of hun schoonbroer."

tot het ontstaan van de Illegale Belgische Socialistische Partij. Hierbij dient wel aangestipt te worden dat sommige van de vooroorlogse leiders (Paul-Henri Spaak, Camille Huysmans, e.a.) in Londen zaten. De socialisten in België en die in Londen werkten de facto naast elkaar. Na de Tweede Wereldoorlog bouwde Van Acker een indrukwekkende politieke loopbaan uit: hij was tussen 1944 en 1949 achtereenvolgens minister van Arbeid en Sociale Voorzorg, premier en minister van Steenkool, minister van Verkeerswezen en van 1954 tot 1958 opnieuw premier.

Aan zijn kolenslag dankt hij de bijnaam Achille Charbon. Hij stelde Duitse krijgsgevangenen verplicht te werk om de kolenproductie weer op peil te krijgen.

De eerste drie regeringen onder Achiel Van Acker waren kortstondig ten gevolge van de Koningskwestie.

Actionnaire = aandeelhouder, actionaris.

Zijn broer de Regent:

Prins Karel werd geboren als tweede zoon van koning Albert I en koningin Elisabeth. Hij werd vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde, hertog Karl Theodor in Beieren. In 1910 kreeg hij de titel Graaf van Vlaanderen.

Hij volgde een opleiding bij de Britse marine, waar hij ere-luitenant was. Hij wilde in de jaren dertig trouwen met het burgermeisje Jacqueline Wehrli, maar naar verluidt zou het huwelijk door het Belgische hof zijn afgekeurd. Uit hun relatie zou een dochter geboren zijn.

ZKH Prins Karel van België

In 1939 werd prins Karel kolonel in het Belgische leger. Gedurende de Tweede Wereldoorlog leefde hij teruggetrokken in Brussel, meest waarschijnlijk in een van de vleugels van het Kasteel van Laken. Over zijn leven in de oorlogsperiode bestaat zeer weinig informatie.

Prins Karel leefde ondergedoken in de Ardennen op het moment dat de Duitsers zijn broer Leopold III en zijn gezin wegvoerden naar Duitsland. Op 20 september 1944 verkozen de Verenigde Kamers Karel tot regent van het koninkrijk. Leopold was

Dat verschil in kleurtjes, dat is zand in de ogen van de gewone burger. Zij hangen allemaal aan mekaar vast. Syndicaat, delegaat, actionnair★, militair. Om gazetten te verkopen, geven ze die gazetten ook een kleurtje maar 't is allemaal van tevoren gedicteerd en gearrangeerd. Wij verschuiven een beetje naar links en dan een beetje naar rechts, een tango, en ondertussen steken we onze paraplu uit.'

'Hoe dat dat nog allemaal samen en thope blijft hangen, hoe dat dat niet uit mekaar klakt en kwakt!'

'Omdat ze aan mekaar plakken. Eéne grote stront, Florimond. Gij moogt zoveel vingers in de kassa steken en geen vinger meer of ik steek u een dolk in de rug. Wel, 't is goed, ik ga mijn ogen toedoen binst dat gij uw vingers in de kassa steekt. Ai, ge steekt mij toch in de rug. Ah, ge moet maar zo slim zijn om uwe rug niet naar mij te draaien.'

'En die radio tegenwoordig. Hoe dat ze daar in de radio hun voeten vagen aan de luisteraar! Gedurende de oorlog begon een plaat zachtjes, op 't gemak, perfect. Nu smijten ze met die platen. Ze krassen, ze blijven draaien op 't zelfde punt, ze stoppen midden in een schone passage...'

'Onze koning blijft wachten om naar huis te komen.'

'Hij wacht tot de kust vrij is, lijk dat de zeerovers zeggen.'

'Hij gaat voor de ogen van het volk zijn broer de Regent★ een kusje geven op zijn kaken, links en rechts, en hem dan een ferme schop in zijn gat geven.'

'Er plakt te veel bloed aan zijn handen, van de Regent.'

'En zijn handen stonden al konteverkeerd van aan 't slecht vrouwvolk in de bars van Oostende te prutsen.'

'Ja, zij konden zijn pen niet meer vasthouden om een genadeverzoek te ondertekenen.'

'Die mens was benauwd om verkeerd te doen.'

'Wie? Charles Theodore Henri Antoine Meinard★, griezel van een Graaf van Vlaanderen? Te luizelui ja, te poepeloerezat!'

feitelijk afwezig. Hij zat opgesloten in Duitsland en Oostenrijk en ging later in vrijwillige ballingschap in het Zwitserse Pregny. Naar verluidt steunde zijn moeder, de koningin-weduwe Elisabeth Karel's het regentschap. Hij legde op 21 september de grondwettelijke eed af en moest zijn taak vervullen tijdens de moeilijke omstandigheden van de Koningskwestie tot 20 juli 1950, toen het parlement vaststelde dat er een einde was gekomen aan de onmogelijkheid tot regeren van Leopold III. Die dag hield het regentschap automatisch op.

Prins Karel wordt weleens beschouwd als de redder van de monarchie. Hij was een uitstekend diplomaat en had zeer goede contacten met Winston Churchill en andere geallieerde leiders. Door deze contacten was hij dé Belgische contactpersoon voor het Amerikaanse hulpplan voor Europa, het Marshallplan. Prins Karel was waarnemend Belgisch staatshoofd op cruciale momenten in de geschiedenis: de oprichting van de Benelux in 1944, de oprichting van de VN in 1945, de oprichting van de NAVO in 1948 en de Raad van Europa in 1949. In België ondertekende hij verschillende bestuurlijke wetten die nu nog gelden: over de Raad van State, de Sociale Zekerheid en het Vrouwenkiesrecht (1948). Hij bezocht Belgisch Congo in 1947. Wanneer prins Karel met de nodige egards en eer werd ontvangen, bijvoorbeeld, in het Witte Huis in Washington, in Londen en (waarschijnlijk ook) in het Vaticaan, ontplofte zijn broer Leopold zowat in zijn Zwitserse ballingsoord. Het zou nooit meer goed komen tussen de broers. Leopold verweet zijn broer Karel een usurpator te zijn en Karel verweet zijn broer dat het hem verboden was te huwen met een burgervrouw. (Leopold zelf was ondertussen wel gehuwd met Lilian Baels.)

Prins Karel officieel: **Charles Théodore Henri Antoine Meinrad** van België, graaf van Vlaanderen, prins van Saksen-Cobourg-Gotha, hertog van Saksen, prins van België, regent van het koninkrijk van België van 20 september 1944 tot 20 juli 1950, geboren 10 oktober 1903 in het paleis van de markies van Assche te Brussel en gestorven de 1ste juni 1983 te Ostende.

Poteries: aardewerk.

Lammeren: betalen.

'Het is normaal. Die mens heeft heel zijn leven gehoord: "O, Leopold, o Majesteit, o Sire, o koning Leopold de Derde!" en "Charles, wie is dat? O ja, zijn broer!" Dus, nu dat hij zelf koning mag spelen als regent wil hij een beetje meester spelen over leven en dood, het is normaal.'

'Dan is 't ook normaal dat de doden gaan opstaan uit hun graf en hem om rekenschap komen vragen. Anders is 't niet mogelijk. Anders heerst er alleen maar een Antichrist op aarde.'

'Ik kom Goeminne tegen. Het is te zeggen, hij passeerde mij in een splinternieuwe Buick. 'k Zeg: "De zaken gaan goed, Maurice. Zo'n voiture voor een metselaar!" "Pardon," zegt hij. "Alle herstellingswerken!"

Wij discuteren een beetje en hij vertelt over een terrasje dat hij moest repareren, het regende er door... Terwijl dat hij met zijn brander bezig was zag hij dat die mensen in hun slaapkamer drie vier schilderijen hadden hangen en Chinese poteries★ hadden staan, enfin dat zij veel beter bemiddeld waren dan hij had gedacht. "Ik ben op 't dak gekropen," zei hij, "en ik heb daar de dakbedekking een snee of vier vijf gegeven met mijn mes. 'k Zeg tegen die Madame: "Madame, uw terras lekt, dat is juist, maar dat komt van uw goot." "Ah," zegt ze, "dan moet dat ook gerepareerd worden." Ik heb er een paar lapjes op gelegd voor vijftig frank en zij heeft daarvoor zevenhonderdvijftig frank gelammerd★. Als zij schilderijen in hun slaapkamer hebben, moeten ze ervoor bloeden."

Ik zeg: "Goeminne, er zijn mensen die de planken van hun kist niet waard zijn." Hij zegt: "Is 't over mij dat ge 't hebt?" Ik zeg: "Ik spreek in het algemeen. Wie 't schoentje past.'"

'Wij zitten gewrongen tussen de Amerikanen en de Russen. Maar als ge 't van een beetje afstand wilt zien, zijn ze toch juist hetzelfde. Alle twee stekezot van de techniek die hun boven het hoofd groeit en tegelijk van de organisatie die de

Jan (of Johannes) van **Ruusbroec** of Ruysbroeck, ook "de Wonderbare" genoemd (Ruisbroek nabij Brussel, 1293 - 1381): een van de grote mystici van de Zuidelijke Nederlanden.
Hij schreef in het Middelnederlands, maar zijn werken werden spoedig vertaald in het Latijn.

Hij werd vanaf zijn negende opgevangen door zijn oom Jan Hinckaert, een rijke priester en kapelaan van de Sint-Goedelekerk te Brussel.
Ruusbroec zou zelf vanaf 1317 vijfentwintig jaar lang kapelaan van Sint-Goedele blijven.

Zoals in vele andere steden in Europa was er in het veertiende-eeuwse Brussel ook een mystieke subcultuur waaraan burgers, vrouwen en geestelijken deelnamen. Waarschijnlijk was Jan van Ruusbroec in het eerste deel van zijn leven de geestelijke leidsman van een dergelijke spirituele kring, ondanks zijn bescheiden status van kapelaan. Hij beleefde in deze drukke stedelijke samenleving topmomenten van mystieke ervaring die hij hier reeds te boek stelde. Het feit dat hij als kapelaan niet gerechtigd was om te prediken, was misschien voor hem de aanleiding om te schrijven. Zijn werk is dus zeker niet het product van een teruggetrokken bestaan in het Zoniënwoud, wat men zo vaak gesteld heeft. Van zijn eerste vijf werken was *Die gheestelike brulocht* zijn best gestructureerde en wordt daardoor terecht zijn meesterwerk genoemd. Hij schreef het te Brussel.

mensen allemaal gelijk maakt, zonder zijn wortels.'
'Wij hebben genoeg wortels gegeten binst de oorlog.'
'En de Russen hebben nooit de Renaissance gekend!'

Er hingen affiches voor een komend folkloristisch feest. De garnalenvissers die te paard hun netten voortsleepten waren getekend door Dolf Zeebroeck, in de sliertige onheilzwangere lucht waren gotische letters verwerkt: 'Onze vissers, de ridders van de zee!'

Leevaert en zijn assistent Louis zaten naast elkaar op een bank, vóór hun voeten lag het strand. Met bedaarde kreetjes en getuf voeren
de vissersboten binnen vanuit de melkige zee. Achter hun bank reden twee dames gearmd op rolschaatsen. Het licht op de golven: zilverpapier.
Leevaert had vandaag éénmaal de verzamelde werken in vier delen van Ruusbroeck★ verkocht, éénmaal de *Encyclopedie voor de Werktuigkundige* en driemaal *Jenny, een Noodlot* waarvan twee exemplaren met handtekening en opdracht, dat betekende veertig frank extra.

Louis had de zware leergebonden proefexemplaren van het halve fonds gesjouwd. Hij had Tante Violet beloofd om verse garnalen uit Oostende mee te brengen, hij vroeg zich af wanneer hij het kon doen, ze moesten nog drie adressen bezoeken, waarvan één gegarandeerd inciviek★ was, hij kon er niet met naar garnaal ruikende handen binnenkomen, want hij zou het pakje garnalen niet ongemoeid kunnen laten. En het werd donker.

Voornamelijk Frans gebabbel op de dijk. De mailboot voer binnen, lichtjes al aan. Leevaert stond op, maakte een paar turnbewegingen. 'Aan de slag.'

'Mevrouw,' zei Leevaert, 'wij komen met de hartelijkste groeten van Dokter Raemdonk (of Notaris, of Kanunnik, of Meester of Professor) die u zijn hommages doet *par personne interposée*'★ (of indien het een duidelijk Vlaamsvoelend gezin betrof: 'langs mijn bescheiden persoon'). Dan volgden com-

Voor Jan van Boendale (*Der leken Spiegel*) waren de door de kerk verkondigde normen niet langer zijn enige leidraad, hij doet ook beroep op het rationele denken en de regels voor zelfhandhaving in de maatschappij. De mysticus Ruusbroec daarentegen is een echte auctor in de middeleeuwse betekenis van het woord. Hij doet beroep op de eigen inspiratie, of die van God als je wil, maar niet uit het werk van andere toonaangevende auteurs.

Inciviek: politiek onbetrouwbaar persoon, collaborateur. Zie p. 687.

Par personne interposée: via een tussenpersoon, bemiddelaar.

De School van Sint-Martens-Latem:

Zonder dat het om statutair georganiseerde verenigingen gaat, is er in de Vlaamse kunstgeschiedenis toch sprake van belangrijke "Latemse" kunstenaarsgroepen, bekend als **de Latemse Scholen**, in de eerste helft van de 20e eeuw. Deurle en Sint-Martens-Latem, twee dorpen aan de Leiebochten ten zuiden van Gent, zijn er de bakermat van.

Tot de eerste groep, de zogenoemde "mystiekers" behoorden Albert Servaes, George Minne, Gustave Van de Woestyne, Valerius De Saedeleer en Albijn Van den Abeele. Deze eerste groep werd opgericht door leerlingen van de Academie van Gent die zich wilden afzetten tegen het impressionisme en meer belangstelling hadden voor het realisme. Er groeide een kolonie rond de dichter Karel van de Woestijne en de beeldhouwer George Minne, die deze eerste groep op sleeptouw namen en hen in de richting deden gaan van het "stedelijk symbolisme". Men spreekt dan over de groep der mystieke symbolisten.

De tweede "school" ontstond rond 1905 rond de expressionisten Constant Permeke, Jos Verdegem, Gust De Smet, Léon De Smet en Frits Van den Berghe. Vooral die laatste groep had een spectaculaire invloed op de ontwikkeling van de latere modernistische bewegingen in België.

Poelkapelle: vlak boven Ieper. Langemark-Poelkapelle.

De veldslag in Poelkapelle werd uitgevochten in West-Vlaanderen op 9 oktober 1917 tussen het Britse 2de en 5de leger en het Duitse 4de leger, in WOI.
Dit gevecht markeerde het einde van een reeks zeer succesvolle Britse aanvallen in laat september en vroeg oktober tijdens de 3de strijd om Ieperen.

plimenten over het modern maar toch klassiek interieur in een gekuiste taal met een zweempje kustdialect. Meneer was gewoonlijk niet thuis. 'Louis, toon aan Mevrouw eens *De School van Sint-Martens-Latem*★. Zet dat boek eens alleen maar voor 't effect op die etagère daar. Mevrouw, die rug alleen al, in kalfsleer, kost honderdtachtig frank.' Of: '*De Geschiedenis van het Westen* door een team van professoren onder leiding van Professor Weynants, waar dat ge toch van gehoord moet hebben, van de universiteit van Leuven. Uitverkocht. Sommige losse delen alleen nog bij antiquaars voor schandelijke prijzen. En machtig interessant. Ge leest er in als in een roman. En hoe dikwijls denkt ge niet: "Maar die veldslag in Poelkapelle★, het is hier op een boogscheut afstand, wanneer was dat ook weer? Welke generaal is daar verongelukt?"'

Toen was het echt donker. Leevaert had nog een *Jenny, een Noodlot* kunnen plaatsen. De koper had gezegd: 'Ach, ja, zet er maar een handtekening in,' en: 'Ik doe het omdat ik solidair ben, ge verstaat me, meer zeg ik niet.'

Leevaert stevende nu resoluut naar een laan met zijstraatjes vol roodverlichte bars. Hij bleef ineens staan bij een schaars door een lantaarn verlichte, zwartglimmende uitstalkast met foto's van vrouwen in ondergoed. Louis bleef op een paar meter afstand van hem. Leevaert boog zich voorover, likte bijna het glas. Louis kronkelde van schaamte. Matrozen liepen langs en zongen 'Heigho, heigho'★, het kabouterlied. Het licht in de uitstalkast floepte aan, wijnrode letters 'L'Escale'★ schenen over Leevaert, die 'Aha' riep, zijn bril opzette en zich nog verder vooroverboog.

'Wij gaan maar om tien uur open, maat,' zei een zware man die zijn portierspet droeg als de kepie van een Zwarte Brigade-officier.

'Maat,' zei Leevaert, 'dat was toch hier dat Chouchou★ vroeger zat, Mieke Lauwers?'

'Dat moet vóór mijn tijd geweest zijn,' zei de portier.

'Ik zie haar ook niet meer bij de portretten.'

'Ge kunt geen staat meer maken op de meisjes tegen-

Straathoek in Poelcapelle, België

Heigho, heigho:

Dig-a-dig-dig / Heigh-Ho, Heigh-ho is een van de liedjes uit de Amerikaanse animatiefilm *Snow White and the Seven Dwarfs* uit 1937, geproduceerd door Walt Disney Animation Studios en uitgebracht door RKO Radio Pictures.
Het verhaal van de film is gebaseerd op het gelijknamige sprookje zoals dat in de 19e eeuw opgetekend werd door de gebroeders Grimm.

L'Escale: fr. Escale = aanlegplaats, ankerplaats.

Chou: lief, schat, snoes.

Cointreau is een merk triple sec likeur, en wordt gemaakt in Saint-Barthélemy-d'Anjou, een voorstad van Angers, Frankrijk.

Hölderlin: zie p. 381f context.

Met intense hartstocht probeerde hij het christelijk geloof te verzoenen met de religieuze geest en geloof van de oude Grieken. Hij was als profeet van een spirituele vernieuwing, van de terugkeer van de goden, volkomen toegewijd aan zijn kunst, hypergevoelig en daardoor uiterst kwetsbaar. Op het laatst begaf zijn geest het onder de spanning en frustratie van zijn bestaan. (Schizofrenie.)

Prince Valiant:

Prins Valiant (Engels: Prince Valiant) bevat een serie stripverhalen gecreëerd door de Amerikaanse tekenaar Hal Foster, bedoeld voor Amerikaanse kranten. Het verhaal speelt zich af rond de Arthurlegende.

Beeldmerk

De strip verscheen voor het eerst in 1937. Hal Foster, die aanvankelijk Tarzan-strips tekende, was niet tevreden over het feit dat hij het geesteskind van iemand anders tekende en besloot op een eigen creatie over te stappen: "Prince Valiant". De strip kreeg als subtitel "In the days of King Arthur."

In deze stripreeks wordt geen gebruik gemaakt van tekstballonnen, tekst staat als verhalend blok ergens binnen het kader van een tekening.

woordig, meneer. Maar het is misschien beter zo. Zo krijgt ge altijd vers vlees binnen.'

De bar 'Oriënt' was een miniatuurmoskee met ronde raampjes die rozig gloeiden achter gedraaide smeedijzeren tralies. Leevaert stapte binnen als in een kruidenierswinkel. Zo zou ik het nooit durven. '*Bonsoir, mon petit chou*,' zei Leevaert en kuste de gepoederde wang van een platinablonde forse dame in een avondjurk. Louis nam haar eeltige hand en kuste de palm.

'Olala, een man van de wereld,' riep ze. Op een podium stond een piano, op de dichte klep lag Marnix de Puydt op zijn voorarm te slapen met zijn kinderlijk dikke lippen open. Autolichten flitsten door de bar.

'*Le maître dort*,' zei de dame.

'Twee coupes,' zei Leevaert. 'En voor u, Margot?'

'Ik ga een Cointreautje★ nemen,' zei Margot.

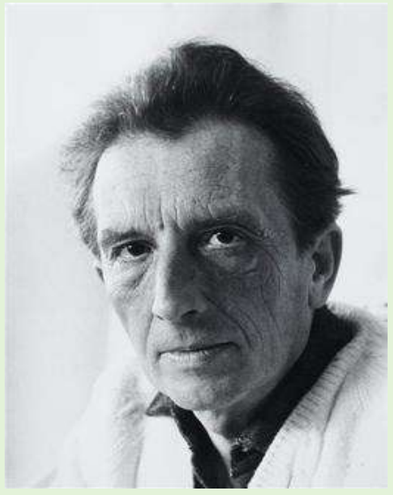
'Dat heeft nog nooit iemand zeer gedaan,' zei Leevaert. Drie industriëlen legden uit aan twee Oostendse meisjes die verkleed waren als Oostenrijkse of Tiroolse boerinnen dat ofwel Champs Elysées ofwel Narcissus Vijf òf de wonderknol Clopinette zou winnen morgen. De champagne parelde. De slapende De Puydt zette zijn mollige mandarijnenvoetjes in puntschoenen naast elkaar, één punt ging op en neer op de maat van zijn vingers die tegen het deksel pianoteerden, als ooit Hölderlin★ op een klavecimbel zonder snaren. Een van de Oostendse meisjes leek op Prince Valiant★ met haar afgehakte vlassen kapsel en een halsketting van koperen munten. Zij zat op de schoot van de Champs Elysées-man die kneep, kietelde, tastte, kuste. Zij zei dat het enige wat haar moeder nog in leven hield de hoop op de nieuwe mosselen was, zij waren aangekondigd voor volgende week. 'Laat ons ondertussen van uw mosseltje proeven,' riep Champs Elysées, zij lachte haar roze tong bloot, de munten blikkerden. Louis moest na de derde coupe die hem door Margot aangeboden werd, zeer nodig pissen maar durfde niet. Hij raadde dat het gecapitonneerde deurtje naast de bar het toilet was, maar niemand ging er heen.

De Prins Valiant-strips staan bekend om hun goed gedocumenteerde details, maar het wemelt van de anachronismen.

Robert Wagner en Janet Leigh in Prince Valiant. De Film uit 1954 was gebaseerd op de gelijknamige strip van Hal Foster.

Weisgerber meent dat **Prince Valiant** refereert naar **Roger Vailland**, medeoprichter van literair tijdschrift *Le Grand Jeu* (1927 - 1932) en auteur van *Drôle de Jeu*. Hij wijst ook op een film van Jean Renoir: *La Règle du Jeu* en ziet samenhang met het gedrag van Louis, De Puijdt, Leevaert e.a.

Roger Vailland, (1907 - 1965): Frans schrijver, essayist, verslaggever en scenarioschrijver.

In 1928 als journalist in dienst genomen bij *Paris-Midi*, werd hij datzelfde jaar mede-oprichter van het experimentele tijdschrift *Le Grand Jeu*. Als dandy met libertijns gedachtegoed bleef hij journalist tot de oorlog en verkeerde hij in literaire milieu's. Na zich in Lyon teruggetrokken te hebben na de nederlaag in 1940, ging hij in 1942, na een ontgiftingskuur, in het Verzet aan de kant van de Gaullisten, dan aan die van de communisten en schrijft hij zijn eerste teksten als *Drôle de jeu* waarin lichtzinnigheid en Verzet bij elkaar komen. Hij is al vroeg begonnen om "de ontregeling van al de zintuigen" te bewerkstelligen, zo dierbaar aan zijn meester Arthur Rimbaud.

De vrouwen en speciaal zijn heldinnen spelen een steeds belangrijker rol in zijn romantische werk. Als personages kiest hij vrouwen die succesvol zijn, zoals Visirova en Leïla, de jonge Turkse vrouw, die hij ontmoet als hij een reportage maakt in Istanbul, die bevrijd wil zijn, vrij ten opzichte van mannen en ook economisch onafhankelijk: Leïla, jonge « moderne » vrouw, autonoom in een land dat zichzelf volop vernieuwt.

Hetaeren: publieke vrouwen, courtisanes van hogere klasse in het oude Griekenland.

Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief

Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief
Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief
Mijn Vlaanderen boven al
Mijn Vlaanderen boven al
Dat is t'refrein van het liefdelied
dat ik nooit vergeten zal
Dat is t'refrein van het liefdelied
Dat ik nooit vergeten zal

Des morgends als de zonne lacht
Des morgends als de zonne lacht
Dan zing ik blij vol lust
Dan zing ik blij vol lust
Zo zalig als de brave man
Die zijn vrouw en kinderen kust
Zo zalig als de brave man
Die zijn vrouw en kinderen kust

Des avonds als ik moe van zin
Des avonds als ik moe van zin
Mijn stille ruststee zoek
Mijn stille ruststee zoek
Dan bid ik : Vlaanderen Vlaanderen lief
Mijn Vlaanderen houd u kloek
Dan bid ik : Vlaanderen Vlaanderen lief
Mijn Vlaanderen houd u kloek

En k'droom dan, k'droom van roem en macht
En k'droom dan, k'droom van roem en macht
En eeuwen gaan voorbij
En eeuwen gaan voorbij
En dreunend weerklinkt het "schild en vriend"
En ik zie mijn Vlaanderen vrij
En dreunend weerklinkt het "schild en vriend"
En ik zie mijn Vlaanderen vrij

Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief
Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief
Mijn Vlaanderen boven al
Mijn Vlaanderen boven al
Dat is t'refrein van het liefdelied
Dat ik eeuwig zingen zal
Dat is t'refrein van het liefdelied
Dat ik eeuwig zingen zal

Het Requiem in c van de jongste zoon:
https://www.youtube.com/watch?v=Of5Kz7wVexM

Michael Haydn (Rohrau, 1737 – Salzburg, 1806): Oostenrijks componist.

Hij was een jongere broer van de veel bekendere Joseph Haydn.

Johann Michael Haydn

Joseph Haydn door Thomas Hardy (1791)

De Puydt kwam overeind. 'Wat willen de hetaeren★ en de heren horen? Mijn repertoire is beperkt maar eclectisch.'

'Mijn Vlaa-aanderen he-eb ik hart'lijk lief,'★ riep Louis.

'Hou uw manieren,' siste Leevaert.

'Als die jongen dat nu gaarne hoort,' zei Margot met haar hand op Louis' kruis, waar niets verroerde, gelukkig. Als ik opsta en naar het deurtje ren zal ik vlak plat plets naar voren vallen. Als ik dan tegen Prince Valiant aan val, heeft zij geen broekje aan.

Margot vroeg of hij bleef logeren, haar appartement was vlakbij. Of hij bij haar wilde inwonen, alles wat hij hoefde te doen was een paar boodschappen per dag.

Mijn dode Peter zegt: 'Gij zijt geen commerçant, Louis.'

'Daar moet ik een nachtje over slapen,' zei hij.

'Bij mij dan,' zei Margot.

'Margot,' zei Louis log, 'ge zijt niet serieus. Ge spreekt over kost en inwoon, maar hoeveel ligt er op 't einde van de maand in mijn handje?'

Het mirakel geschiedde. Zij staarde hem verbluft aan, kreeg een moment van totale afwezigheid, en kuste hem toen op de mond en zei, het wonder van de vurige tongen die boven de schedels van de uitverkorenen ineengloeiden: 'Gij, gij zijt een kleine commerçant.'

'Ik zal nu voor u spelen,' zei De Puydt, 'in een voor u aannemelijke gesyncopeerde versie, het *Requiem in C* van de jongste zoon.★' Hij speelde en leek op de vader van Peter, toen die zijn baard er af was. Alhoewel er geen foto's van bestonden. Van die toestand. Stom. Stuitend. Stervend sta je 't best op een foto. 'En nu, om Margot te behagen,' zei De Puydt na wat uren leek, nadat de bar, die gebulkt had van deernen, pillenslikkers, vandalen, ketters, trollen allerlei, leeg was, in een gat van stilte gevallen was met hooguit een houtworm haperend aan Louis' slaapbeen, 'nu speel ik voor haar, van dezelfde jongste zoon, de renegaat die Rooms werd uit hebzucht, het innige *Salve Regina in Es*★.'

Het was innig. Walgelijk innig. 'Speel iets uit "Het land van de Glimlach",' schreeuwde Louis.

Hij begon zijn muzikale loopbaan als koorknaap (jongenssopraan) bij de Stephansdom te Wenen. Toen zijn stem volwassen werd, moest hij het koor verlaten en ging zich toeleggen op het componeren van voornamelijk kerkmuziek en daarnaast een veertigtal symfonieën, partita's, orgelwerken en kamermuziek. Vooral zijn missen, met opmerkelijk gebruik van het gregoriaans, weerspiegelen de Oostenrijkse kerkmuziekpraktijk van de Verlichting. Zijn Requiem heeft aanzienlijke invloed uitgeoefend op dat van Mozart.

Salve Regina in Es: https://www.youtube.com/watch?v=3ZzeS0SNRGU: Ensemble Vocale Phoné - dir. Luigi Ceola, opgenomen april 2014 in de kerk van de Carmini, Vicenza.

De Puydt citeert de Sade (uit diens brief aan zijn vrouw) wanneer hij zegt: '**Je voudrais que vous raisonassiez de ce que je vous dis là**.' (Ik zou willen dat u zoudt hebben geredeneerd over wat ik daar zeg.)

Pieter de Coninck: zie p. 197. Daar wordt die monnik met name genoemd: Giovanni Villani.

Italiaanse (...) **monnik**: Giovanni Villani (Florence, ca. 1276/1280 - aldaar, 1348), Italiaanse bankier, diplomaat en kroniekschrijver die afkomstig was uit de Florentijnse Republiek. Hij was de schrijver van de kroniek *Nouva Cronica* en door zijn houding ten opzichte van geschiedenis was hij een belangrijke voorloper van het humanisme.

Pierre Flotte: ook: Flote (heer van Ravel), (rond 1250 - Kortrijk 13 juli 1302): Frans edelman en rechtsgeleerde. Hij was als kanselier van Frankrijk een machtige raadgever voor de Franse koning Filips IV.

In 1295 benoemde koning Filips IV hem tot kanselier van Frankrijk, een juridische functie die tot dan in handen was van de clerus. Hij had een duidelijke opdracht: hij diende de strategie te ontwerpen waarmee Filips IV de macht van paus Bonifatius VIII kon breken.

'Nee,' zei Margot, 'nee, nee en nog eens nee.' Zij rook naar de zee. Ook toen ze langs de zee liepen, met zijn vieren, gearmd, wankelend. 'Ik ga u gaarne zien, manneke, ge gaat er alles van weten.'

'Waar kan een mens nu een redelijke verfrissing gebruiken?' zei Leevaert. De zee met witte rimpels, schuimkoppen.

'In de "Banco".'

'Als zij daar beleefd zijn,' zei De Puydt.

Uitgelaten bereikten zij het café waar de croupiers van het Casino kalfskop in tomatensaus aten.

'De mens wordt weer vet,' zei De Puydt. 'Bezie dat toch. Er is met ons helemaal niets, niets, gebeurd. Wij hebben het ons allemaal ingebeeld. Je voudrais que vous raisonassiez de ce que je vous dis là.'★ Zijn witgelokt hoofd viel voorover en vond zijn glas.

'Vet of niet, zij moeten mij maar nemen zoals ik ben,' zei Margot. 'Vindt ge niet, Pietje?'

'De Russen staan voor de deur,' zei Leevaert, 'geef mij nog een Pale-Ale.' Vaalbruine draden van uiensoep hingen van zijn mondhoeken. De croupiers speelden poker in paradijselijke kalmte. De asbakken zaten propvol Miezers.

'Zijt ge niet content dat ge me ziet?' vroeg Louis.

'Nee,' zei De Puydt.

'Kent ge mij niet meer, Mijnheer de Puydt?'

De man stak zijn borst vooruit, gooide zijn lokken naar achteren, trommelde met zijn vingers op de tafel, dicht tegen de rand, op witte en zwarte toetsen.

Margot zei: 'Ik ga uw hemd wassen morgen, ik heb een wasmachine,' zij trok aan de punt van Louis' hemdskraag. Koud zweet liep in zijn ogen. Ik heb twee éénogen als paladijnen. Maurice de Potter en Vuile Sef. Pieter de Coninck★, deken van de wevers te Brugge, had twee ogen. Dat men hem afschildert als een eenoog komt doordat een Italiaanse domme of bijziende monnik★ hem verward heeft bij het overschrijven of schrijven van de kronieken met een andere Pieter, Pierre Flotte★. Voilà. En gij nu!

Filips IV de Schone
1268 – 1314

Bonifatius VIII, geboren als Benedetto Gaetani (1235 – Rome, 1303) was paus van 1294 tot 1303. Hij is een van de bekendste middeleeuwse pausen, was een beroemd jurist en een energieke persoonlijkheid. Zijn claim op de hoogste positie binnen Europa bracht hem in ernstig conflict met Filips de Schone van Frankrijk.

De paus verbood met de bul *Clericis Laicos* aan Franse clerici om belastingen te betalen aan de Franse Kroon, tenzij met pauselijke toestemming. Flotte en andere juristen lieten Filips IV decreteren dat goud- en zilvertransport van Frankrijk naar Rome verboden was, zodat de paus inkomsten verloor. De paus gaf (voorlopig) toe via zijn nieuwe bul *Romana Mater Ecclesia*. Vervolgens benoemde hij zijn vriend Bernard Saisset als bisschop in het nieuw opgerichte bisdom Pamiers, zodat hij invloed kreeg op Franse bodem. Koning Filips IV liet Bernard Saisset arresteren, wat een stevige provocatie was. De paus stuurde hierop een vermanende bul, *Ausculta Fili* (Luister, mijn zoon) naar Parijs. Flotte organiseerde het Franse antwoord op deze bul, die gesteld had dat de kerkelijke heer het laatste woord had ten opzichte van de wereldlijke heer. In de Notre-Dame in Parijs riep Flotte voor het eerst in de geschiedenis van Frankrijk een Staten-Generaal samen. Het was april 1302. Ten overstaan van de Drie Standen (kerk; adel; steden) interpreteerde Flotte de pauselijke bul op een erg afgezwakte wijze. Hij liet zijn anti-Roomse visie, die van de Franse Kroon, goedkeuren door de Drie Standen.
Drie maanden later, op 11 juli 1302, sneuvelde Flotte in Kortrijk. Hij vocht aan de Franse zijde in de Guldensporenslag in dienst van Filips IV.

Pieter de Coninkc (...) had twee ogen:

De "Italiaanse domme of bijziende monnik" Giovanni Villani schreef:

> !!! Voici ce que Boniface VIII déclare à propos de Pierre Flote peu après l'assemblée de Notre-Dame: « C'est le diable ou un possédé du diable. Dieu l'a déjà puni en aveuglant son corps (il est borgne = aan één oog blind) comme est aveugle son esprit.

Dien Avond en die Rooze is een gedicht van Guido Gezelle. Hij heeft dit op 1 november 1858 geschreven voor zijn toen 18-jarige leerling Eugène Van Oye die voor Gezelle een roos had meegebracht.

> ‘k Heb menig menig uur bij u
> gesleten en genoten,
> en nooit en heeft een uur met u
> me een enklen stond verdroten.
> ‘k Heb menig menig blom voor u
> gelezen en geschonken,
> en, lijk een bie, met u, met u,
> er honing uit gedronken;
> maar nooit een uur zo lief met u,
> zoo lang zij duren koste,
> maar nooit een uur zoo droef om u,
> wanneer ik scheiden moste,
> als de uur wanneer ik dicht bij u,
> dien avond, neêrgezeten,
> u spreken hoorde en sprak tot u
> wat onze zielen weten.

Michel Eyquem de **Montaigne** (Bordeaux, 1533 – Château de Montaigne, Périgord, 1592) was een Franse filosoof, schrijver en politicus uit de periode van de Franse renaissance. In zijn belangrijkste werk, *Essais* (probeersels, proeven), bestudeert hij de mensheid en met name zichzelf. Hij was daarmee de eerste die bij de bespreking van allerlei morele en filosofische vraagstukken een psychologie van zichzelf schreef. Met zijn *Essais* werd hij de pionier van het literaire genre van het essay, het persoonlijke betoog met diepgang. Tot kort voor zijn dood werkte hij er verder aan. Montaigne wordt algemeen beschouwd als een sceptisch humanist. Que sçay-je? (Que sais-je?) was zijn motto. Hij inspireerde Franse filosofen zoals Blaise Pascal en René Descartes.

Pierre Eyquem, in 1544 benoemd tot burgemeester van Bordeaux, gaf zijn zoon een opvoeding in de geest van het toenmalige humanisme, maar wel een zeer radicale. Als baby werd Michel bij een min ondergebracht die in een arm dorp woonde “om me op

'Die avond en die rooze★ vol vlammen in Haarbeke,' zei De Puydt en richtte zich uitsluitend tot Louis.

'Ja,' zei Louis. 'Ja.'

'Die avond lag ik in mijn bed in Walle. Mijn vrouw die nu honderdtien kilo weegt lag naast mij in mijn bed in mijn slaapkamer in Walle, ik lag te lezen in Montaigne★ en *Het Rijk der Vrouw*★ en ik dacht dat ik alleen wilde zijn op aarde, dat ik alleen moest zijn om mijn lamlendige kunst te vrijwaren, om het vunzig vuurtje van mijn kunst te bewaren, alleen en dan, Louis, heb ik gedacht: Als zij naast mij, als zij allemaal in dat huishouden van mij, uit mijn ogen en oren zouden kunnen verdwijnen, o, als zij allemaal in één keer, in één bevrijding konden ontploffen.'

'Allemaal,' zei Louis, vroeg Louis.

'Allemaal, vrouw en kind en meid en kat en kind en geit, dat ik 's morgens alleen, bevrijd, naar de klop van mijn hart kan luisteren, of naar de mussen.'

'Ook de kinderen,' zei Louis.

'Ook,' zei De Puydt. 'Vooral. Vooral de ceremonie van de onschuld. "God in de hemel," heb ik gezegd, gebeden, "dat ze in Godsnaam ontploffen alle twee, dat ik een minuutje rust heb, dat ik één keer de vogeltjes kan horen schuifelen.★"'

En hij heeft mij verhoord die avond en de roos is ontsprongen ★, de roos van het vuur en op dat zelfde moment zijn de bommenwerpers gedaald en zijn ze naar Haarbeke gedoken.'

'Ja,' zei Louis.

'En mijn bloedje in Haarbeke in zijn ledikantje is ontploft en verbrand, met zijn pyjama, zijn maïskoeken van Winterhulp, zijn Dierenatlas, zijn bikkels en zijn knikkers...'

Louis sprong van de bank, duwde de eeltige hand van Margot weg, trok de inerte De Puydt bij zijn lokken overeind, voelde haren knappen en sloeg uit alle macht op de man zijn wang. De klap weerkaatste tegen de spiegelwanden van de 'Banco'.

'Héla, héla,' zei een croupier met smalle schouders.

Een visser in een oranje jek vol schilfers, met walmen

te voeden tot de meest nederige leefwijze onder de gewone mensen" zoals Montaigne later in zijn *Essays* zou schrijven. In adellijke kringen was het overigens de gebruikelijke praktijk baby's buitenshuis voor de eerste levensjaren bij voedsters onder te brengen. Zijn vader wilde hem niet alleen harden aan de natuur, maar beoogde tevens "mij tot het volk te brengen, tot het soort mensen dat onze hulp nodig heeft" (Essais, III, 3). Dat was ook de reden dat hij zijn zoon "door mensen van de allerlaagste klasse ten doop liet houden: om me aan hen te binden en te verplichten."

Toen Michel drie jaar oud was, werd hij teruggebracht naar het kasteel en zijn familie. Daar kreeg hij meteen een Duitse arts, Hortanus, als huisleraar, die geen woord Frans sprak. Vader Pierre gebood deze leraar niet anders dan in het Latijn met zijn pupil te spreken. Aan deze regel moesten ook zijn moeder en de andere huisgenoten zich houden, ook al spraken die zelf maar gebrekkig Latijn. Drie jaar later werd Michel vervolgens naar het College van Guyenne in Bordeaux gezonden, een kweekvijver van het humanisme. Hij bleef daar zeven jaar en leerde er Frans, Latijnse dichtkunst, (klassiek) Grieks, retorica (leer van de welsprekendheid) en de toneelkunst. Vervolgens ging hij rechten studeren in Toulouse.

Volgens Montaigne moest je, wanneer je de mensheid wilde bestuderen, beginnen met jezelf. Hij vond dat men moest leven zoals de helden uit de klassieke oudheid, Socrates voorop. Deze ideeën deelde hij met de humanisten. Deze stelden de mens centraal en waren dientengevolge geïnteresseerd in de klassieke oudheid. Toen werd er voor het eerst gesproken over de menselijke ontplooiing en waardigheid. Voor het onderwijs koos men toen voor de humaniora: de geschiedenis, ethiek, poëzie en retorica. Deze waren nodig om goed en kwaad te kunnen onderscheiden.

Montaigne had weinig op met de geleerden van zijn tijd en vond dat de meesten maar wat kletsten. Beroemd is Montaignes devies "Que sais-je?" om de beperkte kennis van de mens aan te geven. Zo citeert Montaigne bijvoorbeeld de Romeinse geleerde en schrijver Plinius de oudere (23-79) "Het enige wat zeker is, is dat er niets zeker is".
In Essai 3.13 (De L'expérience) schrijft Montaigne:

> "Nooit hadden twee mensen dezelfde mening over hetzelfde onderwerp."

Hoewel deze stelling overdreven is, geeft hij goed het argument weer van Montaigne's scepticisme. Een persoon verandert van mening tijdens zijn leven, beoefenaren van eenzelfde discipline zijn het oneens, volken en culturen verschillen in gebruiken en overtuigingen. Montaigne trok de conclusie dat alle kennis en overtuigingen betrekkelijk zijn. Hij had een moderne sceptische houding ten opzichte van waarzeggerij, handlezers en de diagnoses van de heelmeesters uit zijn dagen. Net als

Desiderius Erasmus kon hij zich vrolijk maken over de zekerheden van waaruit anderen - speciaal gelovige intellectuelen en kerkdienaren - meenden te kunnen leven. Daarentegen had hij veel waardering voor de zekerheden van het dagelijks leven, bijvoorbeeld de praktische kennis van de ambachtsman.

In die tijd studeerkamer en bibliotheek in het kasteel van Montaigne

Het Rijk der Vrouw: zie p. 227 context, *482*.
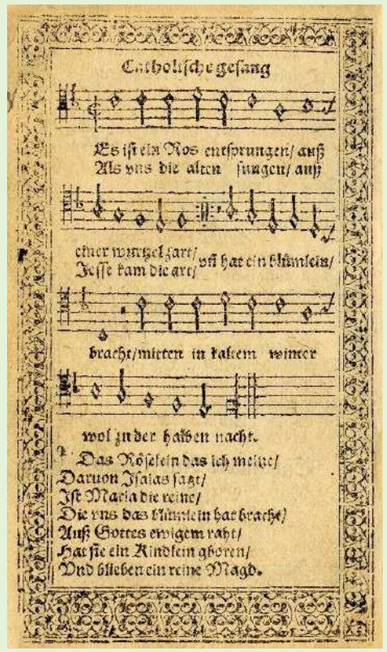
... de vogeltjes kan horen schuifelen: zie Guido Gezelle, p. 571.

De roos is ontsprongen:
'Er is een Roos ontsprongen' is een traditioneel, oorspronkelijk Duits, kerstlied. De bekendste toonzetting uit 1609 is van de Thüringse componist Michael Praetorius.

Hoewel het tegenwoordig vooral geldt als kerstlied, was het vermoedelijk in oorsprong een aan de H. Maagd gewijd lied. De tekst gaat terug op de profeet Jesaja (11:1):

> 'Een tak ontspruit aan de stronk van Isaï, een twijg ontbloeit aan zijn wortels'.

De tak werd in het lied een rozenstruik, waaruit een bloem voortkwam. De roos is traditioneel een symbool voor Maria zelf. In de Litanie van Loreto wordt zij vereerd als 'mystieke roos'.

Es ist ein Ros entsprungen
aus einer Wurzel zart,
wie uns die Alten sungen,
von Jesse kam die Art
und hat ein Blümlein bracht
mitten im kalten Winter,
wohl zu der halben Nacht.

Das Röslein, das ich meine,
davon Jesaia sagt,
ist Maria die reine,
die uns das Blümlein bracht.
Aus Gottes ewgem Rat
hat sie ein Kind geboren
und blieb ein reine Magd.

Lucas: 23, 33 - 34: “Toen zij op de plaats kwamen die schedel heet, sloegen zij Hem daar aan het kruis, en zo ook de misdadigers, de een rechts, de ander links. En Jezus zeide: ‘Vader, **vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen**.’

Partita: deel van een variatie-cyclus, deel van een suite.

Een **Chaconne** of ciaconne is van oorsprong een laat 16e-eeuwse Spaanse muzikale vorm. Toentertijd nog ingezet voor dansen met een hoog tempo en als begeleiding van liederen met vaak ondeugend teksten.\
Sinds de barokperiode wordt de vorm veel gebruikt en is dan meestal muziek met een traag tempo in een driedelige maatsoort. Het repetitieve fundament ligt in de bas (Ostinato), waarboven zich variaties ontwikkelen.

De Chaconne is qua vorm nauw verwant aan de Passacaglia.

Il faudrait que je cessasse de vivre: ik zou hebben moeten stoppen met leven. Zie p. 730. (de Sade, "... raisonassiez ...").

sigarettenrook rond zijn hoofd, kwam op wijduitstaande benen nader.

'Maar jongen toch,' zei Margot. De Puydt voelde aan zijn wang, grijnsde, stak de punt van zijn tong in zijn wang die obsceen bultte.

'Hij meent het niet,' riep Leevaert. 'Echt niet.' En zat naast De Puydt, dij aan dij.

'Vergeef mij,' zei Louis (met 'Pardon' al op de lippen toen hij flitsend dacht dat hij een Vláámse Kop geslagen had).

'Want hij weet niet wat hij doet!'★ riep Leevaert luider.

'Het spijt mij,' zei Louis. De Puydt dronk Leevaerts Pale-Ale leeg, zijn wang werd rood. Alle croupiers kaartten verder.

'Zijt ge niet beschaamd?' zei Margot. Louis knikte, knabbelde op een bierworstje. De Puydt zei tot de visser: 'In onze tijd betaalde men na een dergelijk misverstand een rondje. Waar of niet?'

'Tournée générale,' riep Louis maar de baas hoorde het niet, of wilde het niet horen of nam het niet ernstig. De Puydt wreef over zijn wang en toen tokkelde zijn mollige hand weer op tafel, partita★, chaconne★. Hij zei: 'Louis Seynaeve.'

'Ja.'

'Gij kunt niet verdragen dat ik vanuit de diepte naar u roep.'

'Dat is te diep voor mij,' zei Margot, zij ging aan de andere kant van De Puydt zitten, likte zijn wang. 'Ik ga u vanavond gaarne zien, Marnix, ge gaat er alles van weten.'

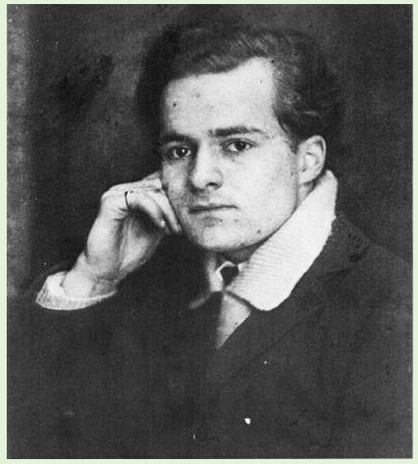
De Puydt bleef onafgebroken uitdagend naar Louis kijken.

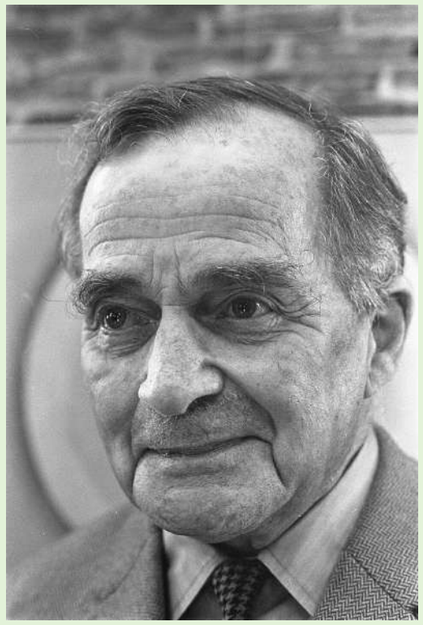
'Ik geef een rondje,' zei de visser, bij hun tafel, 'voor iedereen uitgenomen dat kalf daar.'

Het kalf zei: 'Wat nu, Mijnheer de Puydt? Zeg het.'

'Il faudrait que je cessasse de vivre,'★ zei de man, tokkelend.

A. Holst: de naam komt sterk overeen met de Nederlandse dichter Adriaan Roland Holst (Amsterdam, 23 mei 1888 - Bergen, 5 augustus 1976). Zijn oeuvre wordt gekenmerkt door een eigen, plechtige stijl en rijke symboliek. *Voorbije wegen* (1920), Zwerversliefde: https://www.youtube.com/watch?v=UOCkh6aGKAw

Adriaan Roland Holst (1904)

Zwerversliefde

Laten wij zacht zijn voor elkander, kind -
want o, de maatloze verlatenheden,
die over onze moegezworven leden
onder de sterren waaie' in de oude wind.

O, laten wij maar zacht zijn, en maar niet
het trotse hoge woord van liefde spreken,
want hoeveel harten moesten daarom breken
onder den wind in hulpeloos verdriet.

Wij zijn maar als de blaren in den wind
ritselend langs de zoom van oude wouden,
en alles is onzeker, en hoe zouden
wij weten wat alleen de wind weet, kind -

En laten wij omdat wij eenzaam zijn
nu onze hoofden bij elkander neigen,
en wijl wij same' in 't oude waaien zwijgen
binnen één laatste droom gemeenzaam zijn.

Veel liefde ging verloren in de wind,
en wat de wind wil zullen wij nooit weten;
en daarom - voor we elkander weer vergeten -
laten wij zacht zijn voor elkander, kind.

Adriaan Roland Holst
In: Voorbij de wegen, 1920.

Louis en Tante Violet vergeleken de gele reglementaire postkaarten die zij dezelfde ochtend ontvangen hadden van Holst uit de gevangenis De Nieuwe Wandeling in Gent. Bij Louis luidde de tekst: 'Geloof niet alles wat zij allemaal zeggen. A. Holst,★' bij Tante Violet: 'Ik zit in de Nieuwe Wandelinge. A. Holst.' Op beide kaarten stonden de twee regels helemaal bovenaan, de letters stonden een zweempje schuiner bij Tante Violet die zei: 'De Wandelinge, is dat nu een naam voor een gevang? Dat is toch om die mensen te plagen, want ze kunnen niet wandelen.'

'Toch wel, Tante. Alle dagen, in een cirkel, handen op de rug.'

'Hij heeft mij altijd gaarne gezien,' zei Tante Violet.

'Iedereen ziet u gaarne,' zei Meerke, nijdig omdat zij niets ontvangen had.

'Ik zeg niet dat hij mijn *cavalier* geweest is. Ik spreek van mens tot mens.'

De bevolking van Bastegem had geraden dat om een of andere duistere reden de bescherming van hogerhand van Holst was weggevallen en had, woordeloos juichend, woordenrijk talmend, bij het politieonderzoek getuigd dat hij boven zijn stand getrouwd was alleen maar om het dorp met de neus aan te kunnen kijken, dorp dat hem vroeger misprezen had.

Of hij in staat was Madame Laura, zijn echtgenote, iets aan te doen?

'Dat, Mijnheer de juge, dat is veel gezeid, maar ge had dat verschil tussen hen.'

'Madame Laura was toch ook van simpele komaf.'

'Maar het geld, Mijnheer de juge, dat maakt verschil.'

Terwijl Holst op eendenjacht was ('Met wie? Men gaat niet alleen op eendenjacht.' 'Hij wel, Mijnheer de juge.'), was er ingebroken in het huis met de vele kamers.

'Door wie?'

'Ze zeggen, maar ja, ze zeggen zoveel, dat het de juniores van Bastegem Excelsior geweest zouden zijn.'

'Wie?'

'Ik was er niet bij, Mijnheer de juge.'

'Iemand heeft een ruit in de achterkeuken verbrijzeld teneinde een raam te openen, maar dat is niet gelukt, omdat Holst onverhoeds terugkwam. Wie?'

'Wie? Ja, wie.'

'De Keyser, Gaston, de slotenmaker, zegt dat hij daarna samen met een gerechtelijk inspecteur de voordeur heeft opengedaan.'

'Als De Keyser dat zegt, is het teken dat het waar is.'

'Wie was die gerechtelijke inspecteur?'

'Dat moet ge aan De Keyser vragen natuurlijk, niet aan mij.'

'Maar De Keyser, Gaston, zegt dat hij die gerechtelijke inspecteur niet kent. En wij kennen hem ook niet.'

'Daar kunnen wij niets aan doen, Mijnheer de juge.'

Het gerecht had langs de spoorweg een zeegroen satijnen vrouwenschoentje gevonden met sporen van geronnen bloed in de hiel. Niemand anders in Bastegem dan Madame Laura zou het in haar hoofd halen om zo'n schoentje te dragen. Ge kunt er met moeite op staan.

Het gerecht had de kokosmat bij de ingang van het kasteeltje aan een onderzoek onderworpen. Ook sporen van bloed.

De voorwerpen, ambtshalve in het huis in beslag genomen, waren twee messen: een groot broodmes en een keukenmes.

Wat horen wij nog meer? Wat wordt er nog meer getuigd?

Dat op bezoek komende ten huize van het slachtoffer, De Bock, Rafaël, tegenover de kelderingang, onderaan, circa vijftig centimeter van de scheidingsmuur twee diepe inkervingen heeft opgemerkt, en een weinig kalk die op de plint gevallen was.

Dat Goossens, Antoon, veldwachter, op nachtronde zijnde, oproergeluiden uit het kasteeltje heeft horen weerklinken en duidelijk herkenbaar de stem van Madame Laura, ik bedoel, Vandenghinste, Laura.

Dat De Brauwere, Arthémise-Arlette, gehoord heeft uit de mond van verdachte dat Madame Laura niet langer meer

in het gras zou wateren zoals zij altijd zo gaarne deed. Naar de redenen daaromtrent gevraagd heeft verdachte verklaard dat het nu eenmaal zo was, amen en uit. De Brauwere Arthémise-Arlette geeft toe dat dit gebeurde na groot verteer in het kamertje gelegen nevens de eigenlijke bar van de herberg 'Picardy', instelling niet bekend als ontuchthuis, nochtans van besproken faam. Volhardt na lezing en tekent.

'Als hij maar een goede advocaat neemt,' zei Meerke. 'Want er moeten straffere bewijzen zijn. Er moet een lijk zijn. Zonder lijk kan hij niet beticht worden.'

'Ik geloof nooit dat hij een broodmes of een keukenmes gebruikt heeft,' zei Mama. 'Hij heeft haar gewurgd. Met die grote handen van hem.'

'Gewurgd. Dan in stukjes gesneden. En dan in de ongebluste kalk,' zei Louis.

'Nee,' zei Mama. 'Dat is zijn genre niet. Hij is veel te romantisch.'

Raf had ook een kaartje gekregen uit de gevangenis. 'Waar blijft Konrad? Alstublief.'

De reeds nader vereenzelvigde Arlette De Brauwere sprekende met de officier commissaris bij de rechterlijke opdrachten en hulpofficier van den Procureur des Konings verklaart dat zij begeert Vlaams te spreken en zegt dat zij het geld, de som van vierduizend frank, die Holst, André, in het etablissement 'Picardy' verteerd heeft de laatste keer, aan de Gerechtigheid geeft, integraal, omdat zij geen geld wil dat voortkomt uit een moord.

In de gevel zijn links van de deur twee ramen waarop het opschrift 'Picardy' voorkomt. De ramen zijn voorzien van gordijnen die in het midden weggetrokken zijn. De gevel is in het rood geverfd. Op het ogenblik der vaststellingen zitten twee juffrouwen voor het rechtervenster goed zichtbaar voor de voorbijgangers. De ingangsdeur geeft toegang tot een kleine hall waarin links een deur toegang verschaft tot de eigenlijke bar. Op het einde van de hall rechtover de

Een **tabouret** is een laag zitmeubel. Europese tabourets zijn lage, leuningloze zetels.

Luster: hangende luchter (met armen).

Bathyscaphe: **Bathyscaphe**: < βαθυς = diep, en σκαφη = schip.
Bathyscaaf = diepzeeduikboot.

ingangsdeur is een deur die uitgeeft op de trapzaal. Op het einde van de trapzaal een deur die uitgeeft op een overdekte waterplaats. In de trapzaal geeft ook nog een deur uit die uitgeeft op een tweede kamer palende aan de eigenlijke bar.

De eigenlijke bar is van de tweede kamer, die als een salon gemeubeld is, gescheiden door een muur met opening welke kan gesloten worden door een ondoorzichtig gordijn. Dit gordijn was bij ons binnentreden opengeschoven. De eerste kamer, ingericht als bar, is voorzien van een toonbank, een drietal tafeltjes en een achttal zetels of *tabourets*★.
Het is er niet al te klaar, wij constateerden een afwezigheid van lusters★, de verlichting geschiedt indirect. De tweede kamer heeft een venster dat uitgeeft op een overdekte koer en niettegenstaande de indirecte verlichting heerst er een deemsterig licht. Voor het venster staat een divan. Verder is de plaats bemeubeld met een drietal tafels en een viertal clubzetels. Het venster is voorzien van donkere gordijnen en ondoorzichtige draperieën. Een prijzenlijst is niet uitgehangen.

Op vraag verklaart eigenares Mevrouw de Lentdekker, Antoinette, dat de taveerne genoemd werd naar een landstreek van Italië maar dat daarbij ook de overweging meespeelde dat zij in het jaar Negentiennegenendertig ontmoet heeft te Brussel professor Auguste Piccard die haar een model heeft getoond van de metalen bol waarmee hij de zee doorgrondt, de bathyscaphe★.

Op vraag verklaart Merkès, Josiane, dat tijdens geslachtsbetrekkingen de verdachte een luide schreeuw heeft gegeven. Naar de reden daaromtrent gevraagd antwoordde verdachte dat hij zijn vrouw om het leven had gebracht. Op dat ogenblik nam Merkès, Josiane, dit niet ernstig daar zij verdachte zeer goed kende van vorige bezoeken waarbij zij zijn zacht en bedeesd karakter had gewaardeerd.

Wij stellen tegenover elkaar Merkès, Josiane, en verdachte. Deze laatste bevestigt zijn verklaring in tegenwoordigheid van de juffrouw die hij kent als de serveuse van de 'Picardy', dat hij geen geslachtsbetrekkingen heeft gehad

Halfrond vleeshaakje: kenmerk van een van de rune-tekens?

Zie p. 717, waar de vader van Vlieghe de envelop laat zien waarop Louis Seynave zijn naam geschreven ziet "... in forse kapitalen. De Y had een gave ronde krul onderaan, als een vleeshaakje."

omdat hij daar niet in de gewenste en noodzakelijke stemming voor was en omdat hij zich niet lichamelijk aangetrokken voelt tot vrouwen van een ander of een gemengd ras. Merkès, Josiane, kan evenwel bepaalde bijzonderheden opnoemen die voorkomen op het lichaam van verdachte en is in staat die ongeveer na te tekenen. Opvallend is daarbij een litteken van een blindedarmoperatie in de vorm van een halfrond vleeshaakje★.

Verdachte beschuldigde Merkès, Josiane, daarop van zich die avond met hem te hebben willen inlaten en allerlei middelen aangewend te hebben om de aandacht op zich te trekken. Als voorbeeld daarvan zegt hij dat zij tweemaal over een clubzetel sprong waarbij haar vrouwelijk deel zichtbaar was. Ook beweerde hij dat in de 'Picardy' sigaretten worden verkocht zonder taksbandje.

'Holst kan niet eens een goede advocaat nemen. Want hij heeft geen frank meer.'

'Hij kan het kasteeltje toch verkopen.'

'Maar, arm schaap, dat staat toch op haar naam.'

'Of desnoods de meubels.'

'Maar daar heeft minister Baelens al beslag op laten leggen. Hij was er rap bij. Hij heeft al de facturen op zijn naam. Tot facturen van haar schoenen en schorten.'

'Madame Laura droeg toch geen schorten!'

'Toch wel. Als zij van Brussel kwam voor een dag of twee drie deed ze niets liever dan de vloeren schuren, het parket boenwassen.'

'Om haar gedachten te verzetten,' zei Tante Violet. 'Pastoor Mertens heeft dat ook. Als 't warm is doet hij de grote kuis in zijn zwembroek.'

Raf getuigde dat hij wist dat Madame Laura, niettegenstaande zij Holst plechtig gezworen had hem trouw te blijven, weer intieme relaties had aangeknoopt met Minister Baelens. Haar erotische gevoelens werden namelijk uitsluitend gewekt door oudere mannen die een zeker sociaal gezag of daadkracht uitstraalden. Hun uiterlijk deed er niet toe,

als zij maar vermogend en energiek waren, rond de vijftig, in driedelige maatpakken met gouden polshorloges en in harde zelfverzekerde stemmen bevelen gaven. Baelens, rood aangelopen en vet, industrieel, notaris en minister, voldeed aan dit ideaal. Aanvankelijk had zij haar overspel verzwegen, dan ontkend en beweerd dat zij met Baelens omging uit louter vriendschap. Waarop Holst uitzinnig een volksliedje had gezongen: 'En voor een frank of tien, voor een frank of tien liet zij, liet zij haar vriendschap zien.' Schaterend had zij toen bekend.

Raf getuigde hoe Holst hem in alle vertrouwen had verteld hoe de misdaad gebeurd was.

'Maar hij heeft er wel een schepke bijgedaan,' zei Meerke.

'Dat doet iedereen,' zei Mama.

De avond valt over de zonnewijzer, de rododendrons, de hagen. In het salon ligt een vrouw bleek als de dood op de sofa. Zij heft haar knie. Er is een ladder in haar zijden kous. Het wit vlees, geprangd tussen jarretel, kous en broekje, puilt uit. De vrouw kijkt of ze nog meer cellulitis heeft. Van de vrouw walmt de geur van verrotting, zoals naar men zegt rosharigen verspreiden als het regent. Een enorme man in houtvesterskleding kan zijn ogen niet van haar afhouden. Hij leunt tegen de schoorsteen. De vrouw trekt haar knie op en onderzoekt de kapotte punt van haar satijnen schoen. De man neemt zijn dubbelloopsgeweer en wrijft over de loop met een geolied vodje.

'Waarom is het tussen ons tot een kloof gekomen?' vraagt hij. 'Leg het mij uit, Laura. Misschien is er nog iets aan te verhelpen.'

'Wij kunnen samen leven als broer en zuster,' zegt zij.

'Dat zeggen Holst en Madame Laura niet,' zei Mama. 'Holst zou zoiets nooit over zijn lippen krijgen.'

'Waarom niet?' vroeg Nonkel Omer. Hij blonk, hij had zich in de kuip gewassen in de achterkeuken. Hij had een versgestreken gestreepte pyjama aan.

'Volgens mij heeft Raf dat van zijn ouders gehoord,' zei Meerke.

'Wel, Laura?'

De vrouw steekt haar tong naar hem uit. De man herinnert zich dat de jongens op school dit ook deden, omdat hij in lompen liep, niet kon of niet wilde praten, de weggegooide boterhammen opraapte en opat. Hij legt zijn geweer weg en slaat met de zijkant van zijn hand tegen haar slaap. Zij is meteen bewusteloos, haar pruik valt op het tapijt. Met een grijze zijden das van de notaris bindt hij haar polsen vast aan de buis van de centrale verwarming. Zij ontwaakt vijf minuten later als hij haar besproeit met een tuingieter. Zij zegt dat dit allemaal niets verandert tussen hen, dat wat hij ook doet haar ziel vrij is.

'God hebbe haar ziel,' prevelde Tante Berenice.

Op dat ogenblik loopt buiten, in het licht van het lantaarntje op het grasveld, een das.

'Hoezo, een das, die van de notaris?' vroeg Nonkel Omer. 'Zijn plastron?'

'Nee, een dashond, een tekkel,' zei Mama.

'Nee, een das* die onder de grond woonde en soms gezien werd bij de vijver. 's Avonds kwam hij uit zijn hol om slakken te vinden,' zei Louis.

'Een marterachtige,' zei Tante Violet. 'Een centimeter of tachtig lang. Ge vindt ze bijna niet meer.'

De **das** (Meles meles) is een roofdier behorend tot de familie der marterachtigen. Hij verblijft overdag in een netwerk van ondergrondse tunnels, dat een burcht wordt genoemd. Burchten worden van generatie op generatie gebruikt en kunnen eeuwenoud zijn. De das is een nachtdier en schuifelt met zijn neus aan de grond in zijn territorium rond, op zoek naar langzaam bewegende prooien en plantaardig voedsel. Hij is daarmee een opportunistische alleseter en geen typisch roofdier, omdat hij niet actief op prooien jaagt.

Een (Europese) das

Holst gaat naar de deur, opent uiterst stilletjes de deur, loert naar de das die stopt en zijn oren spitst, bijziende rondkijkt. Madame Laura keelt om hulp. Holst springt op haar toe en stopt het geolied vod in haar mond. Hij zegt snel: 'Wat moet ik met u doen? Ik kan niet tegen u spreken, ik heb dat niet geleerd, ge wist het op het moment dat gij aanvaard hebt om mijn vrouw te worden. Wat moet ik doen? Een cursus volgen om te leren zeggen wat er op mijn hart ligt? Het ligt aan mij, ik weet het, maar kunt gij mij niet helpen? Knik als ge akkoord zijt. Knik!' Omdat hij zonder ademhalen gesproken heeft krijgt hij de hik. Hij zegt snel, ook zonder adem te halen: 'Ik en de snik vlogen over zee, ik kwam weer en de snik kwam niet mee.' Hij blijft hikken.

'Komt het door de oorlog dat we geen gebenedijd woord meer kunnen zeggen zonder dat we direct het contrarie denken. Of dat we wat we denken direct aan stukken trekken?

Wat moet ik doen? Op u kruipen? En dan? Wat heb ik u dan verteld?'

Hij hikt, gaat naar de tafel, neemt er van een schaal vol vruchten die hij voor haar gehaald heeft een sinaasappel en eet hem op zonder adem te halen, met schil en al.

'Wij zouden hier schoon en op ons gemak kunnen leven. Het is misschien moeilijk voor u om iemand of iets anders gaarne te zien die niet u is. Maar moet ik de rest van mijn leven naar u blaffen lijk een hond? Hier, in die koude kerk?'

Raf getuigde dat de man toen zei dat hij medelijden met haar kreeg omdat ze probeerde te kotsen, dat hij bang was dat zij, bleek als zij was, misschien weer iets aan haar longen zou krijgen zoals toen ze veertien was, dat hij de zuur en voos ruikende prop van tussen haar tanden haalde en om vergiffenis vroeg, dat zij, alsof ze kotste, riep dat er geen pardon mogelijk was, nooit, geen pardon, maak mij los, hond. En dat hij zei: 'Ik ga u losmaken, Laura, lauw en los,' en hikkend naar de keuken ging, er het broodmes uit de lade nam, het weglegde en het vleesmes met tanden nam en terugkeerde naar haar verwensingen.

Holst deed een gebaar alsof hij zijn ribfluwelen jas wou uittrekken. Hij kreeg de toestemming van de substituut. Hij wees de plek aan die zijn vrouw innam bij de centrale verwarmingsradiator. Het vleesmes dat getoond werd herkende hij als dat waarmee hij zijn vrouw had gedood. Met het vleesmes in de hand liet hij zich fotograferen. Vervolgens toonde hij hoe hij de das had doorgesneden, hoe hij zijn vrouw bij de oksels opgenomen had, de trap afgesleurd. Hij vroeg of hij zich iets moest verplaatsen, want hij meende aan de lens te zien dat hij niet voluit op de foto zou komen.

De substituut vroeg hem of hij kou had, daar hij over zijn ganse lijf beefde. Hij antwoordde ontkennend. Men

overhandigde hem weer het vleesmes. Hij toonde de plaats waar hij zijn linkerhand hield op het ogenblik dat hij de diverse sneden toebracht. Dat was meestal onder de kin van zijn vrouw. Vooraleer te vertrekken vroeg de verdachte of hij zijn scapulier mocht meenemen. Dit werd hem toegestaan. Daarop werd het elektrisch licht van het huis uitgeschakeld, het springslot van de voordeur werd gesloten en de voordeur verzegeld.

Cyanotisch: < gr. κυανος = lazuursteen.
Cyanose = blauwe ziekte door zuurstoftekort in het weefsel.
Blauwzucht, t.g.v. een hart- of longaandoening.

Acrocyanose of perifere cyanose

Ecchymose

Ecchymose: uitgebreide bloeding onder de huid.

Hernemingen: herhalingen (vier snijwonden?)

Madame Laura ligt op de rug, aangekleed. Haar pruik ligt ongeveer 0,50 m van haar verwijderd. Haar hoofd ligt in de richting van de kerktoren van Bastegem.

Zij is normaal gebouwd, metende 170 cm. De vingernagels zijn cyanotisch★. Aanwezigheid van een ecchymose★ aan het onderste linkerooglid en ter hoogte van het linkerjukbeen. De linkeroorschelp vertoont op sneewonden gelijkende kneuswonden. De keel is volledig overgesneden, derwijze dat het hoofd half van het lichaam is gehaald. De schaars behaarde hoofdhuid is de zetel van vier op sneewonden gelijkende kneuswonden. In de rechterhelft van de hals worden minstens vier hernemingen★ gezien. De keeloversnijding is gebeurd tussen het tongbeen en het schildklierkraakbeen. De voorwand van de slokdarm is doorgesneden, alsook de grote halsvenen en de vertakking van de grote halsslagader. De mondholte is vrij. De hersenen zijn gekneusd. De longen liggen vrij in de borst. De grote luchtwegen bevatten slijm met bloed gemengd. De buikholte is droog. De darmen zijn glanzend. De milt weegt 100 gr. Beide nieren samen wegen 220 gr. De kneuzing van de rechter- en de linkerpols wijzen op snokkige bewegingen in vastgebonden toestand. Het linkerbeen ligt op een mand met kweeperen. De rechterhand ligt op een met bloed doordrenkte dweil, de linkerhand ligt in een bord van een speciale vorm, dienstig voor langharige honden.

Het jaarboek van **Snoecks** is een van oorsprong Belgische **almanak**, die ook in Nederland wordt uitgebracht. Elk jaar in oktober is er een nieuwe editie met meer dan 500 pagina's bijdragen over literatuur, fotografie en andere kunsten.

Snoecks verscheen voor het eerst in 1923. De Gentse drukkersfamilie Snoeck gaf toen al sinds 1782 de kleine Snoeck's Almanak uit. De "Groote Snoeck's Almanak" bood meer verhalen en was rijker geïllustreerd dan de kleine. Het Snoecks jaarboek zoals dat vandaag nog bestaat, werd in belangrijke mate bedacht en vormgegeven door Serge Snoeck (1923-1997). In de jaren zestig zorgde hij voor een verbreding van de 'grote almanak'. Er kwam meer ruimte voor fotografie, plastische kunsten, film en design.
Het boek wordt sinds 1969 als een lifestyleproduct in de markt gezet.

Een almanak is een jaarlijkse publicatie met steeds terugkerende informatie op bepaalde gebieden, deels geordend volgens de kalender.

In algemene almanakken kunnen astronomische gegevens gecombineerd worden met gegevens als de tijden van zonsopgang, zonsondergang, volle maan, getijden, maar ook dienstregelingen en openingstijden van overheidsinstellingen, feestdagen, posttarieven en weersvoorspellingen. Vanouds maken ook andere elementen zoals astrologische beschouwingen, kronieken, proza of poëzie ter ontspanning of simpelweg moppen, deel uit van almanakken.

'Omer, ge ziet wat er gebeurt als ge niet oplet,' zei Meerke streng.
'Laat Omer gerust,' zei Tante Violet.
'God hebbe hare ziel,' zei Tante Berenice.
'D'r is geen God en Maria is zijn moeder,' riep Omer.
'Omer, ge gaat weer over de schreef,' zei Meerke.
'Zeg zulke dingen niet, broer,' zei Tante Berenice stilletjes.
'Waar gaat ge naartoe, Louis?'
'Naar boven, Mama.'
'Is dat nu nog niet gedaan met uw verhaal? Wanneer mogen we 't lezen?'
'Ik moet nog tien pagina's.'
'Nog een dag of twee drie?'
'Ik moet het nog in het net overschrijven,' zei Louis nurks.

Louis zette zijn fiets tegen een muur van het schuurtje, maakte de mand met de pan van de stoverij los. Jules las in Snoeck's Almanak★ van het Jaar Tweeëntwintig en vroeg als altijd: 'Welke weg hebt ge genomen?'

'Eerst naar het huis van Dokter Vandenabeele, dan het zijweggetje in langs de zuster van Liekens, dan de baan naar Klasteren, en nu door de kleine bosschage langs het kapelletje.'

'Ge liegt weer. Juist lijk hij.'

'Ik heb niemand, niemand gezien, Jules.' Hij had, heel vluchtig, een van de juniores gezien bij de kapel, maar die kon aan het stropen zijn geweest.

'Zeg aan uw moeder dat zij uw vader weghaalt,' zei Jules, ook voor de zoveelste maal.

'Ik zal het overbrengen.'

'Ik ben een beetje zot maar niet helegans. Ik dacht dat het een mens met educatie was, maar ik heb mij lelijk verkeken. Ik luister naar een preek in de radio. Hij zegt: "Jules, zet dat af!" Ik zeg: "Staf, alleen de godsdienst kan ons redden."

"Vertelt dat aan mijn rechters," zegt hij!'

Papa schrokte de stoverij op, te ongeduldig om haar op te warmen.

'Te veel niertjes.'

'Mama dacht dat ge dat gaarne had, veel niertjes.'

'Wat weet zij van wat ik gaarne heb?' Zijn rechteroog was lager komen te liggen dan het linker. Een derde éénoog★ kan ik niet gebruiken.

Papa wreef zijn mouw over zijn mond en gaf zijn opdrachten. Aan Mama zeggen dat hij het hier niet meer uithield. 'Maar presenteer het lijk of dat het echt is. Een beetje theater!'

Dan Mama laten polsen bij de krijgsauditeur hoe het eigenlijk zat met het huisarrest, of dat niet zo stilletjes aan in de doofpot kon. 'Zij gaat toch dikwijls naar de auditeur? Zij gaat toch twee drie keer in de week naar zijn bureau? Die auditeur zou toch alles voor haar doen? Zij is toch goede maatjes met die auditeur? Zij gaan toch samen uit? Ge moet geen partij voor haar trekken. Zij is gezien met hem in een patisserie in de Maricolenstraat!'

Dan moest hij *Pallieter*★ van Felix Timmermans, *Door het wilde Kurdistan*★ en *Door het land van de Shkipetaren*★ van Karl May in de bibliotheek gaan halen.

'Ik mag niet naar de bibliotheek van Tante Violet.'

'Wat hebt ge thuis nog liggen?'

'*Jetje Gibert en Henriette Jacobi*★, het is magnifiek, ge gaat schreien.'

'Alstublieft, Louis. alstublieft.'

Dan moest hij, als hij volgende week naar Walle ging, aan Bomama vragen om een halve kilo ingelegde haring en een foto, kwartoformaat, van Peter. Ook naar het graf van Peter gaan en daar het onkruid wieden, 'want ik ben zeker dat het daar een wildernis is'.

'Het stinkt hier.'

'Ik heb nochtans het venster opengezet vanmorgen.'

'Ge wast u niet, Papa.'

'Alle dagen. Bijkans alle dagen. Vraag het aan Jules.

Een derde éénoog: naast Vuile Sef en Pierre Flotte.

Felix Timmermans: Pallieter. Zie p. 549.

Karl May: Door het wilde Kurdistan. Zie p. 458, 472.

Durchs wilde Kurdistan (1892) is het tweede deel dat zich afspeelt in het Turkse Rijk.

Jezidi's op een berg bij Sinjar aan de Iraaks-Syrische grens (rond 1920)

Een groep Turkse soldaten met bergkanonnen wordt door de Jezidi's (Koerden = volk van God) onder leiding van Kara Ben Nemsi gevangengenomen. Ook veel hooggeplaatste personen bevinden zich bij de soldaten, onder hen Kiamil Effendi, de president van het gerechtshof te Mosoel (Irak) en tevens de kwade genius achter de veldtocht. De geestelijk leider van de Jezidi's Pir Kamek neemt gruwelijk wraak op de moordenaar van zijn familie door de desbetreffende Turkse officier onverwacht op een klaarstaande brandstapel te trekken. Beiden vinden ineengestrengeld in het vuur de dood. Omdat Ali Bey, de leider van de Jezidi's, ook de sultan in Istanboel op de hoogte heeft gebracht van de laffe overval op

zijn onderdanen, kan hij een zeer voordelige overeenkomst tekenen met de stadhouder van Mosoel. In volle vrede kunnen de Jezidi's dit keer hun jaarfeest vieren. (...)

Door de burgeroorlogen in Irak en Syrië zijn de jezidi's aldaar in verdrukking gekomen.

Karl May: Door het land van de Shkipetaren.

Door het land der Skipetaren is de titel van de door Fie Zegerius vertaalde roman van Karl May met de titel: "Durch das Land der Skipetaren" uit 1892. Het is het vijfde deel dat zich afspeelt in het Turkse Rijk en naadloos aansluit op deel 4. Het boek beslaat slechts enkele dagen van de achtervolging van voortvluchtige misdadigers door het kwartet van Kara Ben Nemsi.

Jetje Gebert en Henriette Jacoby, een roman van Georg Hermann: zie p. 556.

Churchill uit het gouvernement gewipt:

Hoewel **Churchill** een (zeer) belangrijke rol in de Tweede Wereldoorlog heeft gespeeld maakte hij veel vijanden in eigen land. Onder andere zijn kritiek op de onafhankelijkheid voor Brits-Indië - hij noemde Mahatma Gandhi een "opruiend advocaatje, verkleed als fakir" - en zijn kritiek op sociaal vooruitstrevende ideeën, zoals openbare gezondheidszorg en beter onderwijs voor het volk, veroorzaakte veel onvrede, met name onder de veteranen uit de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de verkiezingen, die gehouden werden toen de oorlog in Europa was afgelopen, werden Churchill en zijn Conservatieve Partij met een groot verschil aan stemmen verslagen door Clement Attlee en diens Labour Party.

Tijdens een rondreis in Amerika in 1946 hield hij zijn 'Fulton Speech' in Fulton, Missouri, waarin hij constateerde dat Oost-Europa bezig was in de Sovjet-invloedssfeer te geraken en daarmee achter een IJzeren Gordijn te verdwijnen. Hij verzette zich tegen Britse deelname aan de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal en pleitte voor gepaste afstand van het Verenigd Koninkrijk ten opzichte van Europa, handhaving van het Britse Rijk en nauwere banden met Amerika. Desalniettemin werden India en Pakistan in 1947 onafhankelijk.

Mijnheer Wee-Cee: Winston Churchill. **Malbroek s'en va-t-en guerre**: zie p. 599.

Malbrough s'en va-t-en guerre is een Frans soldaten-, volks- en kinderlied uit de 18de eeuw.

Wat doet Mama?'

'Zij wacht.'

'Tot ik weer thuis ben?'

'Natuurlijk.'

'Maar wat doet ze zo hele dagen? Breien, naaien? Nee, haar handen staan averechts. Babbelen natuurlijk. Over haar vent. Koffie drinken, taartjes eten en met haar vent de zot houden achter zijn rug. Gaat ze veel uit 's avonds?'

'Nooit.'

'Ja maar gij gaat vroeg naar uw bed, gij kunt niet weten wat ze 's nachts uitsteekt. 't Schijnt dat Geite, de koster, nu regelmatig naar Villa Zonnewende komt op zijn velo om één uur 's nachts? En dat de radio dan nog speelt?'

Hij krabde met een inktzwarte vingertop een rafeltje vlees van de bodem van de pan. Zoog er op met een zonderlinge verrukking. 'Maar ik mag niet klagen. Zeker niet. Mijn hele week is goed nu dat ik weet dat Churchill uit het gouvernement gewipt is★. Wat zei hij? Dat de Engelse socialisten Gestapo's waren! Hij heeft het aan zijn muizenkloten, mijnheer Wee-Cee★ van *Malbroek s'en va-t-en guerre*★! Die Engelsen zijn lang zo dwaas niet als zij d'r uit zien met hun bolhoeden!'

Tante Berenice, de Welwillende, sloeg terwijl haar moeder sprak haar ogen neer, zoals zij geleerd had op het pensionaat of in haar huis bij Nonkel-Adieu-Firmin, bij de Mormonen★, Bogomuls★, wat was het ook weer? Tante had er nooit meer over gesproken, over haar sekte. Alleen over God. Zij had rode handen van het asperge-raspen.

Mama kneedde broodkruim tot balletjes, met schuine kerfjes van haar vingernagels ontstond elke keer een rond Chineesje met een kleiner kerfje als pruilmondje, dat Mama elke keer plette tegen het tafelzeil met een patroon van Cordobaans leer★. In Brugge, in de glorietijd van de Vlaamse gilden en ambachten: vierhonderd bewerkers van Cordobaans leer. Of driehonderd?

Het spotlied op de (vermeende) dood van de Britse veldheer John Duke of Marlborough werd ook buiten Frankrijk zeer bekend.

Met „Malbrough“ – ook andere schrijfwijzen komen voor – is de Duke of Marlborough bedoeld, die in de Spaanse Successieoorlog als militair aanvoerder ook in Frankrijk in brede lagen bekendheid verwierf. Toen er na de slag bij Malplaquet in 1709 in Frankrijk werd bericht dat Marlborough was gevallen - in feite stierf hij pas in 1722 in zijn eigen bed -, ontstond naar oude voorbeelden het spotlied *Malbrough s'en va-t-en guerre* met zijn grappige maar poëtisch pretentieloze tekst en zijn oorworm-achtige melodie. Behalve de naam van de veldheer had het met zijn biografie niets van doen. Harnas en schild zijn accessoires uit de riddertijd. De slotstrofen (na de begrafenis gingen zij allen met elkaar naar bed) zijn frivole scherts.

De plotselinge populariteit van een alomtegenwoordig straatliedje kreeg het pas met de geboorte van kroonprins Louis de Bourbon 1781. Zijn voedster, Madame Poitrine, had het hem bij het wiegen voorgezongen, en zo werd het bekend bij het hof, de Parijzenaars en vervolgens bij de hele natie. Inderdaad heerste er vóór en na de Revolutie een regelrechte Malbrough-manie, waarover o.a. Goethe in de 1790er jaren met weerzin bericht. Beaumarchais laat in zijn beroemde komedie *Figaros Hochzeit* in 1784 Cherubino zijn liefdesverdriet op de wijze van 'Malbrough' zingen. („Que mon coeur, que mon coeur a de peine“ in plaats van „Mironton, mironton, mirontaine“). In Beethovens veldslag-muziek *Wellingtons Sieg* (1813) vertegenwoordigt de Malbrough-melodie het Franse leger. Tegen deze tijd kende heel Europa het, en zelfs in Amerika en in de Arabische wereld werd het gezongen. In het Engelse taalgebied werd de melodie onder de felicitatie-tekst *For He's a Jolly Good Fellow* gezet.

Mormonen:

The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints werd gesticht op 6 april 1830 in de Amerikaanse staat New York. Haar grondlegger was Joseph Smith Jr., die kort daarvoor het *Boek van Mormon* had gepubliceerd.

Door hun geloof in de Bijbel en het Boek van Mormon als heilige schriftuur werd aan de leden van de Kerk in de 19e eeuw de bijnaam "Mormonen" gegeven, hoewel 'heiligen der laatste dagen' een correctere benaming zou zijn. Met heiligen worden leden van de Kerk bedoeld zoals ook de apostel Paulus in zijn brieven de benaming 'heiligen' gebruikt. 'Laatste dagen' wijst op de herstelling van de Kerk in onze tijd naar het model van de vroeg-christelijke Kerk.

De Kerk is vertegenwoordigd in circa 176 landen. In Nederland zijn ruim 9300 leden en in België ruim 6600 leden. 13% van alle leden woont in de staat Utah, waar zich ook de hoofdzetel van de Kerk bevindt, namelijk in Salt Lake City.
De kerk wordt gerekend tot het restaurationistische christendom.

Temple Square, Salt Lake City (Utah). Rechts is de Salt Lake Temple zichtbaar. Het hoge gebouw links is het hoofdkantoor van de geloofsgemeenschap.

Bogomuls:

De bogomielen zijn een in de 10e eeuw in Bulgarije opgekomen en tot de 13e eeuw over Midden-Europa verspreide sekte met manicheïstische trekken. Waarschijnlijk hebben zij invloed gehad op de beweging van de Albigenzen. Ze heetten zo naar hun stichter, de priester Bogomil (hij die door God bemind wordt). In twee eeuwen tijd verspreidde zijn beweging zich over Servië, Bosnië, Macedonië en Klein-Azië.

De bogomielen hingen een wereldbeeld aan dat gekenmerkt werd door een metafysisch dualisme, waarin de geschapen materiële wereld slecht is en de geestelijke goddelijke wereld goed. Deze visie ontleenden de bogomielen aan gnostische stromingen als het Manicheïsme.

Cordobaans leer:

De naam ‘Corduwanier’ vindt zijn oorsprong in de stad Cordoba, in het zuiden van Spanje. Totdat de Moorse stad viel rond de 12e eeuw, genoot zij in de vroege

middeleeuwen een welvarendheid door de inkomsten van de zilversmeden en de productie en verwerking van Cordobaans (geiten)leer. Schoeisel gemaakt van dit fel begeerde Cordobaans leer werd over heel Europa populair. Al sinds de middeleeuwen is de naam ‘Corduwanier’ een eervolle titel voor de betere schoenmaker (hij die schoenen maakt; dus niet repareert). In het centrum van Gent is er nog steeds een Corduwanierstraat.

De geschiedenis van het **goudleer** start in de VIde eeuw op het Afrikaanse continent. Tijdens de Middeleeuwen kwam het uit Spanje. In de 17de eeuw werd de produktietechniek van het goudleer in de rest van Europa geïntroduceerd nadat de Moren uit Spanje verdreven werden door Filips II (1611). Voor Spanje zelf betekende dit een zware klap in de goudleer-industrie.
De nieuwe goudleder-bedrijven vestigden zich toen vooral in Italië. Het meest gekende centrum in Noord Europa voor de produktie van (kalfs)leer is ongetwijfeld in het Zuiden van de lage Nederlanden geweest en vooral te Mechelen. Het goudleer was zeer geliefkoosd als muurbekleding maar werd ook toegepast op stoelen, meubels, tafelbekleding, koffers en kazuifels. Men vond het zowel in vorstelijke bedrijven als in rijk geornamenteerde burgerswoningen.

Bereiding: op het leer wordt eerst een laag vislijm of een ander eiwitlaagje, aangebracht. Daarop komt bladzilver (of bladtin of bladlood) en wel over de volledige oppervlakte van het leder. Na het polijsten van het zilver volgt opnieuw een laagje eiwit. Daarna wordt het verzilverde leder bedekt met een geelbruine vernislaag. Dit geeft de "gouden tint". Nadat het vel verguld is, wordt met een drukplaat een decoratief motief ingeperst (meestal een bloemmotief).

'Het is voor uw eigen goed, Berenice. Het zou beter zijn voor ons allemaal dat ge weggaat. Zeg maar niets, dan zegt ge geen kwaad,' zei Meerke.

'Houdt gij dan ook uw mond,' zei Louis.

'O, gij, gij zijt ook in het complot.'

'Complot,' zei Tante Berenice.

'Geef het de naam die ge wilt.'

'Ik heb alleen maar mijn plicht gedaan,' zei Tante Berenice voor zich uit, in haar ogen klonk het als rebels gegil, zij schrok van haar hoogmoed en zij ging naast Mama zitten, at een bijna plat Chineesje op.

'Een werk van barmhartigheid,' zei Mama.

'De zieken verzorgen,' zei Louis.

'Omer is er niet van verbeterd. Integendeel. En wij gaan dat potje gedekt houden.'

'Wat kunt ge er tegen hebben dat zij haar broer verzorgt?'

'Verzorgen? Constance, toch!'

'Wat kunt ge er tegen hebben dat zij een paar uurtjes met haar broer babbelt?'

'Zij zeggen een paar uurtjes nietsmendalle, zij zitten in elkaars ogen te kijken.'

'We babbelen wél,' zei Tante Berenice met de glimlach van een verdoemde.

'Waarover?'

'Over van alles.'

'Over God en zijn Bulgaarse heiligen zeker?'

'Dat is lelijk, moeder.'

'Berenice, ge liegt dat ge zwart ziet.'

'Of ik lees hem voor uit de gazet. Ik zoek eerst de stukjes uit.'

'En ge hebt zeker nooit op zijn schoot gezeten?'

Mama zag haar zuster rood worden, krimpen, in haar bijna vlekkeloos wit schort, en toonde geen medelijden.

'Hij is ongelukkig,' zei Tante Berenice.

'Omdat gij zijn hoofd op hol brengt.'

'Zijn hoofd was hol als hij hier aangekomen is,' zei Mama.

'*Op* hol, Mama. Als een paard. *Op* hol.'

'Louis, wilt ge uitscheiden met mij altijd te verbeteren! Het is niet omdat ge boeken leest dat... O, ge hangt mijn keel uit!'

Tante Berenice raspte de asperges, niet te veel maar zeker niet te weinig. Het was de laatste tijd van de asperges, zij waren al wat bitter. Na het koken, even in vers water zetten.

'Als ge denkt dat het beter is dat ik wegga, Moeder, moet ge't maar zeggen.'

Meerke antwoordde niet. 'Wat denkt gij, Constance?'

'Dat Moeder een slag van de molen gehad heeft,' zei Mama beslist. Louis stak een lucifer aan voor haar sigaret.

'Ik wil geen miserie,' zei Tante Berenice. Zij begon de asperges op te binden. 'Ik ga mijn koffer pakken.'

'Maar nee!' riep Mama. 'Trek u niet aan wat ze zegt.'

'Moeder heeft gelijk,' zei de Deemoedige. 'Ik besef het, dat ik hier tweedracht zaai.'

'O, Berenice, wilt ge uitscheiden met die heiligenboeken-woorden.'

Zij bleef opbinden. Mama keek naar de kalme vingers en zei: 'Wees voor een keer een mens als een ander en verweer u!'

Tante Berenice wendde zich van haar zuster af. Uit haar staalgrijsblauwe ogen, die van Mama, sprongen tranen als bij een kleintje, ineens, doorzichtige pareltjes die over haar wangen rolden. 'Hij is zo ongelukkig.'

Nonkel Omer merkte haar verdwijning pas uren later. Hij loeide, schopte de kalkoen. Hij trok een veldje bloemkolen uit en stampte er op met beide voeten. De hele lange nacht riep hij naar haar, tot Mama erheen ging.

Die dag achter Mozart's kist: Mozart werd begraven te Wenen op 5 december 1791.

In Walle sneeuwde het. De vlokken waren zo dicht als in Wenen die dag achter Mozart's kist.★

Het regende in Walle maanden naeen, waardoor hongersnood ontstond en besmettelijke ziekten heersten. Het graan

Pluviôse is de 2de van de drie wintermaanden volgens de Franse Republikeinse kalender. Nivôse - Pluviôse - Ventôse.

Spotlied uit 1814: **Franse ratten, rolt uw matten**,
wil naar huis toe keren.
Zegt: "die vrienden, die ons minden",
of men zal u leren
op de pijpen dansen,
nu hebt gij goê kansen:
Weg gascon, wie de bon, bon, bon,
door 't Keizers schoon kanon. Enz.

In extreem-rechts gezelschap klinkt nu vaak de kreet: "Linkse ratten, rol uw matten"

Joos Mattelaer: dichter. Als Prins der rederijkerskamer van het H. Kruis te Kortrijk bezong hij de ijdelheid der wereld en de wijsheid van het kruis.
Zijn gedichten werden niet in boekvorm verzameld.

JOOST MATTELAAR.

Joost Mattelaer werd in 1616 geboren. Hoewel hij tot het ambacht der smeden behoorde schreef hij veel. Ook toneelspelen:

1° 't Spel van Prudentia Generosa;
2° Mauritius, keyser van Constantinopelen;
3° Lyderick de Buck, graeve van Vlaenderen.

De "Cortryksche Poëzie", die zich te Brussel bevind, bevat zestien refereinen en balladen van hem.
Vermoedelijk hebben deze gedichten deel uitgemaakt van prijskampen. Hier enkele regels uit zijn "bloedige ommegang":

"Comt, broeders, laet ons gaen, den drouven wegh betreden.
Waer onse Heer en Godt zoo bitter heeft gheleden!
Begint uyt dees capel waer Hy den maeltijdt doet.
Daerin dat Hy ons geeft zyn weerdigh vleesch en bloet..."

Hij overleed op 28 augustus 1687 te Kortrijk. De **blauwe ingemetselde steen** in de muur van de St.-Maartenskerk werd met volgend grafschrift voorzien:

rotte op de akker. Onschuldige kinderen werden met de dorsvlegel doodgeslagen omdat ze te langdurig hoestten.

Het was een raadselachtige overhete zomer in Walle, de bommenwerpers daalden, het was zo heet dat de mensen niet in de schuilkelders wilden. Velgen, balken, een halve locomotief lagen in de brandende patisserie. In de Leie lagen platte boten waar soldaten mensen induwden met geweerkolven. Toen schoten zij gaten in de boten. Op de oever bond men een priester die de eed van haat jegens het koningschap weigerde af te leggen voor een kanon. Schroot en flarden van de priester regenden over het water.

De zon scheen zwakjes in Walle toen Louis langs de Onze Lieve Vrouwekerk kwam. Een mild licht lag over de Grote Markt. Uit de kerk waggelde een Frans republikeins officier met zijn armen vol gouden bekers en schalen, de Heilige vaten met de gewijde Hostiën. De baas van het café 'Patria' die dit zag gebeuren, rende naar de bezetter en stortte zich tierend op hem. Voor de Fransman zijn sabel kon trekken was de Vlaming al weggerend in de richting van Het Hooghe, toegejuicht door alle Wallenaren die toen een optocht hielden: 'Wij willen de grondwet!' Dit was de Drieëntwintigste Pluviose★, het derde jaar van de Republiek. Op de Grote Markt stond, tegenover het stadhuis, waar men vroeger de guillotine oprichtte, op een camion, met zijn handen in de lucht, Vuile Sef.

Op een podium bij het Belfort danste een halfnaakt wezen met zwabberende borsten dat op Michèle leek en de Godin der Rede voorstelde. 'Franse ratten, rolt uw matten!'★ schreeuwde het volk.

Louis vertoefde bij het groot portaal van de Sint-Maartenskerk en las, zoals meestal toen hij tijdens de oorlog naar het College liep, de inscriptie in de blauwe steen die daar in de muur gemetseld zat. 'H.L.B. Joos Mattelaer★. Vertoeft wat, die hier voorbij gaat, bidt voor de ziel van Al-met-Raet, dees letters keert, 't is Mattelaer. Kent gij hem niet? Ghe raedt er naar.'

Bomama had geen ingelegde haring klaar. Zij wou ook

H.L.B
Joos Mattelaer, fs Jans
Vertoeft wat, die hier voorbij gaet;
Bidt voor de ziel van Al-met-Raet;
Dees letters keert, 't is Mattelaer.
Kent gy hem niet? Ghe raedt er naer.
Hy heeft oock in zoo menich dicht
Niemant beschaemt, niemant ontsticht.
In syn leven was hy een smedt;
Dies hem gedenckt in uw ghebedt;
Bidt dat hy mach met Godt hier na
Bedichten 't blijd Alleluya.
Obüt 28 Aug. 1687
R.I.P.

H.L.B.: Hier Ligt Begraven?
Fs Jans = filius, zoon, van Jan.
Obüt = obiit = hij is heengegaan, overleden.

Vleeshaakje: zie ook p. 717, 737.

Éclairs: zie ook p. 189.

Boules de Berlin: zie ook p. 192.

Sidney Bechet (New Orleans, 14 mei 1897 – Garches (Frankrijk), 14 mei 1959): Amerikaans jazzsaxofonist, klarinettist en componist. Bechet was naast Jelly Roll Morton en Louis Armstrong een van de belangrijkste solisten uit de beginperiode van de jazz. Hij was ook een van de eerste jazzsolisten die een studio-opname maakte.

Met Louis Mitchell's Jazz Kings speelde hij in 1919 in Europa. De sopraansaxofoon die hij daar kocht was sindsdien zijn favoriete instrument.

Zijn bekendste compositie is *Petite Fleur*. Ook zijn opname uit 1939 van *Summertime*, een van de bekendste jazzstandards, werd een bekende hit.

niet mee naar Peter's graf. "t Zou te veel aan mijn hart gaan.' Zij wees naar het medaillon op haar borst waar op rood fluweel een witte haarkrul van Peter zat, als een ijl vleeshaakje★. 'Ik ben er verleden week nog geweest met drie rozen voor de zevenendertig jaar geluk die ik met hem gekend heb, er bestond geen bravere mens op aarde.'

'Maar Bomama, toen hij nog leefde...'

'Uw grootvader had minder goede kanten lijk iedereen, het voornaamste is dat hij voor zijn huishouden gezorgd heeft tot op het laatst.'

"t Voornaamste is dat hij in de put geraakt is,' zei Tante Hélène. 'Met het deksel er goed op.' Zij was dik, geperst in een mantelpak, een mevrouw van Walle die elke namiddag *éclairs*★ en *boules de Berlins*★ at in de patisserie Merecy.

'Ik ga een plaatje kopen van Sidney Bechet★,' zei Louis. 'Gaat ge mee uitzoeken?'

'Nee, Louis,' zei zij mat.

'Hoort ge Sidney Bechet niet gaarne?'

"t Is mij al gelijk,' zei zij. 'Moet ik nog iets meebrengen, Moeder?' 'Maar Hélène, ik heb u het briefje gegeven!'

'Ik denk dat ze in verwachting is,' zei Bomama nadat ze door het kelderraam gekeken had. 'Zij heeft het ook niet getroffen met die afgelikte boterham van een Erik. Wat is dat toch met mijn dochters? Maar voor Hélène vind ik het triestig, dat kind verdient beter. Wat ze in die Erik ziet, ik kan het niet peinzen, maar misschien dat *les extrèmes se touchent*. Enfin, verleden week was ik geïnviteerd bij haar, ik zeg in mijn eigen: "het gaat toch niet waar zijn?" maar het was waar, het was weer ossentong met witte saus en champignons. Als 't geen ossentong is, is het kieken met witte saus. En bij het dessert, het was weer vanillecrème.'

'Vanille, dat is *aphrodisiaque*★,' zei Louis. (Marnix de Puydt wou niets anders eten, de weken na de dood van Aristoteles. Omdat het het laatste was dat zijn kind gegeten had.)

'Daar heb ik nog nooit iets van gevoeld,' schreeuwde Bomama. Zij kreeg een hoestbui van het lachen, haar hang-

https://www.youtube.com/watch?v=REYLNs0rh-g (Petite Fleur)
https://www.youtube.com/watch?v=lcmFWKn7APo (Summertime)

Een **afrodisiacum** (meervoud: afrodisiaca) is een middel dat wordt gebruikt met het doel de geslachtsdrift te stimuleren. In het verleden is er voortdurend gezocht naar effectieve afrodisiaca. Vanuit de folklore zijn in meerdere culturen diverse natuurlijke substanties gebruikt voor het verbeteren van het seksueel functioneren, zeer weinig daarvan zijn ook farmacologisch onderzocht. Een aantal middelen die gebruikt worden heeft ook een stimulerend effect op de stofwisseling van dopamine, (nor-)adrenaline of serotonine.

Een boek **in quartoformaat**, in-quarto, ook wel aangeduid als 4to of 4°, is gewoonlijk zo'n 25–35 cm hoog.

wangen schudden. Louis klopte zachtjes op haar rug. Zij ging achterover zitten, zijn hand zat gekneld tegen de stoel, in paniek rukte hij zijn hand weg. 'Al die jaren,' riep zij, 'al die vanillecrème gegeten en nooit iets van gevoeld! Jongen, schenk me eens een glaasje Grand Marnier in, 't zal wel slecht vallen maar het kan mij niet schelen.'

Zij legden samen een manille. 'Manille en vanille,' giechelde Bomama. Zij won de hele tijd en eiste, triomfantelijk gillend, onmiddellijke betaling. Louis zette koffie voor haar. Boven haar zetel hing Peter in kwarto-formaat★, in een gouden gekrulde lijst. Ik ben onder u. Bomama volgde Louis' blik.

'Een heilige,' zei zij. 'Peinst ge soms op hem? Hoe dat hij kon redeneren in zijn schoon-Vlaams? In zijn goeie tijd ging hij twee keer te communie per dag. Om half zes in de mis van de onderpastoor en om negen uur in de hoogmis. Hélène zegt dat het was om aan de mensen van Walle te laten zien hoe godvruchtig hij was. Ik zeg: "Kind, het is de intentie die telt."'

De koffie smaakte haar niet. O, natuurlijk, hij had er geen snuifje zout in gedaan.

'Gij gaat nog veel moeten leren, mijn kleine Louis.'

Zij at vijftien amandelkoekjes.

'Nora en Leon spreken niet meer tegen elkaar. Zij spelen stomme ambacht. Nora is er ongemakkelijk van, ze moet aanspraak hebben. 't Is de schuld van Vervaecke, de facteur, ge kent hem toch nog?' Hij schreit nog elke dag omdat hij zijn examen in het Groot Seminarie van Roeselare niet gehaald heeft en volgens uw Peter is hij expres getrouwd met de zuster van de vrouw waar hij verliefd op was omdat hij niet wilde toegeven, zei uw Peter, aan zijn vleselijke lusten, en die zuster was lelijk als de neten en ziek, zij spuwde gal zo groen als die komkommer daar. Enfin, ik zeg *was*, ze leeft nog. Als ge dat leven kunt noemen.'

'Het was de schuld van Vervaecke?' zei Louis.

'Ja. Die dwazekloot van Vervaecke komt binnen terwijl dat Nora boodschappen aan 't doen was in de Sar-

ma. En hij haalt uit zijn facteurssacoche een spaarbankboekje. "Tiens," zegt Leon, wat is dat? - "Ah, dat is uw vrouw haar spaarbankboekje," zegt die potuil. Zo is Leon te weten gekomen dat zijn vrouw achter zijn rug voor haar eigen spaarde. Wat verboden is bij de wet, alleen het familiehoofd mag sparen.'

'Zij spaarde misschien voor zijn begraving, voor als er hem iets zou overkomen.'

'Onze Nora!' brulde Bomama, en bedaarde meteen, een zomerwolk die voorbijtrok. 'Nee, 't was voor een nieuwe schouw, vierduizend frank, met leisteen, antiek Vlaams. Zij heeft dat bij een advocaat gezien. "Het is nu al twintig jaar dat ik naar mijn schouw kijk," zegt ze, "dat is te lang." Ze wil ook een nieuwe luster met van die gedraaide bruine armen, genre karrenwiel, ook op zijn middeleeuws. "Op een luster," zegt ze, "kunt ge hoogstens vijf zes jaar kijken."'

'En om dat spaarbankboekje spreken ze niet meer tegen elkaar.'

'Maar nee, Louis, dat is nog maar het hors d'oeuvre van de historie.

Ge weet dat Leon van die schone landschappen en stillevens kan plakken met velletjes hout in alle kleuren en soorten. Hij heeft dat in Duitsland geleerd. Eerst was 't aquarellen, nu is het in het hout. De lucht bijvoorbeeld in kersenhout, de Leie in gevlamde teak★. Magnifiek. Nu is er een madame in de straat, ik ga haar madame X noemen want ge zijt een babbelmuil, en ze bestelt aan Leon een tableau in 't hout geplakt en zij geeft hem een foto die hij moet naplakken, een zicht op de Saint Bernardtorens, met een hoekje van de Papestraat omdat haar ouders daar een magazijn in kinderkleedjes gehad hebben. Leon die een centje wil bijverdienen maakt dat, en het is een meesterwerk, meneer de Deken wil er zelfs zo een voor zijn salon. Bon. Die madame X, een schoon vrouwmens overigens, zegt: "Leon, zoudt ge dat meesterwerk woensdagavond willen brengen rond negen uur, mijn man voor wie

Teak is een houtsoort dat oorspronkelijk komt uit Zuidoost-Azië, maar de teakboom (Tectona grandis) wordt tegenwoordig overal op grote schaal aangeplant in de tropen.

tafel gemaakt van oud Indonesisch teak

Kaarting: wedstrijd in kaartspelen.

zijn verjaardag dat het een surprise is, is dan naar de kaarting★. Ik ga de deur tegenaan zetten, want ik ben misschien in mijn hof.'"

'Om negen uur 's avonds in de hof, Bomama?'

'Wacht. Ge gaat gaan horen.'

'En die madame vraagt: "Breng dat meesterwerk?" Maar ze had het nog niet gezien!'

'Jamaar, is 't gij die vertelt of is 't ik? Ge gaat gaan horen. Leon komt toe, hij vindt de deur tegenaan, hij gaat binnen, 't licht is aan in de gang. Hij roept: "Is er iemand?" "O, Leon," zegt ze van boven op de gang, "ga maar in het salon en zet u. D'r is Cognac en Cointreau."

In het salon kijkt Leon waar dat zijn tableau het best zou kunnen hangen. En ze komt binnen, in hare peignoir. "Martha," zegt Leon, "ik ben hier met mijn kunstwerk." "O, zet het daar maar op de stoel," zegt ze. Hij zet het op de stoel en ze trekt haar peignoir open en daaronder, Louis, is ze poedelnaakt en zij gaat op de divan liggen.

"Jamaar jamaarja," zegt Leon, "ik ben hier met mijn tableau en voor zoiets heb ik geen tijd!" "Hoezo, geen tijd?" zegt ze. "Nee, Martha," zegt Leon, "ik ga het u vlakaf zeggen, ik hou mij liever niet bezig met iemand uit de gebuurte, daar komt alleen maar trammelant van." - "O," zegt ze, "Leon, als ik ergens anders zou wonen, in de Sint Ignatiusdreef, zou het dan wel kunnen?" "Ik zou er kunnen over peinzen," zegt Leon, en zij, die madame X dus, begint te schreien, maar te schreien en te snikken: "Leon, Leon, Leon!"'

Bomama stootte met verkrampt gezicht een onmetelijke pauwenschreeuw uit, de lome straat buiten werd wakker.

' "Leon, Leon, Leon. Mijn man is in geen zes weken aan mij gekomen en hij slaapt alleen, omdat hij voor zijn examen als werkbouwingenieur staat, en uw vrouw, mijne beste kameraad Nora, zei mij dat ge de grootste hoerenjager van de wijk waart, Leon, Leon, Leon, ik wist niet beter, ik dacht in mijn eigen: Als dat zo is, dan kan ik niemand beter vragen dan Leon."'

Zij zuchtte diep, zijn logge grootmoeder, met jongemeisjesogen glanzend van de krolse waarheid, haar lippen tussen het web van kloven bij de mondhoeken opgetrokken, grijnzend om de rare sprongen en dansen van het menselijk ras. Ook een soort zang tegen de dood. Een andere zang dan Vlieghe met zijn bebloede banjo in zijn armen.

'Ik weet wie madame X is, Bomama.'

'Gij?'

'Martha Kerskens, die vroeger bij ons aan de overkant woonde en die verhuisd is naar de Zwevegemse wijk.'

'Hoe haalt ge dat in uw hoofd?'

'Ge hebt zelf gezegd: Martha.'

'Martha. Dat heb ik niet uitgesproken.'

'En haar man studeerde in onze tijd al voor ingenieur.'

'Het is helemaal iemand anders,' zei Bomama. 'Tenzij dat ge 't gehoord hebt van Mona.'

'Ik heb Tante Mona in geen tijden gezien.'

'Het is maar best ook. Ze zit met een hele pak aandelen van haar vader. Maar ze wil ze niet laten zien! "Ik moet zijn laatste testament uitvoeren," zegt ze. "Ik wil die aandelen direct bovenhalen en officieel verdelen onder u en mijn broers en mijn zusters, direct, maar wat gaat er dan nog overschieten, met de procenten van de notaris, met de erfenisrechten aan de Staat en *çi* en *là* en de onkosten? Dus houd ik ze liever in mijn coffre-fort." 'k Zeg: "Ge kunt ze zo blijven houden, Mona, en alle maanden rente gaan halen naar de bank." "Zes maanden," zegt ze, "dan kan er geen bezwaar meer aangetekend worden door personen die menen dat ze ook recht hebben op een stukje van de taart."

Waarmee ze natuurlijk Antoinette Passchiers bedoelde. Maar dat betekent dat ik hier minstens nog zes maanden Mona moet ontvangen onder mijn dak.'

Tante Hélène kwam terug met twee uitpuilende tassen. Louis hielp haar de groenten schoonmaken en snijden, de rapen, de wortels, de selderij, het wit van prei, de groene kool. Bomama schilde de aardappelen. Er was rundvlees, kalfsnek, schaapsschouder, spiering★, staart van een varken

Spiering:

Verse spiering

Pot-au-feu is een Franse stoofpot van groenten en vlees.

De basis van het gerecht is rundvlees, aangevuld met groenten van het seizoen. Zodoende zijn er verschillende recepten voor dit gerecht. Door de lange stooftijd worden vlees en groente zeer zacht. Hierdoor is het mogelijk een wat taaier soort vlees te gebruiken, waarmee op de kosten van het gerecht bespaard kan worden. Vaak wordt een mengsel van kruiden en wijn toegevoegd om het geheel op smaak te brengen.

Op de Nederlandse menukaart wordt het gerecht ook wel stoofpotje genoemd. Vaak betreft het een portie voor één persoon die in de stenen schaal waarin het is klaargemaakt wordt opgediend.

Fourchette: vork.

Le Soir is een Franstalig Belgisch dagblad. De krant verschijnt in Brussel en vijf andere regio's, ook met de editie Bruxelles-périphérie voor Franstaligen in de Vlaamse randgemeenten rond het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In tegenstelling tot bijna alle grote Belgische kranten leunde *Le Soir* nooit aan bij een politieke of levensbeschouwelijke zuil. De krant was onafhankelijk van welke partij ook en stond ook niet onder invloed van de Kerk, maar gaf traditioneel de gevoelens van de Brusselse kleine burgerij weer. Hoewel *Le Soir* zich een neutraal informatieblad noemt, heeft het toch in bepaalde aangelegenheden scherp positie gekozen (o.m. tegen Leopold III in de Koningskwestie).

Tegenwoordig ziet *Le Soir* zich als "een onafhankelijk, progressief dagblad". Het wil volgens eigen zeggen een tegenmacht zijn, luisterend, actueel en populair, en niet het dagblad van de macht en het establisement. Het wil zich inzetten voor de mensenrechten en de rechten van de vrouw, voor de menselijke waardigheid, vrijheid van opinie, verdraagzaamheid, multiculturaliteit en voor het verschil.

Harmonium: zie p. 667. Wallace Stevens schreef de dichtbundel *Harmonium*. Daarin staat het gedicht *Thirteen Ways of Looking at a Blackbird*.

en mager gezouten spek. 'Geen hutsepot lijk dat uw moeder maakt, Louis, die slappe kost uit haar streek. Dat noem ik geen hutsepot, dat noem ik soep of pot-au-feu★. In een serieuze hutsepot moet de fourchette★ blijven rechtstaan. Ge had beter morgen kunnen komen, Louis, dan is hij veel beter. Zoals wij, als we een nachtje kunnen slapen over onze miserie.' Louis zei dat hij weg moest, naar het kerkhof.

'Dat graf zal niet weglopen,' zei Bomama grinnikend. 'En die gast die er onder ligt ook niet.'

Meteen kwam er een waas van intense rouw over haar.

'Ik maak hier nu zo'n grote hutsepot en voor wie? Morgen gaat Hélène er een beetje brengen naar Nora, 't is al. Zelf is zij er niet voor, naar Mona wil ik er geen laten brengen of er moet rattenkruid in zijn, Robert eet geen vlees meer en Monique in haar pretentie vindt hutsepot iets voor 't gemeen volk. En gij loopt ook weg, Louis. Ik ga maar peinzen dat onze Florent tegenover mij zit vanavond aan tafel. Die daar in Engelse grond ligt. Ik kijk alle dagen als ik uit mijn bed kom naar zijn doodsbeeldeke. "Christen ziel, kom tot Jezus in zijn allerheiligste sacrament, hij is uw slachtofferande."

En iedere keer dat er iets aanbrandt in de keuken, peins ik ook aan hem, aan onze Florent.'

Louis stapte uit in het Brusselse Zuidstation, in de doordringende geur van chocolade. In de eerste taxi van de rij, het kleinste wagentje, las de chauffeur in *Le Soir*★ maar toen hij boerke-van-den-buiten-Louis zag sprak hij Brussels Vlaams en deed hem voorin zitten. Versterving stemt de goden gunstig, daarom zat Louis in het nauw, knieën opgetrokken, elleboog tegen de deur. '*Born looser*,' zei Djeedie. '*No*, Djeedie.' Djeedie, nu ook verdwenen in het labyrint van Europa. Of al terug naar Amerika. Was getrouwd of zou trouwen met een vrouwelijke psychiater, zei Gene. Zou mij *Harmonium*★ geven. De herinnering aan de *blackbird*★ vervaagde al. Blackbird, sta me bij.

Een **hopman** (meervoud: hoplieden) was de rang van een militair die aan het hoofd stond van een vendel of compagnie. De titel is een verbastering van het Duitse Hauptmann, een purisme voor kapitein. De term kwam in de zestiende eeuw samen met Duitse huursoldaten de Nederlanden in.

Begin twintigste eeuw kwam de term in gebruik om er een scoutsleider mee aan te duiden.

Een hopman bij scouting staat aan het hoofd van de "verkenners", de jongensafdeling tussen de 11 en 14 jaar, en is daarmee het equivalent van de akela, de benaming voor de scoutingleider van een jongensafdeling tussen de 7 en de 10 jaar.
Aan het einde van de 20e eeuw is de naam "hopman" binnen de Nederlandse tak van scouting in onbruik geraakt.

Tekening van een hopman in de garde van prins Maurits in 1600

Opperhopman en hopman waren officiersrangen van de WA (WeerbaarheidsAfdeling), de knokploegen van de Nederlandse N.S.B. voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Een opperhopman leidde een vendel van ongeveer 120 man.

De chauffeur mompelde onafgebroken, '...o nee, geen voorrang, nee, mijnheer de autobus, nee, ik had de Agneessensstraat moeten nemen, madame wil vóór, uit de weg, stomme spleet, de Arenberg en dan la Rue Saint Jacques, Rue Jacqmain, voilà, 't is nog rap gegaan.'

In het immens gebouw waren alle lichten aan om vier uur, op een zonnige dag. Achter het glazen schot zei een klerk dat hij voor advertenties aan het loket ernaast moest zijn, maar dat het loket gesloten was. 'Voor een wedstrijd? Welke wedstrijd?'

'Van het beste verhaal over de oorlog of iets dat onrechtstreeks met de oorlog te maken heeft, de datum dat het binnen moest zijn is overmorgen, ik...'

'André, weet gij iets van een wedstrijd?'

'Miss Anderlecht?'

'Van een verhaal over de oorlog.'

'Of een novelle,' zei Louis.

'Een verhaal?' André telefoneerde, uitgezakt achter zijn bureau, knikte zes zeven keer terwijl hij Louis monsterde. 'Op het eerste verdiep.'

'Dacht ik ook,' zei de klerk.

Met bonzend hart wachtte Louis in een bedompt kamertje tegenover de woudgroen geverfde gipsen buste van een Vlaamse Kop met baard en lavallière. Een man met vlinderstrik zei dat hij de secretaris van de jury was, wat kon hij voor Louis doen? 'Ik kom mijn verhaal inleveren.' (Mijn tekst, geniet, genummerd, mijn levenswerk, hartenbloed, mijn weeskind. Mama heeft veel geld betaald aan een ex-hopman★ van de Zwarte Brigade om het te laten tikken in drie exemplaren. 'Wat vindt ge ervan?' - 'Als ik tik lees ik niet.' - 'Nee, maar uw algemene indruk?' - 'Het is mijn genre niet.')

Het verdriet, door Louis Seynaeve, las de man in een basstem alsof hij een luisterspel aankondigde in de radio. 'Maar jongen, hoe haalt gij het in uw hoofd? Dat is absoluut niet volgens het reglement.'

'De datum...' (Mama heeft het reepje, het dagbladknipsel

met het reglement, weggegooid. Maar ik herinner mij de datum. En het adres van *Het Laatste Nieuws*. En dat er drie getikte exemplaren moesten zijn.)

'Maar uw naam staat er op! Dat mag niet!'

'Dat is mijn naam niet,' zei Louis. 'Het is de naam van mijn broer.'

'Kan uw broer dan het reglement niet lezen? Elke inzending moet per post verstuurd worden. De stempel van de post dient als bewijs voor de datum. *Wij* hebben dat reglement niet uitgevonden. En gij brengt dat hier binnen met de naam van de auteur erop, van uw broer, terwijl het met een motto moet geschieden. Wij mogen de auteur niet kennen, anders zijn we toch bevooroordeeld. Ik heb dit nog nooit meegemaakt.'

Louis' hart tampte, stampte in de holte van zijn karkas. Ik krijg een *crise*.

'De auteur,' zei hij, 'kon het reglement niet lezen omdat hij dood is.'

De secretaris wees naar een oudleren stoel met koperen knoppen. Hij ging zelf ook zitten. 'Dat schept een probleem.'

'Mijn broer is gestorven in een concentratiekamp,' zei Louis. 'Hij was een intellectueel die in het ondergrondse heeft gewerkt, zonder ooit de vruchten van zijn clandestiene arbeid te hebben gesmaakt.'

'Gaat deze inzending over zijn belevenissen?'

'Zijn eigen belevenissen, ja, natuurlijk.'

'Daar zou *Het Laatste Nieuws* zeker in geïnteresseerd zijn.'

'Het gaat niet direct over het concentratiekamp. Het is een beetje...'

'Welk concentratiekamp?'

'...gesymboliseerd. Eh, Neuengamme.' (Hiervoor zal ik gestraft worden. Tot bloedens toe. Algemene kanker. Te beginnen met de darmen. Dan zaait het uit.)

'Het is een goed onderwerp. Het Belgische volk moet de feiten leren. Van de bron zelf.'

'Hij heeft mij de tekst gegeven voor hij weggevoerd

werd. In een beestentrein. "Zorg er goed voor, Louis," zei hij.'

'Ik dacht dat hij Louis heette.'

'Hij vroeg me of ik zijn naam wou overnemen. Om na zijn dood zijn levenswerk te redden, verder te zetten. Ik heet Maurice.'

'Daar moet een mouwtje aan gepast kunnen worden. Als secretaris van de jury kan ik uiteraard geen stem uitbrengen. Ik kan dus in een zekere zin niet bevooroordeeld zijn geweest. Ik geloof dat ik het op mijn verantwoordelijkheid kan nemen om te zeggen dat het manuscript met de post is binnengekomen.'

Hij woog de envelop in zijn handpalm. 'Ongeveer twintig frank. Doe de envelop zo meteen op de bus hier om de hoek, dan komt het hier morgen reglementair toe. Geen haan die er naar kraait. Ik zou de postzegels met plezier uit mijn eigen zak betalen. Een verzetsstrijder moet evenzeer, zoniet meer, zijn kans krijgen, maar ik moet toch ook de huishoudkas in de gaten houden op het einde van de maand. Ik heb drie dochters, dat loopt in de papieren.'

'Dank u, mijnheer.'

'Er staan afschuwelijke dingen in zeker?'

'Het is meer over zijn jeugd.'

'*Het verdriet*, het is een goeie titel. Aan de andere kant... Mankeert er iets aan. Het is... het is... zo kaal. Iedereen heeft verdriet. Waarom noemt ge het niet *Verdriet om het Vaderland*. Ik verzorg dikwijls de titels van ons huisorgaan hier en...'

'Ik weet niet of mijn broer dat goed zou vinden.'

'Of gewoon, simpelweg *Het verdriet van België*. Twee doffe e's en twee ie's. In het Engels: *The sorrow of Belgium*. Als ge de prijs wint met die titel kunt ge altijd eens op mij peinzen, een kleine procent.' Het was een grap. Het was geen grap.

'Ik dacht het geld aan Louis' moeder te geven,' zei Louis. 'Zij spaart voor een gedenksteen.'

'O, ja!' riep de secretaris. 'Verdorie! Het motto. Denk aan het motto. Precies herhaald in de brief met uw curriculum.'

Draw: gelijk spel.

Kol Nidree (Hebreeuws: כל נדרי), Kol Nidre of Kol Nidrei is het joodse gebed dat negen dagen na het Joods nieuwjaar, op de tiende van de joodse maand tisjri en wel op de avond van Jom Kipoer driemaal wordt opgezegd. In dit gebed verzoekt men om nietigverklaring van alle geloften, eden en verplichtingen, die men gedurende het afgelopen jaar op zich genomen heeft. Het gaat in deze nadrukkelijk om geloften jegens God en jegens zichzelf, niet jegens anderen.

Het gebed is nog voor de verwoesting van de Tempel ontstaan. Voordat de hogepriester het Heilige der Heiligen binnenging (één keer per jaar, op Jom Kipoer) zong hij een lied over zijn zonden, over de zonden van de overige priesters en over de zonden van heel Israël. Nadat hij in het Heilige der Heiligen voor de zonden van het gehele volk had geofferd stuurde men een geitenbok, de zogeheten zondebok, de woestijn in om daar te sterven. Deze bok stond symbool voor alle zonden van het volk.

'Levet Scone,' zei Louis.

'Uitgesloten. Dat is veel te flamingantisch. Het is werkelijk het moment niet voor iets middeleeuws. Gersaint van Koekelare, onze voorzitter, zou het niet eens willen inkijken. Niet dat hij de andere manuscripten inkijkt. Maar iets dat in de verste verte naar flaminganterie riekt, daar zou hij blindelings tegen stemmen. Niet dat hij anders zo goed ziet. Maar zijn stem kan in geval van een draw★ voor dubbel tellen.'

'Kol nidrei★,' zei Louis. De klaagmuur van Jeruzalem kermde over zijn gehele lengte.

'Is dat Grieks?'

'Hebreeuws.'

'Natuurlijk, natuurlijk. Ik was een beetje op een dwaalspoor door de naam Seynaeve. Seynaeve, Sneyssens, het klinkt zo Vlaams. Natuurlijk. Het verklaart ook zijn werk in de weerstand. Gij, joden, waart in de eerste linies tegen de nazi's. Dat ik daar niet meteen aan gedacht heb. Excuseer mij.'

'Ziet ge dat dan niet?' vroeg Louis en toonde de man zijn geblutst West-Vlaams profiel van Papa en Peter.

'Nu dat ge 't zegt. Ik bedoel, nu dat ge 't laat zien. Hoe heette dat motto ook weer? Kool nitree? Ik zal het onthouden bij de deliberaties van de jury.'

Louis spelde het, letter na letter en walgde van de jongen die jaren geleden in de klas vernederd werd door Daels, de leraar Nederlands die beweerde dat hij zijn opstel over de lente in de stad niet zelf geschreven had en nu een weerzinwekkende revanche nam. Maar hij gooide de envelop met motto en de bijbehorende brief met motto in de bus om de hoek.

Nonkel Omer stond wijdbeens tegen een appelboom en wreef zijn onderbuik tegen de stam. Alhoewel er niemand anders thuis was, rende Louis jachtig naar zijn oom toe.

'Niet doen, Nonkel!'

'Waarom niet?' (Waarom, waarom niet, de stompzinnigste van alle vragen.)

'Uw moeder gaat het zien.'

Het geschok hield op. Een holle stilte. Louis nam de lauwe, trillende hand en leidde Nonkel Omer naar het huis. Nonkel Omer deed een tweedekker na met geput-put-put en wiekende armen toen hij plots een jankend kreetje uitstootte, naar de garage holde en er de deur op slot deed. Nonkel Armand kwam langs de dahlia's gereden op zijn motorfiets. Hij deed zijn stofbril af die inkepingen achterliet in zijn gezicht. Hij legde zijn wijsvinger op zijn lippen, en ging op de toppen van zijn tenen naar de garage, keek met een zorgelijke nieuwsgierigheid door het vuile raampje. Louis, naast hem, zag hoe Nonkel Omer met hoofd en bovenlijf onder vier-vijf Engelse legerdekens was gekropen. Zijn naakte kuiten onder de opgetrokken broekspijpen waren weerloos, papierwit.

'Bezie dat,' fluisterde Nonkel Armand, 'bezie dat toch.' Hij sloeg de kalk van zijn schouders en liep naar de achterkeuken. Louis zei dat de vrouwen naar de naaister waren. 'Drie dikke boerinnen onder een paraplu,' zei Nonkel Armand. Hij zocht in de keukenkast, een zoon alleen in het moederlijk huis, vond speculaasjes, at er van, met lange, gelige tanden.

Een monotoon gejammer weerklonk uit de garage, het duurde langer dan gewoonlijk, misschien omdat Nonkel Omer bleef wachten op de vertrouwde begeleiding van Hector die opgegeten was, voor de helft door Papa.

'Wij zouden een vrouw voor Omer moeten vinden,' zei Nonkel Armand. 'Misschien een van de drie uit de "Sirocco". Maar ik heb geen geld. Ik zou hem achter op mijn moto naar de "Sirocco" kunnen brengen, zo rond twee drie uur, als er niet veel te doen is. Het zou hem kalmeren.'

'Of het tegenovergestelde.'

'Ge hebt nog gelijk ook, Louis. En ik heb toch geen geld.'

Nonkel Armand bracht krakende geluiden voort. Op zijn

blote borst zat pakpapier. In de gevangenis had hij iets op zijn bronchiën gekregen.

'Het tegenovergestelde,' zei hij. 'Ge hebt gelijk. Hoe dat wij niet kunnen leren dat wij hem beter tussen de deur of in een melkfles zouden steken.'

Papa en Louis gooiden naar een kurk waarop éénfrankstukken lagen, met een schijfje lood. De munten spatten op, Papa liet de kreet van Tarzan horen. Mama riep vanuit het raam van haar kamer: 'Is 't gedaan, groot kind?'

'Het is tegen u,' zei Papa.

'Zeveraar,' zei Louis. Zij gingen in huis.

'Van als ik terug ben in Walle ga ik een voordrachtavond inrichten met niets dan Vlaamse gedichten over doden. Marnix de Puydt kan er pianomuziek bij spelen. Ter ere van mijn kameraad Serruys die gestorven is aan een soortement tyfus in het kamp 'Flandria'. Ik heb het vanmorgen gehoord.'

'Wie was dat, Serruys?'

'De man die Wanten★ speelde, een ingenieur. Apotheker Paelinck zou zijn repertoire als Dalle★ moeten bovenhalen en weer voor Dalle spelen. Gedichten van Guido Gezelle★, Cyriel Verschaeve★, Rodenbach★ en daartussen voor de vrolijke noot, lijk vroeger, de grollen van Wanten en Dalle.'

'Maar wie gaat er voor Wanten spelen?'

'Ik natuurlijk,' zei Papa. 'Ik ken dat repertoire van buiten. En ik leer rap.'

'Eten,' loeide Tante Violet.

'Als we nu eens samen naar Argentinië gingen. De Byttebiers hebben daar een houthandel. Als simpele magazijnier verdient ge daar meer dan uw brood. En 't leven is er goedkoop. Al dat vlees direct van de pampas.'

'En Mama dan?'

'Zij zou ook meekunnen,' zei Papa aarzelend. 'Als gij er op staat.'

Wanten: en Dalle: zie p. 58, 699.

Guido Gezelle: zie p. 16, 82, 275, 308, 398, 451. **Cyriel Verschaeve**, zie p. 186, 399, 491, 548, 560, 620 **Rodenbach**: zie p. 365, 367, 373, 375.

De strijdkreet "Vlaendren ende Leeu", ook wel "**Vlaenderen die Leu**" of in modern Nederlands "Vlaanderen de leeuw", werd al op het slagveld van de Guldensporenslag aangeheven.

De verzamelde stedelingen vochten voor het eerst niet voor hun graaf of voor hun stad. Er stond meer op het spel en er was behoefte aan een abstract symbool.
(De Fransen vochten onder hùn strijdkreet, "Montjoie Saint-Denis".)
Men streed in Kortrijk voor Vlaanderen en het symbool van het graafschap was het wapen van haar grafelijk huis: de leeuw. De strijdkreet "Vlaanderen de Leeuw" kon met recht worden gebruikt omdat twee agnaten (= bloedverwanten langs vaderszijde) van de Vlaamse grafelijke familie, Willem van Gulik en Gwijde van Namen, de militaire leiding van de opstand tegen de Franse koning op zich hadden genomen.

Minister Gutt: zie p. 649.

Louis Seize van Frankrijk (Versailles, 23 augustus 1754 – Parijs, 21 januari 1793) regeerde als koning van Frankrijk en Navarra van 1774 tot 1791 en daarna als koning der Fransen van 1791 tot 1792. Hij werd geschorst en gearresteerd na de Bestorming van de Tuilerieën tijdens de Franse Revolutie. Hij werd berecht door de Nationale Conventie, schuldig bevonden aan hoogverraad en geëxecuteerd door de guillotine op 21 januari 1793 als een ontheiligde Franse burger "citoyen Louis Capet". Hij is de enige koning van Frankrijk die geëxecuteerd werd.

Louis XVI in 1788

Zijn pogingen om het ancien régime te hervormen hadden maar beperkt succes. Hij werd tegengewerkt door de geprivilegieerde standen (adel en geestelijkheid), de parlementen en de adellijke rechtbanken die de koninklijke besluiten moesten toetsen aan de soms ongeschreven "Fundamentele Wetten".

Nonkel Robert eet geen vlees meer. Hij kan het niet meer zien of luchten. Hij mag ook niet te veel eieren of chocola eten vanwege zijn lever, het orgaan van de mens dat het moeilijkst te repareren is.

'Een sigaartje, Louis? Allee toe, ge hebt toch uw golfbroek aan, ge kunt gerust het schijt krijgen. Het zijn straffe sigaartjes, maar ge hoest er niet van.'

'Vlaanderen die Leu'★, een merk voor de zwarten.

'Uw Nonkel Robert,' zegt Tante Mona, 'weet geen weg met zijn geld. Minister Gutt★ heeft niet veel moeten halen bij Robert, hij heeft het voelen aankomen en al zijn geld in huizen en land gestoken. Onder verschillende namen natuurlijk. Maar 't schoonste, hij heeft in 't diepste geheim in zijn Louis Seize★-slaapkamer een spiegel laten aanbrengen op het plafond, verstaat ge, Louis? om te zien hoe dat zij samen, ge verstaat me. Bon, de eerste avond gaan zij liggen, Robert en zijn uitgedroogde haring van een Monique, en het is maar dan dat zij gewaar werden dat zij alle twee eigenlijk feitelijk een bril dragen en dat ze dus binst dat ze bezig zijn met, ge verstaat me, dat ze, willen ze iets zien hun bril moeten ophouden. Ik heb in mijn broek gedaan!'

'Uw Tante Mona,' zegt Nonkel Robert, 'alhoewel zij Vader zijn laatste centen heeft afgedroogd, ik heb er toch compassie mee, met wat ze tegenkomt met haar Cecile. Hoe, weet ge dat niet? Cecile is in verwachting. Vijftien jaar en volgestoken door een *danseur* van zestien jaar. 't Jongste ouderpaar van België. Monique en ik, we hebben ons krom gelachen, want het is gebeurd na een vertoning van het Vlaams Ballet in de schouwburg, die jongen is van rond de kanten van Denderleeuw en hij heeft haar thuis gebracht, enfin thuis, zij zijn al likkend en smikkelend tot aan de Gendarmerie geraakt en daar is 't gebeurd, tegen de muur van de Gendarmerie, rechtopstaande. 'k Zeg, "Mona, ze konden geen beter plekske vinden want 't is juist tegenover de kraamkliniek." Wij lagen blauw, Monique en ik.'

Gedwongen door de financiële omstandigheden moest hij de Staten-Generaal samenroepen. In die - consultatieve - vergadering riepen de leden zich uit tot Grondwetgevende Vergadering en in een proces dat Franse Revolutie wordt genoemd, waarin de koning de regie verloor plus het grootste deel van zijn macht, vormden ze Frankrijk om tot een constitutionele monarchie. Een machtsgreep van de extremisten en de republikeinen in 1792 leidde tot afzetting, gevangenneming en doodstraf.

Romeo en Julia (oorspronkelijke Engelse titel: The Most Excellent and Lamentable Tragedy of Romeo and Juliet, 1591/1596) is een vroege tragedie van William Shakespeare over de onmogelijke liefde van Julia Capulet en Romeo Montague, twee jongelingen uit elkaar vijandig gezinde families.

De belangrijkste thema's in het verhaal zijn: de kracht van de liefde en jeugdige passie die in geweld kan omslaan; de tegenstelling tussen de noden van het individu en de eisen van de maatschappij; toeval en de onafwendbaarheid van het noodlot. Door het hele stuk speelt toeval een belangrijke rol in het verloop van de gebeurtenissen. Zo verhindert een uitbraak van een pestepidemie broeder John om de brief van Lorenzo tijdig aan Romeo te bezorgen, en als Lorenzo zich haast naar het graf is Julia weliswaar wakker, maar heeft Romeo juist Paris gedood en zelfmoord gepleegd. De wachters komen eveneens net te laat om te verhinderen dat Julia zichzelf met een dolk doodsteekt.

De opvallendste motieven in het verhaal zijn het verstrijken van de tijd die voor de geliefden steeds dwingender en dreigender wordt en de tegenstelling licht-donker: als Julia 's avonds aan haar raam verschijnt, vergelijkt Romeo haar bijvoorbeeld met de zon: "It is the east and Juliet is the sun!". De Prins besluit het verhaal met te zeggen dat het duister het licht heeft overwonnen: "A glooming peace this morning with it brings/The sun for sorrow will not show his head."

'Ik ben maar voor een ding benauwd,' zegt Tante Mona, 'dat is dat dat kindje van die smalle enkels en halswervels krijgt lijk bij mij, ik heb daar heel mijn leven last van gehad. Maar voor de rest, laat Robert maar lachen.'

'Ach, 't is modern, Mona. De jonge gasten beginnen er vroeg aan de dag van vandaag.'

'Romeo en Juliette★, hoe oud waren ze? Ook een jaar of vijftien.'

'Ik ga die twee jonge trouwers de kamer van Vader verhuren, en zo is iedereen content. En die niet content is moet maar naar de andere kant van de Leie kijken.'

'Dat komt dat we binnenkort ook gaan horen dat onze Louis aan verkering denkt, hé, Louis?'

'Onze Louis is niet voor vrouwen,' zei Mama, poeslief en bitter, haar lange vingers met de scharlaken gelakte nagels in haar dorre schoot waar ik ooit in deinde, vlotte, noodgedwongen.

'Ge waart juist geboren, Louis,' zei Tante Violet, 'ik kwam uw moeder opzoeken. Ik was zeeziek van de reis met de trein. Uw Mama had een inspuiting gehad en ze werd er juist van wakker, zij doet haar ogen open en ze ziet mij en ze zegt: "Maar Violet toch, wat hebt ge nu aangetrokken?" En ik had dat kleed expres gekocht om naar 't moederhuis te komen, het was charleston★, een casaquin★, wasecht, het paste bij mijn velours de chiffon★. "Maar," roept ze, "Violet, ge hebt geen postuur om volants te dragen." En van die dag af heb ik nooit, nooit geen volants★ meer gedragen.'

'Wij hebben Omer weer naar de Broeders van Liefde moeten brengen. Maar er was geen plaats. Hij zit nu in de abdij Saint Bernard. Het kon niet meer zijn. De gebuurte reclameerde over dat geschruwel om Berenice 's nachts. En hij zat hele dagen in zijn eigen te stekken met breinaalden. Hij mag in de hof van het klooster werken. Het is geen gewone abdij, de abdij Saint Bernard. De gewezen eerste minister van China zit daar ook. Ja, in een pij. Nee, niet als patiënt

Begin van de samenvatting: In Verona wonen twee rivaliserende adellijke families: Montague en Capulet. Af en toe raken de familieleden slaags met elkaar, en de vorst van Verona heeft de graven al meermalen gewaarschuwd dat het afgelopen moet zijn. De graaf Paris dingt naar de hand van Julia, **de 13-jarige dochter** van Capulet. Capulet vindt dat ze nog te jong is om te trouwen, maar Paris dringt aan.....

Charleston: roaring twenties flapper (jonge vrouw).

Roaring twenties flapper

Casaquin: volgens de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) is een casaquin een huisjas, huiskleed. Een kaskijn is een kleine kazak, pronkjak.

Casaquin

Een casaquin is een kort aansluitende jas van korte lengte die in de 18e eeuw door vrouwen uit de midden- en hogere klasse werd gedragen. Het kledingstuk was populair in zowel Frankrijk als Italië. Een Casaquin werd gemaakt van linnen dat vervolgens werd bedekt met borduurwerk, zijde en kant om te versieren.

Velour de chiffon: Volgens het Modern Woordenboek van Jozef Verschueren is velours-chiffon: een zijdeachtige fluwelen stof.

Velour-chiffon jurk, 1950

Volants: stroken, die fladderen.

Weisgerber: een krankzinnig verhaal, met een van de mooiste raadsels uit het boek. Het gaat om klankassociaties in verband met Cecile:

> "Er bestond wel een Chinees dichter **Toe Foe**, maar dit detail zal waarschijnlijk vooral een commentaar zijn op de anekdote: 'tout fou'. Wat **Petrus-Celestinus** betreft, hij is een reïncarnatie van paus Celestinus V, kluizenaar in de omstreken van Sulmona (Mona is de moeder van Cecile); het lemma dat in Le petit Robert 2 aan de stichter van de orde der Celestijnen is gewijd, gaat onmiddellijk vooraf aan 'Célestine' en Molière's 'Célimène', een rol die, aldus het woordenboek, met brio werd gespeeld door Cecile Sorel. Daarenboven slaat de naam Celestina (vgl. Claus' De Spaanse hoer) op een liefdesgeschiedenis die door Cecile en haar 'danseur van zestien jaar' (p. 760) terloops wordt geparodieerd."

Pius de Negende: zie p. 317.

Helen Humes (Louisville, Kentucky, 1913 - Santa Monica, 1981): Amerikaanse jazz- en blueszangeres, die onder meer in de band van Count Basie zong.

Rond 1938 nam ze in het orkest van Count Basie de plaats in van Billie Holiday, en zou daar tot 1941 werken. Hierna werd ze freelancer.

In 1945 had ze een hit met de noveltysong **"Ooo Baba Leba"** (Be Baba Leba), een rhythm & blues-nummer dat ze zelf geschreven had.

https://www.youtube.com/watch?v=YMYOjOwmsOE (1946).

natuurlijk, een eerste minister. Hij is nog getrouwd geweest met een Belgische. Was dat geen gravin Kervijn de Roozebeke? Foe heette hij, of Toe★, ik wil er van af zijn, en nu heet hij Petrus-Celestinus, en de novicen zien hem wreed gaarne omdat hij veel kan vertellen over Oosterse zaken. Zij hebben wel een heel andere schedel dan wij. Maar een charmante mens. Ja, ik heb hem gesproken in de spreekzaal terwijl Omer in het bad gestoken werd, want als er bezoek komt worden ze altijd eerst schoon gewassen. Wij hebben gesproken over kerkelijke zaken. Hij wist alles over het Vaticaan, Foe. Of Toe. Dat hebt ge met bekeerlingen, zij zijn veel fanatieker dan wij. We hebben nog gelachen ook. Want hij vertelde dat Paus Leo de zoveelste altijd maar predikte tegen de zonde van het spel en zelf nachtenlang schaakspeelde. En Paus Pius, ik geloof Pius de Negende★, was een fameuze biljarter.'

'En voor een frank of tien liet zij haar vriendschap zien.' Bekka in de kleiputten.

'Hebaba heba.' Helen Humes★ in de American Forces Network★. Kanker in die stem.

Papa wil een nieuwe, helemaal opnieuwe drukkerij beginnen. In Leupegem. Mama wil niet. 'Ik ga mij niet in Leupegem gaan begraven, Staf.' - 'Ge blijft liever in de Grote Metropool Bastegem?' - 'Hier zijn mijn broers en zusters.' - 'En uw moeder?' - 'Wat is er van mijn moeder?' - 'Een propere teef, dat is zij.'

'Waarom?'

'Daarom.'

Papa komt binnen, verbrand van de zon in Blankenberge. Hij wou ab-so-luut de zee zien. Het zee-tje. Onzijdig als Het Leeuw. Zij zeggen: de Duitsers, de Duitsers, ja maar het

De “grote Taalkundige Vrielinck” werd op p. 334 aldus opgevoerd:

> “**Meneer Vrielynck** was een krakkemikkige grijsaard met een breedgerande zwarte hoed op geelwitte schouderlange klissen, die de Vlaamse taal bestudeerd had tot hij er bijna blind van geworden was. Hij kwam vaak langs de Filips van Elzaslaan, met zijn witte stok. Kinderen liepen joelend achter hem aan en tikten tegen zijn groezelige zwarte jas, riepen: 'Het Leeuw, het Leeuw!' omdat hij ooit in Radio-Walle een oproep gedaan had om het embleem van de Leeuw van Vlaanderen, op vlag of schild of boek, Het Leeuw te noemen, daar het dier dan geen geslacht had, een begrip was, dus onzijdig.”

Op p. 473 lezen we dat zijn zoon (school) **Meester Vrielynck** een notoire vrijmetselaar was, die zijn vader Vrielynck de taalkundige Het Leeuw hardvochtig als hij was deerlijk had laten verkommeren.

Vinaigrette is een klassieke dressing voor over sla. Het wordt gemaakt door in een verhouding van 3:1 olijfolie te mengen met wijnazijn. Vervolgens kan de vinaigrette op smaak worden gebracht met zout, peper, verse tuinkruiden, mosterd, knoflook of honing.

Tomatenkomkommersalade met vinaigrette

Fibril: vezel.

zijn de Duitsers die of-fi-cieel de rouw afgekondigd hebben voor de grote Taalkundige Vrielynck★, waar dat de kinderen en de ouders en de grootouders van Walle met stenen naar smeten.

'Ik ben lelijk verbrand, Constance.'

'Doe er margarine op.'

'Ik heb krabbenpootjes meegebracht, levend vers.'

'Ik ga ze vanavond niet meer koken. En laat mij gerust. Ik luister naar de radio.'

'Maar zij zijn al gekookt. Het is om koud te eten, met mayonaise.' (Mayonaise, die met een bijna onhoorbaar gesis schift als de damp vanuit haar vlot, vanuit haar vriendschap.)

(Met vinaigrette★ dan maar. Peterselie fijn snijden en bieslook. Waar is de schaar? In het oog van Vuile Sef. Zij beeft daar niet, de schaar van Solingen Staal.)

Papa slaat in de keuken met een hamer op de krabbenpootjes op de keukentafel. De laatste fibrillen★ van hun vlees zullen ze afstaan, de krabben, hun laatste bindweefsel.

'Staf, is het uit?'

Want Mama hoort, o, de radio niet goed meer.

('Neem toch eens een andere post, Constance.'

'Ik kan niet, Violet, niet op dit uur.')

De Duitse vrouw in de radio hoort men nooit naar adem snakken, nooit hikken, nooit: ik en snik gingen naar de zee. 'Kreis Donaueschingen, Haas, Habermann, Hahlen, Heber, Heck, Oberleutnant Herbst, Heussler, Hieber, Hirsch...'

'In einer Nacht im Monat Januar des Jahres Neunzehnhundertzweiundvierzig, ich wiederhole. Am Dritten September Neunzehnhundertvierzig...'

Papa legt in de keuken de krabbenpootjes op een driemaal gevouwen handdoek en de handdoek op de keukenvloer en slaat zachter, te zacht voor de schalen, te luid voor haar die schreeuwt: 'Is het uit? Is het uit?'

Bij de M van Mahler, Maschler, Mattheus, komt zij binnen in haar eigen geur van zee. En zij gaat tekeer over de geur van de krabben.

Mechelse stoof: zie p. 102: Leuvense stoof.

En over haar pasgedweilde vloer! En die schalen? Wat doen wij met die schalen? (Verbrijzelen, pletten zoals men dat met menselijke gebeenten doet na het overhaastig verbranden, waarna men het gruis als mest over de velden strooit rond de speelgoedfabrieken.)

'Proeven, Constance? Zij zijn levend vers!'

'Nee, bedankt.'

Papa eet te snel van het krabvlees, te Seynaeve-gejaagd, steeds een zeis ontwijkend. En te veel, monden vol, zonder pauze slikkend en malend, en de Duitse vrouw in de radio neemt ook geen pauze, alleen Mama is een niet te overziene, lange pauze. En Papa, bol en vol krabvlees, staat boerend en puffend in de veranda.

'Een simpel huizeke. 't Mag desnoods met een strodak zijn,' zegt hij. 'In een gemeente als Leupegem vindt ge dat nog. En het zelf wat opschilderen. 's Avonds bij de Mechelse stoof★, met een leerzaam boek of luisteren naar de merels.'

Tante Violet schakelt over naar American Forces Network. Het mag. Het alfabet van de slachtofferanden verschuift naar morgen, zelfde uur.

Geen woord over de wormen in Madame Laura in die kweepeerkelder. Toch moeten ze hoorbaar zijn geweest. Eitjes, larven. Als het warm is in de kweepeerkelder zijn zij in een dag uitgebroed. De eieren worden meestal overdag gelegd, in het zonlicht. De wormen eten zich gek, haastiger dan generaties Seynaeve.

De secretaris van de jury zegt: 'Een laag, uiterst laag maneuver. Wij hebben er geen woorden voor. Er zijn terreinen die men niet, nooit...

In één woord, de jury en ikzelf vonden uw procédé minderwaardig. Maar goed, ge zijt nog jong en daarom...

Afgezien van de moraal, de spons erover.

Tenslotte gaat het om...

Jazeker, interessant genoeg om...

Maar te lang, veel en veel te lang, het is gedorie een...

Mercurius (in ouder Nederlands ook Merkuur): figuur uit de Romeinse mythologie. Hij was de god van de handel, reizigers en winst. Reeds zijn naam duidt hem als zodanig aan, daar zij waarschijnlijk is afgeleid van het Latijnse merx of mercator, wat "koopman" betekent

Beeld van Mercurius van Artus Quellinus

Eerst door het verkeer met de Grieken kreeg Rome behoefte aan een handelsgod, die het vroeger niet had bezeten. Zijn dienst schijnt ingevoerd te zijn toen, kort na de verdrijving van de Koningen, Rome door de handel voor hongersnood werd behoed. Zijn eerste tempel werd in het jaar 495 v. Chr. ingewijd op de Aventijn.

Oorspronkelijk was hij alleen een god van de graanhandel. Bij de inwijding van zijn tempel werd er een collegium, een gilde van Mercuriales opgericht, wier plicht het was de woekerwinsten, die de Patriciërs bij de verkoop van het koren trachtten te behalen, tegen te gaan en een meer geregelde verbinding met de Griekse graanmarkten tot stand te brengen. Later werd hij evenwel een god van de handel in het algemeen, niet het minst van de kleinhandel.

In de verschillende straten van Rome had hij beelden en kapellen, door de kramers en kooplieden, die iedere straat bewoonden, opgericht. Op de Idus van mei (15 mei) offerden de kooplieden hem en zijn moeder Maia, aan wie de maand waarin zijn feest gevierd werd, was geheiligd. Dit festival, Mercuralia of Mercuraliën genoemd, ging gepaard met het besprenkelen van hun hoofd, schepen en koopwaar met water van een heilige bron door de kooplieden. Dan werd de zegen van de god afgesmeekt, zowel over de handelsondernemingen die men voor had, als over de listen die men zou gebruiken, en het bedrog dat men van plan was te plegen.

Tegenwoordig noemt men dit roman, ja zeker.
Toch te onoverzichtelijk voor onze gewone...
Te cru ook. Onze doorsnee lezer...
De heer Johan Vergijsen van *Mercurius*★ zal u... Ja, het tijdschrift *Mercurius*.'

Le jour de gloire est arrivé.★ Ik haalde de trein. Stierenminnaar Iwein-de-Koe riep met een hooivork zwaaiend 'Zwartzak' naar mij.

Geen juniors te zien aan het station. Junior*es*, zegt Morrens.

En dan, het *omen*. De treinwachter floot omineus. Hij gaf het sein aan de machinist om te vertrekken toen Vrouw-met-Tulband wou uitstappen, al aan het uitstappen was, en op het grint viel, op verbaasde dikke knieën overeindkwam door zich op te trekken aan de bretels van stationschef Bakels. Bakels omarmde. Sereen geworden Vrouw-met-Tulband sloeg. De treinwachter verloor zijn pet terwijl hij jammerde dat hij de reglementaire tijd had gewacht en dat was vijftig seconden.

Liet me scheren, voor het eerst in mijn vroegrijp vroegrot leven.

Mijn neus werd fiks vastgeklemd.

Djeedie: 'Als je voor de rest van je leven makkelijk wilt zijn en je nooit wilt hoeven te scheren, moet je je eerste baardharen verschroeien.' Grap of geen grap?

(Snerpende Dalle: 'Wat is het toppunt van vaderlandsliefde, Wanten?'
Looiige★ Wanten: 'Dat weete kik nie.'
Furie Dalle: 'Met een rode kont een gele stront schijten op een zwarte steen!')
('Wat is het toppunt van Vlaamse liefde?'
'Dat weete kik nie.'
'Sterven van de honger met een Frans brood onder de arm.')

Je kon het niet aan Djeedie merken of het een grap was.

In latere tijden bleef echter Mercurius niet alleen de god van de handel; meer en meer werd hij vereenzelvigd met de Griekse Hermes. De caduceus, de staf, die Mercurius droeg, is geheel en al van deze god uit de Griekse mythologie overgenomen.

Door het handelsverkeer heeft zich de dienst van Mercurius ook over de noordelijke gewesten verspreid, waar een groot aantal kleine bronzen beelden van de god gevonden zijn, herkenbaar aan hun met slangen omwonden staf en hun geldbuidel. Mercurius wordt afgebeeld met symbolen die snelheid aangeven: gevleugelde sandalen (talaria), een gevleugelde helm (petasus) en een met slangen omkronkelde gevleugelde staf (caduceus).

Mercurius op het belfort in Kortrijk

Naast de caduceus en de geldbuidel had Mercurius nog volgende attributen: De haan: als symbool van de nieuwe dag. De bok of geit: als symbool van de vruchtbaarheid. Hij is tevens de beschermer van de herders en de kudden. De schildpad: Mercurius ontwierp de eerste lier, gemaakt van het pantser van een schildpad.

"La Marseillaise" is het nationale volkslied van Frankrijk. Het lied werd geschreven in 1792 door Claude Joseph Rouget de Lisle in Straatsburg na de Franse oorlogsverklaring tegen Oostenrijk, en was oorspronkelijk getiteld "Chant de guerre pour l'Armée du Rhin".
De Franse Nationale Conventie adopteerde het als volkslied van de Republiek in 1795. Het lied kreeg de bijnaam *La Marseillaise* toen het in Parijs gezongen werd door vrijwilligers die uit Marseille kwamen gelopen naar de hoofdstad. Zowel de melodie als de tekst hebben geleid tot een wijdverspreid gebruik ervan als lied van de revolutie en werd in menig klassiek en populair muziekstuk verwerkt.

"Het vertrek van de vrijwilligers in 1792" (La Marseillaise), gebeeldhouwd door François Rude, Arc de Triomphe de l'Etoile, Paris, France.

Allons enfants de la Patrie,
Le jour de gloire est arrivé !
Contre nous de la tyrannie
L'étendard sanglant est levé, (bis)
Entendez-vous dans les campagnes
Mugir ces féroces soldats? bulderen
Ils viennent jusque dans vos bras
Égorger vos fils, vos compagnes !

Aux armes, citoyens,
Formez vos bataillons,
Marchons, marchons !
Qu'un sang impur
Abreuve nos sillons ! onze akkers overspoelen

Looiig: van groot gewicht, zwaar. Antoniem: licht.

SS Panzer Leibstandarte: SS pantser lijfwachtregimenten.

De officiële formatie van de SS-Standarte of -regimenten vond plaats op 9 november 1925. Naast de Fuß-Standarten (infanterie), waren er ook Reiterstandarten (cavalerie). De SS-Standarte omvat drie à vier Sturmbanne. Dit houdt in dat een Standarte tussen de 1000 en 3000 man omvat.

Blauwe gangsterwangen. Grauwe wangen die keer dat Papa zijn excuus aanbood.

Ik moest, ingezeept, aldoor niezen maar bedwong het rebelse klierenlijf. Tot aan mijn neus zat ik, door Harry de Brokkenpiloot achter de linies gedropt, in de modder van de Leie. SS Panzer Leibstandarte★ kwamen langs. Niezen was dodelijk.

Dus niesde mijn lichaam niet.

'Sssschblief. Een beetje naar achteren. Merci, dank u wel. Sssschblief. Een beetje opzij.'

Gaf de coiffeur 250 procent fooi. Hij vond het gewoon.

Johan Vergijsen van *Mercurius* dronk port. 'Heeft u ooit mijn *Wachten op Gwendolyn* gelezen? Ingekeken?'

'Vroeger.'

'Zo. Vroeger? In de kleuterschool dan!'

'Nee. In het College.'

'*In* het College? In de bibliotheek van het College?'

'Ik bedoel: in de tijd dat ik naar het College ging.'

'Schreef u toen al, in die tijd?'

'Verzen.'

'Zo. Zozo. Een Vlaamse Rimbaud.'

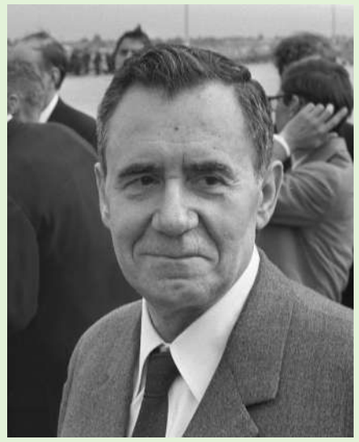
'Handen af van Rimbaud!' Sommige eters van het etablissement 'Canterbury' met hun servetten onder de kin geknoopt, anderen met op hun buik een reuzenkreeft op hun kreeftenschort gedrukt, keken schielijk op, een man in rok met gouden ketting om de nek als een Feldpolizist★ richtte zich op, hij was gebelgd. Johan Vergijsen, ambassadeur van het cultureel tijdschrift *Mercurius*, wou onder tafel kruipen.

'Op de ambassade,' zei hij snel om een nieuwe krijgskreet te smoren, 'heb ik een blik met twee kilo kaviaar gekregen van Gromyko★. Als voorzitter van de Pen-Club★.' Om een nieuw geloei tegen te houden fluisterde hij: 'Ik hou niet van kaviaar, maar als gij wilt, mijn appartement is op tien minuten lopen. Nee, ik hou er niet van, het is als met champagne, nee, geef mij maar cider. Of met oesters, nee, geef mij maar mosselen.

De **Leibstandarte** SS Adolf Hitler werd opgericht vlak na de machtsovername van Hitler in 1933. De lijfwacht van de Führer en de NSDAP-top groeide vervolgens uit tot een machtige **pantserdivisie** die op alle fronten werd ingezet. Hitlers garde groeide mee met de macht van het Derde Rijk. De divisie was tot haar overgave in 1945 uiteindelijk twaalf jaar actief voor haar naamgever.

Feldpolizist: veldwachter.

Andrej **Gromyko** (1909 - 1989) was minister van Buitenlandse Zaken (1957-1985) en van 1985 tot 1988 voorzitter van het Presidium van de Opperste Sovjet van de USSR.

Gromyko vertrekt van Schiphol, 7 juli 1972

Gromyko kwam in 1939, na Stalins zuiveringen, bij het departement voor buitenlandse zaken, in de afdeling die voor de Verenigde Staten verantwoordelijk was. Hij werd al snel naar de Verenigde Staten gestuurd, en werkte daar als Sovjet-ambassadeur tot 1943. Hij speelde een belangrijke rol in de coördinatie van de anti-Hitlercoalitie tussen de twee landen, en was prominent aanwezig bij gebeurtenissen zoals de conferentie van Jalta. Hij stond bekend als een uitstekend onderhandelaar met een ijzeren geheugen en een enorme ervaring. In het Westen kreeg hij de bijnaam 'Mr. Nyet' ('Meneer Nee'), voor zijn koppige manier van onderhandelen en de vele veto's die onder zijn bewind in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties door de Sovjetregering werden uitgesproken.

In 1946 werd hij afgevaardigde van de USSR in de Veiligheidsraad.

Pen-club: PEN International is een internationale schrijversorganisatie die zich inzet voor de vrijheid van meningsuiting, samenwerking tussen schrijvers overal ter wereld en literatuur als intercultureel bindmiddel.

Oorspronkelijk stond PEN voor Poets, Playwrights, Essayist and Novelists, maar intussen heeft de organisatie alle schrijvende beroepen (waaronder ook de journalistiek) omarmd.
De organisatie werd in 1921 opgericht door C.A. Dawson Scott en John Galsworthy (de eerste voorzitter) en is daarmee de oudste mensenrechtenorganisatie ter wereld.

Onder de eerste leden waren Joseph Conrad, George Bernard Shaw en Herbert George Wells en latere voorzitters waren onder anderen Alberto Moravia, Victor E. van Vriesland, Heinrich Böll, Arthur Miller, Mario Vargas Llosa en Homero Aridjis.

In 1922 startte volksvertegenwoordiger en letterkundige Louis Piérard de Belgische PEN-club, net na de Verenigde Staten en Frankrijk. Deze club ontwikkelde zich tot een Nederlandstalige en een Franstalige afdeling en in 1927 werd PEN Vlaanderen opgericht (met een doorstart in 1966).

Op 6 april 1923 werd PEN Nederland opgericht op aandringen van P.C. Boutens, die de eerste voorzitter werd.

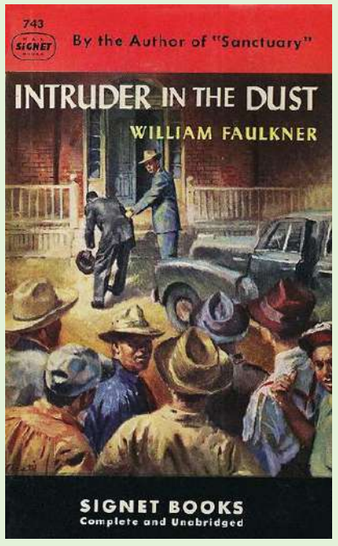
Signet books (Nieuwe Amerikaanse bibliotheek): Deze serie paperbacks begon onder de naam Penguin Books Inc, d.w.z. uitgegeven door de New Yorkse tak van de Britse Penguin Books, bekend als Penguin Signets. Vanaf augustus 1948 kreeg de reeks de nieuwe naam Signet Books.

Penguin Books is een Britse uitgeverij van Engelstalige literatuur. Zij werd in 1935 opgericht door Allen Lane en geeft met name paperbacks uit.

Coronet Books werd in 1966 opgericht als paperback imprint (handelsmerk) van uitgeverij Hodder & Stoughton.

Schampavie: weg, verdwenen, ervandoor.
Schampavie spelen: geruisloos verdwijnen, het hazepad kiezen.

In den duik, duikelings: heimelijk, in ’t geniep.

Intruder in the Dust, William Faulkner New York, New American Library, 1948 (Signet Book, 743)

Joost van den Vondel (Keulen, 1587 – Amsterdam, 1679): Nederlands dichter en toneelschrijver, algemeen gezien als de grootste schrijver en dichter uit de Nederlandse taal. Vondels oeuvre bestaat onder meer uit 33 oorspronkelijke en vertaalde treurspelen, uit leer-, lof- en hekeldichten, en uit vertalingen van klassieke schrijvers. Hij groeide tot zijn zevende in Keulen op in een doopsgezind gezin afkomstig uit Zuid-Nederland, dat daarna via Utrecht in de Amsterdamse Warmoesstraat 39

Nu heeft de redactie van *Mercurius* besloten, nu ja, de redactie van *Mercurius* stelt vóór om uw werkstuk op te nemen. Maar vergeef ons ons wantrouwen. Leest ge Engels? Ja? Dat dacht ik al.

Nu denken sommigen onder ons... *Niet* ondergetekende. *Niet* onze voorzitter, want die heeft een razend fijne neus...

Want er verschijnt zovéél, beste, zovéél! En vooral, voor de troepen nietwaar? Die Signets★, Zephyrs, Penguins★, Coronets★. Het zou makkelijk zijn om een passage, wat? om een heel boek te plunderen. De grootste erudiet onder ons zou zich laten vangen.

Maar ik heb ook een fijne neus voor die dingen. En nu ik u zie...'

Theo van Paemels been is bijna *schampavie*★. Een etterige beenmergontsteking. 'Het is simpel, Louis, in de mergholte en onder het beenvlies hoopt zich een hoop etter en het been, het bot gaat kapot, het gaat te gronde, het is simpel.

Ik kan niet meer gaan jagen. Niet naar beesten en niet naar mensen. Ik maak er geen probleem van. Komen en gaan. Ik heb nog een paar schone jaren. En 't zal mij ook deugd doen dat ik verander van sector. Zij hebben mij op Cultuur gezet. Ja, Louis, adviseur bij 't ministerie van Onderwijs, afdeling Cultuur. Ik ben altijd voor de schone kunsten geweest, ge kent mij. En cultuur, dat is een breed begrip.

A propos, zeg aan uw vader dat hij niet meer in den duik★ naar de vergaderingen moet gaan van de Joost van den Vondel-Kring★, er zitten daar meer mensen-van-ons in dan hij denkt. Het is het moment niet, nu dat Moskou aan het roeren is.'

Aan een bucolisch stationnetje gearriveerd. Wachtte.

Las de krant in de boemeltrein. Las: 'gasgevaar', 'gasfilters', 'de gasbalans'. Rook gas. Proefde gas.

De *geelster*★ is een bloem.

Wachtte tien minuten terwijl een meisje van een jaar of

terechtkwam toen hij negen was. Zijn kennis verwierf hij door zelfstudie en vanaf omstreeks 1620 ook door zijn omgang met geleerden als Vossius, Barlaeus en anderen uit de kring rond P.C. Hooft. Geschokt door de terechtstelling van Oldenbarnevelt begon hij vanaf 1625 hekeldichten tegen de contraremonstranten te publiceren, maar werd in het volgende decennium milder door de invloed van Hugo de Groot en door het overlijden van zijn echtgenote, zijn moeder en diverse kinderen. Een geloofscrisis, ontsproten uit Vondels behoefte aan een leerstellig gezag dat de doopsgezinden ontbeerden, werd in of kort na 1641 afgerond met zijn overgang tot de Rooms-Katholieke Kerk, waarna hij niet langer welkom was bij P.C. Hooft op het Muiderslot. Gedurende deze periode ontwikkelde hij zich sterk als tragedieschrijver. Hij raakte in conflict met zijn zoon Joost jr., met als gevolg het einde van zijn zaak, zodat hij in 1658 een betrekking bij de Bank van Lening moest accepteren. In het buitenland vond zijn zoon de dood, welk leed Vondel verwerkte met een nieuwe fase van scheppingsdrang. Vriendschap van een jongere generatie monterde zijn laatste jaren op.

Vondel's belangrijkste treurspelen, waarin vanaf 1640 het meesterschap werd bereikt, zijn *Gijsbrecht van Aemstel* uit 1637, *Lucifer* uit 1654, *Jeptha* uit 1659 en *Adam in ballingschap* uit 1664.

'Kinder-lyck' is een gedicht uit 1632 van hem naar aanleiding van het overlijden van zijn zoontje Constantijn, die nog in zijn geboortejaar overleed. Het vers is deels geschreven vanuit het perspectief van het overleden kind, dat inmiddels een engel is en zich afvraagt waarom iedereen zo treurig is. Het gedicht sluit af met de beroemd geworden regel 'Eeuwigh gaat voor oogenblick'.

Constantijntje, 't zaligh kijntje,
Cherubijntje, van om hoogh,
D'ydelheden, hier beneden,
Vitlacht met een lodderoog. teder-vriendelijke blik
Moeder, zeit hy, waarom schreit ghy?
Waarom greit ghy, op mijn lijck? huilt
Boven leef ick, boven zweef ick,
Engeltje van 't hemelrijck:
En ick blinck 'er, en ick drincker,
't Geen de schincker alles goets
Schenckt de zielen, die daar krielen,

Dertel van veel overvloets.
Leer dan reizen met gepeizen
Naar pallaizen, uit het slick
Dezer werrelt, die zoo dwerrelt.
Eeuwigh gaat voor oogenblick.

het slijk van de aarde: goud of geld

Geelster (Gagea) is een geslacht van voorjaarsbloeiende planten uit de leliefamilie.

Bosgeelster

Volgens Weisgerber heeft Louis **diarree** alleen maar op grond van een associatie met de humanist Hieronymus Busleiden (boezemlijden?) (Jeroen van Busleyden, 1470 - 1517), op wie onder meer de '**fanfare Sint Meropius**' die daarbij blaast, zinspeelt: Meropius/Merope en de Heracliden/Erasmus.

Weisgerber: Balzac (zie p. 374) en Busleiden worden op dezelfde manier geëvoceerd.

Poupoule: snoesje, honnepon, dotje.

Sint Meropius: ??

Paulinus van Nola (Bordeaux, 354 – Nola, 431), geboren als Pontius **Meropius** Anicius Paulinus, was een Romeins dichter, schrijver en senator die de titel van Consul suffectus wist te bereiken. Na de moord op keizer Gratianus bekeerde hij zich tot het christendom en werd hij bisschop van Nola (bij Napels).

?? Een andere **Meropius** was filosoof, oom van twee broers Frumentius en Aedesius, die kwamen uit de Fenicische havenstad Tyrus.

zestien de volle tien minuten over een sloot sprong, links naar rechts, rechts naar links, elke keer met haar twee voeten plat op de aarde. Toen kwam Claessens aangereden, in een witte Mercedes van 1939, met zwartleren kussens.

'Claessens, Julien. Ik moet Arnold Parmentier vervangen, hij doet u zijn hartelijkste groeten. Hij is de hartelijkste man ter wereld maar als *Mercurius* zijn Dagen heeft, is Arnold weg. Naar zijn zeilclub. Ik moet de honneurs waarnemen. Ik heb uw bijdrage in drukproef gelezen. Veelbelovend.'

Mercurius en Omer Bossuyt hebben hun goede en slechte dagen.

Diarree★. Als een vijftigjarige beklim ik de stenen treden naar het bordes en naar De Dagen van *Mercurius*. Het huis van Parmentier, zegt Claessens terwijl ik billen samenknijp, gekolk bedwing, werd in Vijftienhonderdentwee belegerd door boeren. Maar Bina van Zanten, Wilma van Kanten, heeft het beleg bedwongen, samengeknepen.

Olijke merrie, Mevrouw Parmentier, het paardengezicht van wie dagelijks paardrijdt. Naast haar Johan Vergijsen. La Parmentière hinnikt.

'Uiterst tevreden nieuw bloed in *Mercurius* te zien.' (Niet *mijn* bloed, *poupoule*★!)

Handjes drukken van Vlaamse Koppen. Darmenalarm, ijzeren wil. Bij de apéritif-maison hulde aan Arnold Parmentier, die jaarlijks zijn huis, zijn museum, zijn landgoed ter beschikking stelt voor De Dagen van *Mercurius*, Parmentier de mecenas, ook in oorlogstijd zonder vrees op de bres van onze cultuur, helaas nu verhinderd om familiale redenen.

Allen op het terras voor de groepsfoto, ja, de jonge Seynaeve, de benjamin, vooraan. Gehurkt!

De fanfare Sint Meropius★ blaast. Drie meisjes als garnaalvissers verkleed zingen: 'Uit liefde kom ik dagelijks nu / Bij uw deur dies hengelen / en zoek mijn hartje met het uw / heel ineen te strengelen.'★

Vind meteen in de gang het goede kamertje. Hemels. Lakei stond voor de deur te wachten, brengt mij naar mijn

Uit liefde kom ik dagelijks nu is een lied van Gerbrand Adriaenszn. Bredero. Zijn leven wordt beschreven door Herman Poort (Stadskanaal, 1886 - Groningen, 1933), Nederlandse essayist, dichter, bloemlezer en criticus voor onder andere de Groninger editie van *Het Volk*.

https://www.dbnl.org/tekst/_nie002191801_01/_nie002191801_01_0076.php

In De Nieuwe Gids, Jaargang 33 (1918) schrijft hij op p. 733-735 hoe in de herberg ‘de mooie Machteld die bedient’ zich schalks heeft ontdaan van de avances van hem die zijn hart het hoogst voelde kloppen van de andere mannen, de schilders uit het oude Amsterdam:

‘Hallo!’ Een makker roept. ‘Hallo, Gerbrande, kom borst, zing ons je nieuwste lied, dat 's beter.’
De vrijer keert, en Gants bloed! had Machteld geen gelijk? - hij is de knapste niet! Twee al te groote, al te felle oogen, een platte, breede neus, een groote zinnelijke mond met zware, dikke lippen.. Hoe angstig-leelijk, maar.. hoe fijn-geestig óók is dat gelaat! Er beweegt een trek van schalkschheid, levenslust en overmoed om neus en mond; - er tintelt in zijn oogen kracht en joligheid; - er is iets van 't vrije en blije in de lange krullen van zijn welig haar, in zijn stug-streuvelende snor, in 't komisch-korte, spitse baardje.

Hij keert, hij leegt zijn glas, één teug.
‘Welaan, 't zal zijn op de voois: Van Coridon’.
De makkers zwijgen en zetten zich tot luisteren met aandacht. Gerbrande kijkt naar Machteld die uit de verte lacht en dan begint hij:

Uit liefde kom ik dagelijks nu
Bij uw deur dus hengelen,
En zoek mijn hartje met het uw'
Heel ineen te strengelen:

Want uw gestalt
Mij schoonst bevalt
Van al de aardsche engelen.

‘Bravo, Bravo!’
‘Sst! Sst! Ga door, Gerbrande!’
Er trilt voor kort moment een lachje om des zangers mond, maar onmiddellijk herkrijgt zijn aangezicht de ernst en de weemoed waarmee hij zong. Hij bemerkt, hoe Machteld, gevleid, naar hem blijft luisteren: het is als immer: zijn liedjes zijn meer welkom dan zijn kussen. Hij zucht; dan, innig en zacht, vervolgt hij:

Uw levendige geest gezwind
Munt uit zeer eêl en waardig;
Ik zie dat gij de deugd bemint,
Dies zijt gij recht eerwaardig.
Voorts: wat gij doet
Dat is àl goed
Bevallig, zoet en aardig.

Ja, geen penseelen, tong noch pen
Zou uw schoonheid wel treffen,
De gunst die ik u schuldig ben
Is niet te bootsen effen;
Doch mijn hart zal
Meest overal
Gestaag uw lof verheffen.

Even wacht hij en staart peinzend voor zich uit als om het nieuwe woord te zoeken; er ligt een schoone, rustige glans over zijn gelaat; hij is niet zoo leelijk meer; hij is bijna knàp. Er is plechtigheid in de stilte waarmede de makkers 't vervolg van zijn lied verwachten. Dan, nog inniger, nog echter en dieper van toon, klinkt het:

Om u is 't dat ik zwerf en zwier
Als zinneloos en dronken,
En somtijds kom ik weder hier
Dan als een pauw aanpronken,
En gij slaat neer
Uw oogjes teer
Met overzijds belonken.

Och, waar de liefd' in u zóó groot
Als zij in mij is krachtig,

Zoo hoopte ik nog voor mijn dood
Uw gunst te zijn deelachtig;
Maar of ik, mensch,
Al bid en wensch,
Dàt weet de Heer almachtig.

Doch zoo een onverhoopt geval
Mij u nog stelt in handen,
Wie weet wat vreugd dat wezen zal
Dan in mijn vaderlanden:
Een heuglijk vier
Zou ieder schier
Om mij nog gaarne branden.

Bravo! het vroolijk slot heeft alles goedgemaakt. Hoog slaan opnieuw de luide stemmen op; de kroezen zijn reeds weer gevuld en daavrend wordt door allen 't nieuwe lied herhaald:

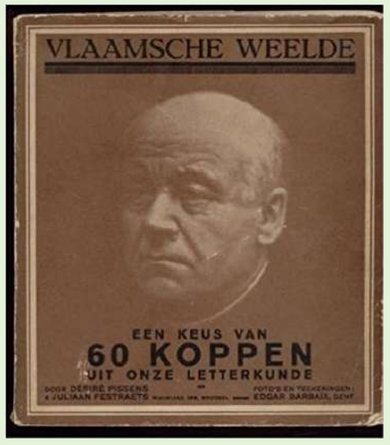
Want uw gestalt
Mij schoonst bevalt
Van al de aardsche engelen.

de **Aisne ... Chateau-Thierry**: verwijzing naar de naam Johan Daisne. Zie p. 639.

Moët Chandon is ' s werelds grootste champagnehuis. Het merk bestaat meer dan 260 jaar.

Désiré Pissens en Juliaan Festraets, **Vlaamsche weelde**. Een keus van zestig koppen uit onze letterkunde. 1925:

https://www.dbnl.org/tekst/piss001vlaa01_01/piss001vlaa01_01_0001.php

"Uit bewuste rasfierheid en uit liefdevolle vereering voor onze Moedertaal hebben wij het puik van onze Vlaamsche letterkundigen in een prachtalbum samengebracht. Met eerbiedig ontzag en echtvaderlandschen trots brengen wij hier hulde aan hun rijke begaafd-heden naar geest en hart, en roemen wij hun geestdriftigen en on-verdroten werklust ten bate van volk, jeugd en taal. Ook durven wij alle intellectueelen, alle leeraars en vooral onze studeerende jeugd uitte

plek, aan de linkerhand van mevrouw Fernandel Parmentier.

Redevoering van iemand met witte knevel en witte bakkebaarden en mazelen, *Mercurius* zelf, stichter en voorzitter en auteur van *De Vallei der Ontwrichten*. Over de innerlijke weerstand van de Vlaamse intelligentsia, de opoffering van velen, de schande van enkelen. Maar de geest heeft, zoals altijd, overwonnen.

De totale overwinning★ roept het ongeluk op.

'Nee, Louis, geen wijn drinken bij asperges. Het bederft de...'

'Mevrouw.'

'Ja, cher auteur.'

'Zijn wij samen naar de 'Picardy' geweest?'

'Ik geloof... nee... ik ken de Aisne★ vrij goed... Chateau-Thierry, Soissons★...'

'Mevrouw, zijn wij samen naar de 'Picardy' geweest?'

'Nee.'

'Wilt u mij dan niet bij mijn voornaam noemen?'

'...'

'En, Mevrouw, bij asperges drinkt men wél wijn, een champagne nature.'

De paardentanden die uit de schedels gewrikt werden door twee leerling-slagers in het huis van Nonkel Robert na een zwavelachtige nacht in Walle hadden hun nest teruggevonden in haar hippisch gezicht. Zij wenkt.

'Fernand. Haal eens snel de coteaux de champagne van Moët★.'

Lakei ging en kwam. Het ros aan mijn zijde neeg. *Neide*. (Zuid-N. voor: hinnikte.)

De Vlaamse Koppen met teksten in *Zuid en Noord*, *De Gouden Lier*, *Vlaamsche Weelde*★, De *Zilveren Fluit*, *Morgenrood*★ gaapten, staarden, fluisterden, slikten.

'Mevrouw.'

'Ja, Mijnheer Seynaeve.'

Hij sprak en zei in 't za'el zich wendend★: 'Mag ik zo vrij zijn u te complimenteren met uw exquis servies?'

noodigen dit album met eerbied en liefde te doorbladeren, deze sympathieke Vlaamsche Koppen -- zoo kunstvol weergegeven door den teekenaar-fotograaf Edgar Barbaix van Gent --- bijwijlen te bestaren en dan telkens God te danken voor zooveel schoonhelden levensweelde aan Vlaanderen geschonken. Mochten wij ons eindelijk bewust worden 'van onze eigen groote macht! Mochten wij nu allen onze eigen Literatuur grondig leeren kennen en liefhebben! Mochten wij nu eens vertrouwelijk gaan leven met onze schrijvers, met hun gezonde, kernachtige en toch zoo sappige lectuur, kortom, met onze eigen Vlaamsche kunst!"

Het **Morgenrood** (1918- 1943?): tijdschrift (aanvankelijk jaarboek), uitgegeven door (en onder redactie van) Oskar Verburgt en zijn zoon Heliodoor.
De eerste in druk verschenen jaargang vermeldt 1918 en Glasgow als plaats van uitgave. Later werd het tijdschrift uitgegeven in Ledeberg (Noordstraat, nr. 1 en op het einde Albrecht Rodenbachstraat nr. 1).
Aanvankelijk was de bedoeling van de tijdens de Eerste Wereldoorlog in Glasgow verblijvende uitgevers, lectuur te verschaffen aan de vele Vlamingen die eveneens "de deutsche barbaarsche gruweldaden waren ontvlucht" door uit te wijken naar Schotland.

Het Morgenrood was niet uitsluitend aan literatuur gewijd. De (wel eens wisselende) ondertitel maakt dit duidelijk: onpartijdig tijdschrift, gewijd aan volksopvoeding, kunst en letteren, wetenschappen, reizen, geschiedenis enz. Toch bevatte het in de loop der jaren tal van essays, verhalen en gedichten evenals biografische nota's en foto's van bekende en minder bekende Vlaamse auteurs. Duidelijk is ook dat de uitgevers een militant-Vlaamse boodschap wilden uitdragen.

Bron: http://literairgent.be/lexicon/tijdschriften/het-morgenrood/

Hij sprak en zei in 't sa'el zich wendend: citaat uit het gedicht *"De Verloren Zoon (De moeder)"* uit de bundel *Experimenten* van 1911 van Geerten Gossaart.
(1884-1958)

Hij sprak en zeide
In 't zaêl zich wendend:
Vaarwel, o moeder,
Nooit keer ik weer…
En door de lanen
Zag zij hem gaan en
Sprak geen vervloeking maar weende zeer.

Sprak geen vervloeking…
Doch, bijna blijde,

Carel Gerretson in 1939

Beval de maagden:
Laat immermeer
De zetels staan en
De lampen aan en
De poort geopend, de slotbrug neer.

En toen, na jaren,
Melaats, een zwerver
Ter poorte klaagde:
Uw zoon keert weer…
Zag zij hem aan en
Vond gene tranen,
Voor zoveel vreugde geen tranen meer.

Van 1925 tot 1934 was hij lid van de Nationale Unie, waarvan de laatste twee jaar als voorzitter.
De Nationale Unie was tussen 1925 en 1934 een politieke, rechts-georiënteerde beweging in Nederland, met antidemocratische uitgangspunten.
De Nationale Unie is lastig als eenduidig 'fascistisch' te karakteriseren. Uit haar gelijknamige tijdschrift een relevant citaat:

> Wij zijn fascist, dat wil zeggen onze denkbeelden komen overeen met het fascisme, in zooverre wij voorstanders zijn van het corporatief staatsbestel. Maar wij zijn anti-fascist in zoover de grondslag van het fascisme etatistisch is, in zoover het fascisme de individu onderwerpt aan de absolute vergoddelijkte staatsidee en dientengevolge o.a. het gezin beschouwt als een orgaan van den staat.

De **Brigade Piron** of officieel de Belgische 1e Infanteriebrigade werd tijdens de Tweede Wereldoorlog in het Verenigd Koninkrijk opgericht en stond onder bevel van Jean-Baptiste Piron die op zijn beurt onder Brits en Canadees commando stond.

De brigade bestond uit ruim 2200 gevluchte Belgische en Luxemburgse militairen. Ze nam niet deel aan de landing in Normandië op 6 juni, maar landde op 7 augustus 1944 in Arromanches en Courseulles-sur-Mer, en bevrijdde op 21 augustus Cabourg, de dagen daarop Deauville, Trouville-sur-Mer en Honfleur.

Insigne van het Belgische 1e Infanteriebrigade

'Ja. O ja. Zeker. Het is... Mijn man... Heeft het buitgemaakt, veroverd zal ik maar zeggen. Toen hij bij de Brigade Piron★ was en gevochten heeft op het laatst tegen de Volkssturm★. Het is niet compleet, maar toch. Misschien. Het meest complete servies dat er bestaat van de Bückelburgerbauer★.'

In het salon week zij niet van mijn zijde, ook al zweefde, klauwierde, vlinderde zij tussen de roodaanlopende gasten, de connaisseurs.

'De ellende, mijn waarde, is dat onze auteurs gewoonweg de exacte vakken ver-ne-gli-geren. Zo ben ik ervan overtuigd dat die beste Vanhool, mijn beste maat in d'Academie en de auteur van per-fécte ballades niet eens weet wat een priemgetal is.'

'Wat goed getroffen is, is de anale fase van Louis.'

'Ik heb ook een zoon die schrijft. Die is nog vroeger begonnen dan gij. Ik heb, geloof ik, iets in mijn portefeuille, van toen hij twaalf was...'

'Het gebruik van komma's is ook soms wat bizar. De komma is toch de ademhaling...'

'Maar toen hij zeventien was, is hij ermee opgehouden. Ik heb daar veel verdriet van gehad, het verdriet van België, ahaha.'

'En de hyperbool, mijn beste. Al te kwistig. En te vergezocht. Zo noteerde ik, wacht even, ja, op pagina tweehonderdtien: "De verrekijker van de liefde"★, op pagina driehonderd en zoveel: "Het woud van verlangen". Kom, kom.'

'De komma, la virgule, komt niet van maagd, *virgo*, maar van *virgula*, roede.'

Nadien nam de brigade deel aan de bevrijding van België. Ze stak op 3 september bij Rongy de grens over en bevrijdde een dag later de hoofdstad Brussel. De militairen kregen hierna een paar dagen verlof om hun familie te bezoeken.
Vervolgens nam de eenheid deel aan de veldtocht in Nederland, met name op Walcheren en in Betuwe.
Na de oorlog vormde ze de kern voor het nieuwe Belgische leger. De brigade bezette in Duitsland de streek rond Siegen en Lüdenscheid.

De **Volkssturm** bestond uit mannen tussen de 16 en 60 jaar die tot dan toe niet voor de reguliere Wehrmacht gerekruteerd waren om diverse redenen, zoals fysieke ongeschiktheid of door een baan die belangrijk werd geacht. Schooljongens van 15 of 16, of soms zelfs maar 11 of 12 jaar waren erbij. Daarnaast werden veel oude veteranen uit de Eerste Wereldoorlog opgeroepen. Deze soms al bejaarde veteranen werden vaak gebruikt om de onervaren rekruten op te leiden bij gebrek aan een echte opleiding. Het was de bedoeling dat dit leger uiteindelijk zes miljoen man sterk zou worden en de kansen zou doen keren. Deze aantallen werden echter niet bereikt door een chronisch staal- en oliegebrek, plus het ontbreken van toereikende luchtdekking omdat de geallieerden het luchtruim beheersten. De Volkssturmers kregen geen uniformen en werden in hun directe omgeving opgesteld.

Volkssturmsoldaten kregen les in het gebruiken van de panzerfaust.

De wapens van de Volkssturm bestonden vaak uit alles wat men in de depots kon vinden: oude geweren uit de Eerste Wereldoorlog of buitgemaakte Belgische, Russische en Franse wapens. Daarnaast kregen zij speciaal voor hen gefabriceerde goedkope en daardoor slechte geweren, de karabijn VK-98 en machinepistolen, zoals de MP 3008. Een wapen dat echter in de handen van elke Volkssturmman een gevaar vormde was de "Panzerfaust", een geducht antitankwapen met een holle lading dat vooral in straatgevechten doeltreffend was.

Volkssturmsoldaten maken een tankgracht aan de rand van Berlijn, februari 1945

De Volkssturmers waren dus slecht bewapend en konden vaak weinig uitrichten tegen de enorme overmacht van de Sovjets. Zware wapens of artillerie hadden zij niet. Desertie kwam aan het westfront nogal eens voor (op het risico van ophanging of de kogel), aan het oostfront betekende zowel overgave als desertie de dood, dus vocht men vaak door tot het bittere einde. Hoewel de Volkssturm uiteindelijk weinig effect heeft gehad, kon het verzet van Volkssturm samen met het uitgeputte leger Duitse burgers nog wel de kans geven om aan de oprukkende Sovjets te ontsnappen.

De Volkssturm speelde een belangrijke rol in de slag om Berlijn en de verdediging van Breslau, maar verloren 225.000 leden van de ongeveer 450.000.

Bückelburgerbauer: ze bedoelt de boeren van Bückeburg, een gemeente in de Duitse deelstaat Nedersaksen. Het behoorde aanvankelijk tot het graafschap Schaumburg en werd in 1640 residentiestad van het graafschap Schaumburg-Lippe, dat in 1807 een vorstendom werd, in 1918 een vrijstaat en in 1946 opging in Nedersaksen.
De vorsten resideren nog steeds in het Slot Bückeburg, een van de vroegste Duitse barokkastelen.

De verrekijker van de liefde: zie p. 210, waar Raf zegt tegen Louis: "Wij kunnen een verrekijker nemen".

Het woud van verlangen: ??

Euclides, ook Euclides van Alexandrië genoemd: hellenistische wiskundige, die rond het jaar 300 v. Chr. werkzaam was in de bibliotheek van Alexandrië.

Datum en plaats van de geboorte van Euclides en ook zijn sterfdatum en de omstandigheden van zijn dood zijn niet nauwkeurig bekend.

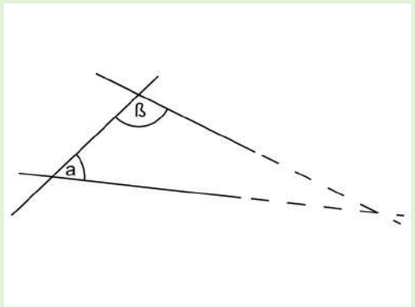
Naar Euclides wordt vaak verwezen als de "vader van de meetkunde". Hij was tijdens het bewind van Ptolemaeus de Eerste (323-283 v. Chr.) in het hellenistische Alexandrië actief.

Euclides' bekendste werk is *De Elementen*, een boek waarin hij de eigenschappen van geometrische vormen en hele getallen afleidt uit een verzameling axioma's. Hij wordt daarom wel beschouwd als een voorloper van de axiomatische methode in de moderne wiskunde. Veel van de resultaten in *De Elementen* zijn afkomstig van eerdere wiskundigen. Euclides' belangrijke prestatie was om ze allemaal in één samenhangend logisch kader te plaatsen.

Behalve de meetkunde behandelt *De Elementen* ook elementaire getaltheorie, zoals de theorie van deelbaarheid, het algoritme van Euclides om de grootste gemene deler van twee getallen te berekenen en een bewijs **dat er oneindig veel priemgetallen zijn**.

Tot in de 20e eeuw werd het gebruikt als leerboek voor de meetkunde en was het zelfs samen met de Bijbel een van de meest gedrukte boeken.

Toch schiet Euclides' methodologie tekort vergeleken met de huidige standaard van wiskundige precisie, omdat een aantal logische axioma's ontbreekt. De moderne axiomatische behandeling van de meetkunde gaat terug op die van David Hilbert uit 1899.

Als de som van de binnenhoeken α en β minder is dan 180°, zullen de twee rechte lijnen elkaar op den duur aan die kant snijden.

Zijn vijfde postulaat staat bekend als het parallellenpostulaat.
Tot aan de ontdekking van de niet-Euclidische meetkunde hebben wiskundigen geprobeerd dit axioma, dat ingewikkelder en minder vanzelfsprekend is dan de andere, te bewijzen op grond van de andere postulaten.

'Zoals u weet is er bij Euclides★ géén priemgetal.'

'Uw visie op de geschiedenis, nee, nee, nee. De ideale geschiedenis van een volk moet ook zijn dromen inhouden. Nee.'

'Maar Karel, de geschiedenis is het geheugen van een volk. Het is voldoende om dat geheugen te vervormen en...'

'Ik zit al heel de week met een hoest. Ik neem siroop en 't helpt absoluut niet. Die siroop van Paelinck, die naar chartreuse★ smaakt.'

'Maar Paelinck-siroop, dat is om te versterken!'

'Ik heb goed gelachen als die jonge gastjes daar op 't einde dat ander jong gastje vastgepakt hebben, met die bikkel★. Ik heb ook zo een keer, ik geloof dat het in 't jaar Zesentwintig was, ik zat toen op het College en...'

'Nooit ben ik *vervaard* geweest tijdens de bezetting. Zelfs niet toen ik met naam en toenaam vermeld werd in de *Brüsseler Zeitung*★.'

'Marcel, gaat gij mee naar Siam★? Met de Pen-Club? Kijken of dat 't waar is wat ze zeggen over 't Chinees vrouwvolk? Want ge gaat toch niet weer uw vrouw meepakken, hè?'

'Ik moet zeggen, ik neem ook liever mijn eigen vlees mee. Ik eet liever uit een propere telloor.'

'Die nieuwe op 't Ministerie schijnt een harde werker te zijn. Van Haere, Van Maele, Van Paemel★ of zoiets.'

'Het is autobiografisch natuurlijk. Ge voelt dat. Er zijn van die dingen. Want toen ik in het College van Sint Amand

Chartreuse is een kruidenlikeur genoemd naar het kartuizerklooster in de Franse Alpen en bereid door kartuizers van de Grande Chartreuse in de buurt van Grenoble.

De **bikkel** verwijst naar de dag dat Louis bij Vlieghe een looier in zijn aarsopening stopte. Zie p. 286. Ook p. 175 - 179.

Brüsseler Zeitung:

De Brüsseler Zeitung (BZ) was een landelijk Duitstalig dagblad, waarvan de redactie in Brussel gevestigd was, en dat tijdens de Duitse bezetting van België in WOII van 1 juli 1940 tot 2 september 1944 verscheen.

BRÜSSELER ZEITUNG

Die Aussenminister der Dreierpaktstaaten zum Jahrestag des Kriegseintritts der USA.

Die Front gegen die Feinde des Weltfriedens

Putzwolle im Schornstein

EINIG IN DER IDEOLOGIE ZUR NEUORDNUNG

Persönliche Verantwortung des Präsidenten Roosevelt - Die Schuldigen des Weltbrandes angeprangert - Wachsende Sorge der Achsenfeinde um die Entwicklung an der Ostfront - Tunesischer Winterregen behindert die USA.-Strategen

Mussert beim Führer

Tod oder Leben

Der Pakt der Drei gegen Präsident Roosevelt

Een uitgave van 1942.

De krant bereikte een grote oplage en onderscheidde zich tegenover andere grote kranten in Duitsland door een gematigder toon en een hoger niveau, wat haar ook in Duitsland zelf geliefd maakte. Ondanks de grotere vrijheid die de krant genoot, had het blad een onmiskenbaar Nationaal-Socialistische signatuur. Het aantal Belgen, onder wie vooral de Vlamingen van de kant van BZ geëerd werden als „germanisches Brudervolk“, dat de krant las bleef gering.

Uit R. Falter, Le “Brüsseler Zeitung” (1940 - 1944):

https://www.journalbelgianhistory.be/nl/system/files/article_pdf/cahiers_falter_1982_1_part1.pdf

De verhouding tussen de BZ en de Propaganda-afdeling, die over de rantsoenering van het papier in België besliste, was gespannen.

> "In de moderne oorlog is propaganda niet alleen een wapen naast de andere, maar een van de belangrijkste die er is. Ze neemt dezelfde rang in als de gewapende macht."

> Deze uitspraak van de *Reichsminister für Volksaufklärung und Propaganda* Joseph Goebbels, in november 1939, laat goed zien welk belang het Derde Rijk hechtte aan propaganda, ook en vooral als wapen in de oorlog. Het mag dus niet verbazen dat zij ten tijde van de bezetting van België, eind mei 1940, een van de middelen van bestuur was, die de grootst mogelijke aandacht van de Duitsers kreeg.

Het is daarom dat zij een aantal instituties in het leven riepen, ondersteund door een netwerk van reglementen, bedoeld om de indoctrinatie te organiseren van de massa in bezet gebied. De manipulatietechnieken die al zeven jaar lang in het Derde Rijk waren uitgeprobeerd vonden een nieuwe toepassing in het bezette land. Maar deze transplantatie introduceerde eveneens de *kalkulierte chaos* onder de troon van Hitler, de georganiseerde strijd om de macht tussen verschillende instanties wier competenties elkaar gedeeltelijk overlapten, en dan met name op het niveau van de propaganda. De *Brüsseler Zeitung* werd het merkwaardige product van dit alles. Het gaat om een Duitse krant, die in de hoofdstad gedrukt was en die de Belgen dagelijks zagen liggen in de kiosken tussen 1 juli 1940 en 1 september 1944.

Siam: Thailand, officieel het Koninkrijk Thailand, is een koninkrijk in Zuidoost-Azië. De hoofdstad van Thailand is Bangkok. Tot 1939 heette het land *Siam*.

was, was ik ook, ik kom er recht voor uit, aangetrokken door...'

Ik zag hém in een Venetiaanse rococo-spiegel. Zijn hoofd was half zo groot als het mijne.

Ik wenkte hem. Met een kromme wijsvinger als een vleeshaakje★. Hij was fors, donkerblond, met een dikke neus, een smal mondje en roodomrande ogen. Hij kwam. Ik was dronken en helemaal niet dronken.

'Waarom kijkt gij zo naar mij? Ben ik zwart?'

'Nee,' zei hij balorig. Kortrijks accent. '*Njiè*.'

'Wat doet gij hier?'

'Ik moet gereed staan van mijn Nonkel, voor als er iets zou mankeren.'

'Wie is uw Nonkel?'

'Julien Claessens.'

'De dekhengst van Mary Merrie Maria Parmentier?'

Mijn tong was doordrenkt, haperde.

'Wat gaat ge doen met het geld?' vroeg hij.

'Welk geld?'

'Dat *Mercurius* u betaalt voor 't afdrukken van uw roman.'

'Het is een novelle.'

'*Kaas* van Elsschot★ is korter. En gij krijgt tachtig frank per pagina.'

Hij at de schaal leeg. Cake, amandelkoekjes, kletskoppen, nogabrokjes, pralines. Toen de klontjes suiker bij de koperen koffiekan.

'Het is onrechtvaardig.'

'Wat?'

'Van mij gaan ze nooit iets afdrukken in *Mercurius*. En ik ben een jaar ouder als gij (*'kben e jor oeder as gie'*).'

'Waarom zouden ze van u niets afdrukken?'

'Omdat ik een dichter van onze tijd ben.'

Ik klapte in mijn handen. Het Parmentier-museum doofde zijn licht en klank.

'Broeders! *Ek e d'jere U te presenteeeern nen digtre van oenzen tied*!'

Vleeshaakje: zie ook p. 717, 737, 748.

Elsschot, Kaas: novelle uit 1933 van Willem Elsschot. Het is een klassieker in de Vlaamse literatuur, en tevens de meest vertaalde Vlaamse roman aller tijden (in 30 talen).

Het verhaal gaat over Frans Laarmans, een klerk bij de *General Marine and Shipbuilding Company* in Antwerpen. Hij krijgt van Van Schoonbeke, de welgestelde vriend van zijn broer Karel, die huisarts is, een baan aangeboden. Laarmans laat zich verleiden om groothandelaar in Nederlandse kaas te worden, volvette Edammer om precies te zijn, mede om daarmee meer respect te verdienen in de kringen waarin hij per ongeluk verzeild is geraakt en waar hij zich slecht op zijn gemak voelt, omdat hij zich niet kan meten met de welgestelde en wat snobistische leden van het gezelschap. Met hulp van zijn broer en op aanraden van zijn vrouw slaagt hij erin tijdelijk (en onbetaald) ziekteverlof te krijgen van zijn baan als klerk bij de scheepswerf waar hij werkzaam is, onder het excuus dat hij zou lijden aan een zenuwziekte.

Laarmans wijdt zich met verve aan zijn taak, maar wordt zo meegesleept door zijn nieuwe werk als koopman dat hij zich aanvankelijk alleen bezighoudt met de

organisatie en inrichting van zijn 'kantoor', de aankoop van een passend bureau, een schrijfmachine en een telefoon, het ontwerp van zijn briefpapier, de werving van agenten in zijn district, dat bestaat uit België en het groothertogdom Luxemburg, de naamgeving van het bedrijf (hij komt uiteindelijk uit op "Gafpa", wat staat voor 'General Antwerp Feeding Products Association') dat hij zijn eigenlijke taak uit het oog verliest. Als zijn eerste zending van 20 ton kaas arriveert van de leverancier Hornstra uit Amsterdam, weet hij dan ook niet goed wat ermee aan te vangen. Inmiddels is zijn naam als koopman wel een garantie geworden voor zijn positie in de hogere kringen van zijn vriend Van Schoonbeke, waar hij nadien met meer respect wordt behandeld.

In de harde praktijk is Laarmans echter niet geschikt voor zijn werk en blijkt hij niet in staat om ook maar de geringste hoeveelheid kaas (een product waarvan hij zelf walgt) aan de man te brengen. Zijn aangeworven agenten blijken merendeels non-valeurs en de enorme hoeveelheid Edammers, opgeslagen in het Blauwhoedenveem, wil maar nauwelijks slinken. Zijn vrouw lijdt onder het gehele proces en ook zijn kinderen hebben het zwaar te verduren, al doen zij hun best hun vader bij te staan. Zijn collega's van de scheepswerf komen soms op bezoek om te zien hoe het met hem gaat. Dus hij moet voortdurend oppassen dat hij geen collega's tegenkomt als hij over straat loopt met zijn bollen kaas.

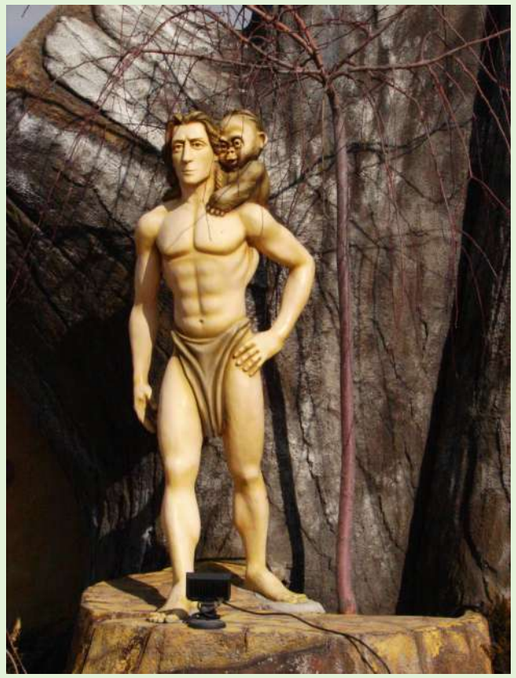
Uiteindelijk geeft hij zijn koopmanschap op, na slechts enkele bollen kaas verkocht te hebben. Hij keert terug naar de scheepswerf in zijn oude baan als eenvoudige klerk, waar hij met open armen ontvangen wordt door zijn oude collega's.

Laarmans' vrouw zorgt er uiteindelijk voor dat er voorlopig geen kaas meer op tafel komt.
De figuur onder de naam Frans Laarmans speelt een hoofdrol in de romancyclus Lijmen/Het been. Hij is ook Elsschots alter ego in een aantal andere werken.

Tarzan is een fictieve held, die bedacht werd door Edgar Rice Burroughs. Hij verscheen voor het eerst in *Tarzan of the Apes* in 1912. Dat afgeronde verhaal was een groot succes, met het gevolg dat de schrijver nog 23 avonturen met Tarzan ging schrijven.

Tarzan is de verweesde zoon van aristocratische Engelse ouders, John en Alice Clayton, ofwel Lord en Lady Greystoke, die eind 19e eeuw strandden aan de westkust van Afrika na een muiterij aan boord van het schip dat hen naar Afrika brengt. Ze proberen te overleven in het oerwoud aan de kust. Wanneer zijn ouders overlijden wordt de mensenbaby door de apin Kala, die net haar eigen jong verloren heeft,

geadopteerd en opgevoed. Tarzans echte naam is John Clayton, Lord Greystoke. De naam Tarzan ('blanke huid') krijgt hij van Kala. De enige mensen met wie Tarzan gedurende de eerste 18 jaren van zijn leven in contact komt, zijn de leden van een kannibalenstam. Een van hen, Kulonga, vermoordt Tarzans voedster-pleegmoeder Kala, waarna Tarzan bloedig wraak neemt.

Ankara Amusement Park

Jaren later vindt Tarzan in het hutje van zijn echte ouders een aantal kinderboekjes, die zijn ouders met vooruitziende blik mee hadden genomen. Met behulp van de plaatjes en letters leert hij zichzelf lezen en schrijven, maar een menselijke taal leert hij pas veel later - wanneer hij door blanken wordt ontdekt. De eerste mensen die hij leert kennen zijn de jonge Amerikaanse Jane Porter, haar vader en de Franse luitenant-ter-zee Paul D'Arnot. Van die laatste leert hij de eerste menselijke taal spreken, en wel het Frans, en later ook Engels. D'Arnot zal voor de rest van zijn leven ook Tarzans beste vriend blijven, en neemt hem mee naar de beschaafde wereld.

De Porters zijn samen met nog een groep andere mensen achtergelaten in Afrika door muiters. Tarzan en Jane ontmoeten elkaar en worden op slag verliefd. Wanneer Jane terugkeert naar Amerika, gaat Tarzan haar uiteindelijk achterna. In latere boeken zijn de twee getrouwd en hebben ze een zoon genaamd Jack, wiens naam in de apentaal Korak ('de doder') luidt.

De meeste van de vele Tarzanfilms die in de loop der jaren gemaakt zijn, doen geen recht aan het oorspronkelijke personage dat schrijver Burroughs schiep, maar hun minder complexe beeld van de wilde 'aapmens' werd spreekwoordelijk.

Mankeren: missen.

Tineke van Heule: zie p. 102.

Hij schrok niet, bloosde niet, kakte niet in zijn broek als iemand die ik ken. Hij wendde zich aan alle kanten en boog. Hij haalde een zeer kortgeleden gevouwen folioblad te voorschijn en las met onverminderd Kortrijks accent, ik schrijf het nu over:

'Geprezen zij de wurger van de nachtegaal, geprezen zijn alle vrouwelijke zoogdieren, de holtedieren en de zijrivieren,
de neten en Zwevegem.
Geprezen zijn de onmisbare behoeften en de getijen en de met gas gevulde vliezen en de amberen vliegen.
Geprezen zijn de van het slijk gespeenden en zij die de dingen niet kennen zoals zij zijn maar zoals zij verschijnen.
Geprezen zijn de plant en Tarzan★ die hangt aan de plant.
Geprezen zij mij.'

Hij knikte voor het mager applaus. Hij overhandigde mij het blad. 'Verlies het niet.'

De Vlaamse Koppen ratelden zachtjes tot er één riep: 'Geprezen zijn de meidoorn en de neushoorn.'

Claessens, zijn oom, zei, zonder zijn neef aan te kijken: 'Mijnheer Seynaeve, als ge op een bepaald ogenblik naar huis wilt, dan sta ik meteen tot uw beschikking.'

'Ge gaat niet veel mankeren★,' zei de neef. 'Direct gaan ze naar de familiekapel en dan naar de parochiezaal voor de verkiezing van de "Tineke van Heule"★ van dit jaar.'

'Ge moet mij maar een teken doen als ge...' zei de oom en ik zei: 'Ventje, gij kunt mijn zak opblazen.'

De neef liep met mij mee naar het rustiek station.

'Het was een schoon gedicht. Bravo.'

'Ik maak er zo drie per dag,' zei hij.

'Dat is rap!'

'Het is mijn techniek. Ik zet alle omschrijvingen van een kruiswoordraadsel een beetje achter mekaar, schots en scheef.'

'Van *De Standaard*!'

Tout va très bien, madame la marquise is een lied uit 1935, tekst en muziek van Paul Misraki, en een van de grote successen van het orkest van **Ray Ventura et ses Collégiens**.

"Tout va très bien, Madame la Marquise" werd een spreekwoordelijke uitdrukking om te wijzen op een wanhopige situatie, de verblinding ervoor en de wanhopige poging om de realiteit ervan te ontkennen.

https://fr.wikipedia.org/wiki/Tout_va_tr%C3%A8s_bien_madame_la_marquise_%28chanson%29

Het verschijnsel heeft geschiedenis. Het duikt al op in de Russische volksverhalen van Alexander Afanassiev (1871), waar wordt gezegd: "Het gaat goed, maar niet goed." Of ook: "Alles gaat heel goed ofwel de geruïneerde edelman."

Het circuleert al in heel Europa sinds de Middeleeuwen.

Het is nog ouder. In een Latijnse tekst vertelt een slaaf zijn meester dat de teef Bispella dood is, doordat ze vertrapt werd door de op hol geslagen muilezel, die verderop in een put viel, omdat ze geschrokken was van de dood van de moeder die van verdriet was gestorven om de dood van de zoon van de meester, die gestorven was, doordat het huis was afgebrand doordat een dienares een kaars had laten branden tijdens de doodswake bij haar meesteres, doordat zij was gestorven bij haar poging om het vuur te doven.

Volgens Paul Misraki zelf is zijn creatie het gevolg van een mislukte première van een soirée tijdens een tournee van Ray Ventura et ses Collégiens, in Nîmes, in het zuiden van Frankrijk. De sfeer was kil, het lukte het orkest maar niet om de zaal op temperatuur te krijgen. De ontgoochelde musici zochten met z'n allen naar een idee om de voorstelling opnieuw te kunnen lanceren en kwamen met "de sketch met de Schotse Lady." Paul Misraki ging aan het werk, vond vrij snel de eerste noten, werkte

'Ook.'

Hij zei niets meer. Dus ik ook niet. Samen zongen wij 'Tout va très bien, ma-da-me la marquise'★, de *fox comique* van Ray Ventura et ses Collégiens★. Wij hoorden de saxofoon en de paukenslag. Wij zagen een meeuw die hinkte.

We gaan zien. Wij gaan zien. Toch.

de hele nacht door, in gezelschap van een camembert, die hij helemaal verorberde. In de vroege ochtend besloot hij tot een ultieme fantasie: de “brug” die “door een toevallige stommiteit” begint te ...., met een totale breuk met het ritme en de sfeer van het lied tot dan toe. En die avond werd het een triomf.

Oorspronkelijk driestemmig gezongen vertelt het lied over een telefoongesprek tussen een oude aristocraat en zijn knecht James, die hem deelgenoot maakt van de rampen die hebben plaatsgevonden in zijn kasteel gedurende zijn afwezigheid van twee weken - in tegengestelde chronologie, dus vanaf de dood van zijn merrie tot aan de zelfmoord van zijn echtgenote, waarbij elk van de rampen direct voortkomt uit de vorige, die nog ernstiger is.

Op dezelfde manier als Renoir’s film *La Règle de Jeu* (De Spelregel) werd “Tout va très bien, madame la marquise” een historische kernspreuk om de periode te benoemen die onmiddellijk aan de oorlog voorafging (de jaren 1935 - 1939) in Frankrijk en mogelijk speciaal de akkoorden van München, september 1938. Het jaar na zijn lancering op 22 mei 1935 maakte de formule al in zwang bij journalisten. De uitdrukking « Tout va très bien monsieur Herriot » werd al gebezigd bij de stakingen van juni 1936. Daarna werd het: « Tout va très bien Monsieur Mussolini. » En ten slotte: « Tout va très bien mon Führer » op de zender van Radio Londen.

Paul Misraki heeft zijn hele leven moeite gehad om dit knalsucces te accepteren (hij was 28, het lied was in één nacht gemaakt) en vaak geschreven dat het lied niet meer dan een incident was geweest.

Ray Ventura (1908 - 1979): Frans singer-songwriter, acteur en orkestleider. Als zanger kende hij vooral succes met nummers als "Tout va très bien, Madame la Marquise."

Op 22-jarige leeftijd, in 1930, richtte hij een klein orkest op, welk later *Ray Ventura et ses Collégiens* werd. Zijn doel was hierbij niet enkel de Franstalige muziek op zijn Amerikaans te brengen, Ventura's muzikanten moesten ook deelnemen aan de "sketches", waarin de nummers werden uitgebeeld en gezongen.

Ray Ventura bij zijn aankomst op Schiphol op 12 augustus 1950.

In 1940 moest hij vanwege zijn Joodse voorouders vluchten, naar Lyon, daarna via Cadiz naar Argentinië.

Allô, allô James !
Quelles nouvelles ?
Absente depuis quinze jours,
Au bout du fil — aan de lijn
Je vous appelle ;
Que trouverai-je à mon retour ?

Tout va très bien, Madame la Marquise,
Tout va très bien, tout va très bien.
Pourtant, il faut, il faut que l'on vous dise,
On déplore un tout petit rien :
Un incident, une bêtise,
La mort de votre jument grise, — merrie
Mais, à part ça, Madame la Marquise
Tout va très bien, tout va très bien.

Allô, allô James !
Quelles nouvelles ?
Ma jument gris' morte aujourd'hui !
Expliquez-moi
Valet fidèle,
Comment cela s'est-il produit ?

Cela n'est rien, Madame la Marquise,
Cela n'est rien, tout va très bien.
Pourtant il faut, il faut que l'on vous dise,
On déplore un tout petit rien :
Elle a péri
Dans l'incendie
Qui détruisit vos écuries — stallen
Mais, à part ça, Madame la Marquise
Tout va très bien, tout va très bien.

Allô, allô James !
Quelles nouvelles ?
Mes écuries ont donc brûlé ?
Expliquez-moi
Valet modèle,
Comment cela s'est-il passé ?

Cela n'est rien, Madame la Marquise,
Cela n'est rien, tout va très bien.

Pourtant il faut, il faut que l'on vous dise,
On déplore un tout petit rien :
Si l'écurie brûla, Madame,
C'est qu'le château était en flammes.
Mais, à part ça, Madame la Marquise
Tout va très bien, tout va très bien.

Allô, allô James !
Quelles nouvelles ?
Notre château est donc détruit !
Expliquez-moi
Car je chancelle — wankelen, aarzelen, niet kunnen besluiten
Comment cela s'est-il produit ?

Eh bien ! Voila, Madame la Marquise,
Apprenant qu'il était ruiné,
A peine fut-il rev'nu de sa surprise
Que M'sieur l'Marquis s'est suicidé,
Et c'est en ramassant la pelle — de schop oppakken
Qu'il renversa toutes les chandelles,
Mettant le feu à tout l'château
Qui s'consuma de bas en haut ;
Le vent soufflant sur l'incendie,
Le propagea sur l'écurie,
Et c'est ainsi qu'en un moment
On vit périr votre jument !
Mais, à part ça, Madame la Marquise,
Tout va très bien, tout va très bien.

Fox comique: de ondertitel luidt “fox-trot humoristique” Zie: affiche.

We gaan zien: zie ook p. 690 (Omer), 691 (Omer), 695 (Omer), 711 (Louis, Hector).

Toch: “Quand-même” was de lijfspreuk van Sarah Bernhardt.

Zie p. 279: ‘Toch,’ zei hij. 'Dit moet het laatste woord zijn. De order van de Zwijgende Eed'.

Secundaire literatuur over *Het Verdriet van België*:

- Georges Wildemeersch e.a., *Kleine encyclopedie van Het verdriet*, 2013.
- Graa Boomsma, *Hugo Claus, Het Verdriet van België*, 1986.
- Georges Wildemeersch, Hugo Claus, de jonge jaren. 2015, Polis, Antwerpen.
- Kevin Absillis, Dirk van Hulle, "Vandaar mijn vele ratures": de genese van Het verdriet van België. Spiegel der letteren - ISSN 0038-7479 - 58:2(2016), p. 279-309.
- Jean Weisgerber, Het verdriet van België of het gemaskerde bal. In: De Gids, jrg. 148, 1985.
- Paul Claes, Hugo Claus Het verdriet van België, januari 1989. Heldere samenvatting, uitstekende beschrijving van thematiek, stijl, psychologie.
- Stéphanie Vanasten, Groteske interfaces in *Het verdriet van België*. In: Colloquium Neerlandicum 15 (2003), pag. 366 - 375)
- Stéphanie Vanasten, De poepe van de Puppe: groteske ironie en ironie van het groteske. In: Dietsche Warande en Belfort : tijdschrift voor letterkunde en geestesleven, Vol. 5/6, p. 742-750 (2006)
- Johan Velter, over het claus-archief, in: Spiegel der letteren, 58ste jaargang, nummer 2,
- Maxime van Steen, Slib op de bodem van de ziel, Thesis UA 2014 - 2015